
TSBIBLIOTHEEK GENT
900000000952

Frans Vandenberghe

Portois

SIMILITVDINVM AC PARABOLARVM QVAE IN BIBLIIS EX Herbis atque Arboribus desumuntur dilucida explicatio: In qua narratione singula loca explanantur, quibus Prophetæ, obseruata stirpium natura, conciones suas illustrant, diuinaque oracula fulciunt.

LEVINO LEMNIO Sacrarum Literarum studioso auctore.

ANTVERPIÆ.

Apud Gulielmum Simonem ad insigne scuti Basilæensis. 1568.

Cum Priuilegio ad sexennium.

OMNIA
SERIO
EFFIGIES LEVINI LEMNII MEDICI ZIRIZÆI ÆTATIS SVÆ ANNO 60

EXIMIO SVMMAEQVE VIRTVTIS AC DIGNITATIS VIRO D. THOMAE THIELDIO DIVI Bernardi in confinijs Antuerpianis ad Scaldam, Antistiti cumprimis reuerendo Leuinus Lemnius Medicus Zirizæus sacrarum literarum studiosus.

S. P. D.

QVVM mihi nuper amplissimè depredicaret virtutis tuæ decus, & mentis præstantiam, Antistes spectatissime, Iacobus Susius vir, præter antiquæ nobilitatis insignia, omni disciplinarum genere excultissimus: cœpit ilico animus nôster in tui nominis amorem ac veneratione͂ incitari. Quis enim erga illum non afficiatur? qui in pacificandis optimatu͂ dissidijs, in dirimendis sopiendisq́ controuer

ſijs hæreditarijs, de fundis ac ſuburbanis prædijs ſingulari pollet dexteritate ac prudentia. Quis nō vnicè illū diligat, veneretur, ſuſpiciat? qui inſtitutis erectisq́; aliquot palæſtris literarijs, artes ingenuas ac liberales diſciplinas fouere non deſinant: qui rebus tam exhulceratis, tantisque opinionum diſſidijs diſtractis ac diuulſis ſana conſilia adhibere curat, ac propoſitis præmijs doctos quoſque ad concionandi munus exſtimulare, quo famelica ac diſſipata multitudo ſalutaris doctrinæ pabulo ſaturetur, menteſque aridæ ac ſiticuloſæ verbi Dei irrigatione reuiuiſcant ac reficiantur. Nullum profecto excogitari poteſt opus, quod plus ſolidæ laudis promereatur, & quod humano generi ſit vtilius, magisq́; frugiferum aut ſalutare. Quocirca excogitatum eſt à me argumentū vir præſtantiſſime, tuæ dignitati aptum, tuoque tam ſalutari inſtituto accommodum, quo omnibus innoteſcat laudatiſſimus tuus iſte conatus, ac longe latéque propagetur nominis tui honos, tuoque exemplo complures

ad illu-

ad illustrandam fouendamque religionem Christianam, ac sincerum Dei cultum stabiliendũ exstimulentur. Eo autem magis gratum acceptumque Amplitudini tuæ munusculum hoc literarium fore confido, quod tale quiddam à nullo hactenus tractatum sit, ipsaque rei narratio non minus habeat vtilitatis quàm oblectamenti. Tametsi non defuturos ominor, qui vbi conspexerint Medicum tractare argumentum Theologicum, confestim exclament, Ne sutor vltra crepidam, tum id, Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.

Quod Medicorum est. Horat. li. 2 Epist. 1.

Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.

Verùm hæ voces non sunt tanti, vt ab harum rerum tractatione me deterreant: quũ par sit vt omnes qui Christo nomen dederunt, ea consectentur quæ maximè salutaria sunt, illiusque doctrinam cumprimis illustrent. Quod præter alios spectasse obseruo virum illustrem Ioachimum Hopperum

 iuris-

iuriſconſultum, Hiſpaniarum regi Philippo à conſilijs ſecretioribus, in enarrando Decalogo. Quamobrem non decet id mihi fraudi eſſe, quum ſacroſancta religio à Regibus etiam atque magnatibus (quorum plerique non ſemper res prophanas tractant) exculta ſit ac propagata, diuinóque afflatu in commentarios redacta. Documento ſunt Abrahamus, Iſaac, Iacob, Moſes, Dauid, Solomon, Eſdras, à quibus primùm profluxit ac dimanauit cultus & doctrina celeſtis, ac quum ſcripto, tum viua voce poſteris per manus tradita. Eo autem minus vellicari aut arrodi meretur noſtra hæc lucubratio, quòd pro dimidia parte ſit profeſſionis Medicæ. Siquidem ad Medicum potiſſimè ſpectat herbarum tractatio, etſi quæ ex his ſumitur Metaphora, Similitudo, Exemplum, Comparatio, non alienum eſt ab eius profeſſione dilucidè ea explicare. Quum autem profeſſores ſacri minùs fere exercitati eſſe ſoleant in herbarum cognitione, ac vix vulgatas paſſimque obuias herbas

cognit-

cognitas perspectasque habeant, fieri nequit vt omnia exactè atque adamussim perspiciant aut interpretentur, suaque dignitate singula exornent destituti notitia stirpium, aut minus explorata earum natura. Quocirca boni consulet æquus rerum æstimator nostram hanc qualemcunque industriam, quum ea tractem quæ magna ex parte ad Medicum spectant, quem naturæ inuestigatio, cui sedulo incumbit, ad comtemplandas etiam res diuinas erigit, ad Opificis notitiam, eiusque amorem atque admirationem inflammat. Spero autem candidum lectorem minus alienum futurum erga opusculi huius autorem, vbi eius gustu se expleuerit, ac nonnihil fructus ac commodi ex illius lectione conceperit. Hac enim commendatione Genium consequi libri solent, ac plausibiles esse, summaque auiditate à studiosis expeti, præsertim vbi viri alicuius excellentis patrocinio in lucem prodeunt: Quæ res hoc apud me effecit Antistes cumprimis

 obser-

obseruande, vt passus sim hoc nostrum commentariolum tuis auspicijs: tuique nominis fauore in vulgus efferri, multorumque iudicijs ac censuris subijci. quod vnum nonnunquam viros quamlibet eruditos ad lucubrationum suarum editionem retardare solet ac remorari. Quis est enim ea dicendi peritia imbutus, eaque rerum cognitione instructus, vt censores passim tam rigidos Aristarchos, tam oculatos non pertimescat ac reformidet? aut quis sua scripta omnibus approbare, omnique ex parte calumniam abs se depellere posse confidat? presertim in argumento quod detegit vitia erroresq́; hominum qui fere salutaria monita respuunt, eosq́; aut odio prosequuntur, aut vellicant, qui illis ad virtutem, ad decus, ad probitatem, ad sinceram religionem sunt incitamento. Quod ipsum nusquam non deplorant sacri vates ijs locis quæ illustranda suscepi, qui in eo toti sunt, omnemque suam operam atque industriam conferunt, vt quum omnes, tum illos potissimè officij sui commone-

faciant

faciant qui Ecclesiastico munere funguntur, ac diuinis ministerijs sunt addicti, quo subditis absolutum virtutis ac pietatis exemplar exprimant, summoque studio enitantur, ac rationem ineant, qua collapsæ atque inclinatæ Religioni medelam adferre queant, eamque erigere atque instaurare. Illorum enim interest, ac munus delegatum exposcit, vt deuias palantesque ac dissipatas oues ad Christi ouile dirigant, atque ad saluberrima celestis doctrinæ pascua reducant, vt egenis ac calamitosis, omnique præsidio destitutis subueniant, atque illis aliquid solatij, nonnihil subsidij adferant, vt ingenuos ac bonæ indolis adolescentes in quibus elucet ac se profert aliquod viuidæ erectæque ac generosæ mentis indicium, liberalibus disciplinis institui curent, quo aliquando Patriæ vsui sint atque ornamento: vt virgunculis maturis ac coniugio aptis dotem conferant, ne quâ pudicitiam expugnari contingat, ac publicè vt mercenarias prostitui. Hac enim ratione obtinebimus ne

Pastoris officium.

passim

passim tot existant validi errones ac grassatores nocturni qui aliena inuadant ac deprædentur, nec tot contaminatæ integritatis puellæ quæ in lustris ac fornicibus extra legitimam vitæ societatem, corporis sui usum omnibus promiscuè concedunt. Quod dedecus, fœdáque vitæ consuetudo ne inter Christianos inolesceret, in fragilem illum sexum sua beneficia ac munificentiam liberaliter contulerunt veteres illi Ecclesiæ proceres, qui quòd cæteris virtute morumque integritate prælucerent, ac subditorum vsibus commodisque sedulo prospicerent, Episcopi, præsules, antistites vocabantur, atque à paterno pioque affectu ac propensione in gregem suæ fidei ac tutelæ commissum Abbates ac Cœnobiarchæ, sic vt dignitati & honori solicitudo & cura coniuncta esset. Consopiebant illi tumultus ac dissidia quæ in magnum Reipublicæ detrimentum erant euasura, resarserunt laceratam ac diuulsam ciuium ac popularium concordiam, omniaque reddiderunt tranquilla ac pacata

cata

rata: mitigabant Regum ac Principium irritatos animos, qui sinistris parumque auspicatis nonnullorum consilijs inflammati, grauiora quàm pro æquitate, onera subditis inferre meditabantur. Quale exemplum editum est in Roboam Solomonis filio, qui quum in paternam hæreditatem ascitus, atque inauguratus imperio, iuuenum potius quã senũ consilio acquiesceret, florentissimũ regnum abs se diuulsum alienauit. His ac plerisque alijs præclaris virtutibus enituêre veteris Ecclesiæ ministri, atque ijs se potissimùm exercuerunt in quibus situs est præcipuus Charitatis fructus, totiusque pietatis ac religionis summa consistit, vt Iacobus Apostolus palã testatur. Nam erigere operosa palatia, magnisq́ sumptibus extruere porticus, pauimenta, xystos, ambulacra, peristylia, conuiuari lautiùs, ac magnifico splendidoq́ ferculorum apparatu, aut denique exquisito cultu opes profundere subleuandis tenuioribus destinatas, alienum prorsus esse decet ab illorum conditione, natura,

3. Reg. 12.

Cap. 1.

mori-

moribus quorum professio atque institutum frugalitatem ac moderatum rerum vsum exigit, ab omni luxu, pompa, fastu, ambitione, strepitu, aliaq; mundana ostentatione remotum. Hæc vir humanissime liberè quidem, at amanter ac sincero affectu à me amplificata sunt, quo plerique exstimulentur, vt Spartam suam exornent, suamq; minam aut talentum auctione conduplicent, illi inquam, qui in clarissima luce hominum versantur, ac velut in totius orbis theatro constituti omnium ora atque oculos in se conuertunt. Sic enim futurum confido, vt qui nunc multorum animos abs se habent auersos atque alienatos, sibi magna veneratione ac reuerentia deuotos deuinctosque experiantur. Est enim virtus vitæq; integritas fauoris ac beneuolentiæ, totiusque humanæ societatis conciliatrix. Qua de re quū nuper in amœnissimo tuo secessu serio simus philosophati præsente clarissimo ac Senatorij ordinis viro Nicolao de Voocht iurisperitissimo, ac multa vltro citroq; agitata

Honor virtutis præmium.

sunt

ſint, non viſum eſt operæprecium diutius huic argumento inhærere. Deus opti. max. cui, Christi fiducia, vota preceſque noſtras deferimus, te diu nobis ſeruet incolumem, ac tuos conatus promoueat magnáque incrementa ac progreſſus conferat. Ziriczææ ex Muſeo noſtro Nonis Maij

Anno.

D. M. L X V I.

PASCHASII OENII HEICRUCINII IN AUTORIS & operis commendationem Carmen.

Venturo quotquot Medicus clarissimus æuo
Sacrauit, Genium constat habere libros.
Hic tamen inprimis docti suffragia cœtus
Promeritus, nullo fine superstes erit.
Res magnas, res difficileis, res denique sacras
Eruit eximium candide lector opus.
Autor enim siluas inter reptando salubres
Celestis Sophiæ largiter hausit aquas.
Quando vel arboribus, vel humi serpentib. herbis
Accessit prisco tempore tantus honos?
Ecquis crediderit sacri tot mistica Verbi,
Clausa sub extremo cortice sensa tegi?
Si non assiduo diuinæ Pallados vsu
Lemnius occultas explicuisset opes.
Nullos inuoluet posthac Labyrinthicus error
Flexibus ambiguis, multiplicique via.
Seu per odorato vestitos gramine colles,
Seu per frondosum te iuuat ire nemus:
Non secus, ac Theseus Ariadnes fila sequutus,
Quò te cunque feres, hoc duce tutus eris.
Si iucunda igitur, si quæris idonea vitæ,
Hanc propera in siluã ferre subinde gradum.
Fatidicæ stirpes, pleno quasi Copia cornu,
Pascendis animis pabula leta dabunt.

RERVM ET MATERIARVM huius operis Index.

AAronis Historia documentum 112.
Abietis descriptio. 92.
Ex absynthio simile 45.
Acrifolium 38.
Adulterio comparatur idololatria 30.
Ex adulterio prognati infausti 129.
Allegoria in Myrtheto 89.
Aloe 55.
Aloes lignum 55.
Amarorem pulmentis qua ratione farina eximat 21.
Ambitio ruinæ obnoxia 118.
Amygdala amara vulpi noxia & quare 106.
Amygdala amara quid præstent 106.
Amygdala zelandis non denegata 106.
Amygdali metaphora 109.
Amygdalina nux vitæ Christianæ symbolum 113.
Amygdalinum gummi 107.
Amos locus, verùm abduxit me Dominus Deus &c. explicatus 82.83.
Amos locus, Ostendit mihi Dominus Deus uncinum pomorum æstiuorum &c. expli. 97.
Apocalypseos locus, Recesserunt animo tuo desiderata poma &c. explicatus 98.
Apostemata maturat arundinis radix 68.
Aqua nucum qua virtute 96.
Aqua Lustralis origo 104.
Aqua resinarum vis 104.
Arboribus celsis magnates comparantur 115.
Ab arboribus fructuantibus simile 22.
Arboris mali Punici descriptio 83.
A rebus odoratis simile 19.
Arundine mobilior prouerbium 68.
Arundinis radix apostemata maturat 68.
Arundinis radix esculenta 68.
Asylum homicidarū Galaad 61.

B.

Baccho hedera sacra, & cur 78.
Baptismi effectus 13.
In Belgas vuidos prouerbiū 22.
Buxeus color 93.
Buxi natura 93.
De Buxo rei gestæ narratio 93.
Buxum male morbo gallico adhibetur 93.

C.

Caltha flos luteus 87.
Canna palustris 68.
Carex graminosa fruticatio 41.
Carica 50.
Carolo quinto Cæsari ficus inusitatæ magnitudinis oblata in zelandia 50.
Cerebrum vitiata imaginationis causa 50.
Christi doctrina quid menti præstet 70.
Christi de Ioanne præconiū 68.

De

de Christo prophetia 63.
Cichorium hepati salubre 14.
Citrus lignum Sethim 99.
Cynorhodus odoratus 85.
Color Buxeus 93.
Colorum nomina ex Croco 87.
Conceptum fingit imaginatio 111.
Christi Corporis symbolum in quem usum exhibitum 13.
Ex Croco colorum nomina 87.
Cucurbita 79.
Cumini vires & natura 33.

D.

Dauidis locus Adhuc pusillum & non erit peccator &c. explicatus 116.
Dauidis selectißimæ similitudines de salutari hominum pabulo 2.
Dauidis locus Deus repulisti nos &c. illustratus 46.
Dauidis locus, antequam spinæ vestræ &c. explicatus 20.
Dæmon se in monstra transformat 49.
Descriptio arboris mali punici 83.
Descriptio tyranni 126.
in Deum fiducia quo designetur 134.
Deus silentij Harpocrates 101.
Deus vi cogit, & blandimentis allicit 4.
Differentiæ rosarum 99.
Discrimen inter verbum Dei & nugas hominum 7[illegible]
Dyssenteriæ granata acida apta 84.
Doctrina Christi quid menti prestet 70.
Documentum ex historia Aaronis 111.

E.

Eboris natura & ex eo simile 54.
Ecclesiastæ cap. 12. explicatum 108.
Ecclesiastici locus, Ego quasi cedrus exaltata sum &c. explicatus 100
Effectus par verbo Dei & Sinapi 77.
Effectus Baptismi 13.
Effectus hyssopi 66.
Effectus herbarum varij 2.
Elephanti rubro colore efferantur 81.
Eryca, heyde 58.
Esaiæ locus, Arescent quæ à mari &c. explicatus 44.
Esaiæ locus, Ecce seruus meus quem elegi & cæt. explicatus 69.70.
Esaiæ locus, Nobiles eius erunt absque regno &c. explicatus 49.
Esaiæ locus, Lapides ceciderunt & collapsi sunt &cæ. explicatus 82.
Esaiæ & Oseæ locus, Ostendam vobis quid facturus sim vineæ meæ &c. explicatus 48.
Esaiæ metaphora, Lætabitur deserta & inuia explicata 45.
Esaiæ locus, Nũc ergo vade scribe hanc prophetiam super Buxum &c. explicatus 94.
Esaiæ locus, Egredietur virga de radice Iesse &c. explic. 122.
Esaiæ Metaphora de regis Babylonis sæuitia explicata 117.
Esaiæ locus, Omnes Principes nationum

tionum dicent explicatus 118.
Esaiæ metaphora de messe explicata 65.
Esaiæ locus Multiplicabitur quæ derelicta erat &c. explica. 56
Esaiæ locus de virgulto aut surculo explicatus 121.
Ezechielis, cap. 16. paraphrasticè enarratum 40.
Ezechielis locus Pactum est verbū Domini ad me &c. expl. 115
Ezechielis locus Mater tua quasi vinea &c. physicus explica. 126

F

Farina qua ratione amarorem pulmentis eximat 21
Ficus fructus duplices proferi 50.
Ficus inusitatæ magnitudinis oblata Carolo quinto cæsari in zelandia 50.
Fiducia in Deum quo designetur 134.
ex Flore Metaphora 129.
Fructus pro hærede sumitur 133
Fructus stirpium quid designet 132.
Frutex quid 119.
In futiles prouerbium. 101

G

Galaad Leuitarum statio & homicidarum Asylum 61.
Gemma in vite quid 120.
Gemmare quid 120.
Germen quid 120.
Granata acida dyssenteriæ apta 84.
Grossi 50.
Gummi Amygdalinum 107.
Gutta 55.

H

Harpocrates Silentij Deus 101.
Hebenus 54.
Hedera vino obsistit 79.
Hedera baccho sacra & cur 78.
Hederæ natura 79.
Heyde, erica 58.
Helias profugus 74.
Herba Phœnix 102.
Herbarum effectus varij 2.
Herbarum studiosus fuit Salomon 1.
Herbarum cultores olim fuerunt etiam reges & qui 1.
Hester oleo Myrthino vsa 88.
Hyacinthus gemma 39.
Hyacinthus herba 39.
Hieremiæ locus Peccatum Iudæ scriptum &c. explicatus 94.
Hieremiæ locus Maledictus qui confidit in homine, &c. explicatus 58.
Hieremiæ locus Nunquid solitudo factus sum Israeli, &c. explicatus 61.
Hieremiæ locus, Nunquid Dominus non est in Sion, explic. 60
Hieremiæ locus Et si fures. ædes tuas inuasissent explicatus 65
Hieremiæ loca diuersa explicantur 45.
Hieremiæ cap. 8 & 48. explicatum 64.
Hieremiæ caput secundum explicatum 24.
Hysopi effectus 66.
Historia ex lib. Machab. 81.
Ex Historia Aaronis documentum 112.
Homicidarū Asylū Galaad 61.
Hordei natura & vires 31.

Horia.

Hortatio vt quisque suum ministerium exequatur 112.

I

Idololatria adulterio comparatur 30.
Imaginatio conceptum fingit 111.
Imaginationis vitiatæ causa est cerebrum 50.
Impiorum successus pios aliquando vrit 116.
in Improbos prouerbium 126.
de Ioanne preconiũ Christi 68.
Iobi locus cap. 8. de humanæ vitæ cursu, &c. explicatus 44.
Iobi locus Scio enim quod redẽptor, etc explicatus 95.
Iunci maritimi 42.
Iunco scirpus affinis 42.

L

Lacedæmoniorum institutum de silentio 101.
Lachrima ex vitis sarmentis 96
Lactuca Hebræis in vsu & quæ 14.
Lactuca siluestris vera quæ 15.
Laurus Victoriæ sacra 78.
Leuitarum statio Galaad 61.
Lignum Aloes 55.
Loci diuersi Esaiæ explicat. 45.
Locus sapientiæ Quum ætas nostra, &c. explicatus 100.
Locus Apocalypseos Recesserunt animo tuo desiderata poma, &c. explicatus 98.
Locus Amos Ostẽdit mihi Dominus Deus vncinum pomorum æstiuorum, &c. explicatus 97
Locus Esaiæ Nũc ergo vade et scribe hanc prophetiam super Buxum &c. explicatus 94.
Locus Pauli de fœno & stipulis explicatus 130.
Locus Ezechielis Factum est verbum Domini ad me, &c. explicatus 115.
Locus Iob Scio enim quod redemptor, &c. explicatus 95.
Locus Pauli Si enim primitiæ, &c. explicatus 128.
Locus Esaiæ Egredietur virga de radice Iesse, &c. explic. 122.
Locus Dauidis Adhuc pusillum & non erit peccator &c. explicatus 116.
Locus Ezechielis, Mater tua quasi vinea, etc. physicus, expli. 126
Locus Solomonis Memento Creatoris tui, &c. allegoricus explicatus 107.108.
Locus Esaiæ de virgulto aut surculo explicatus 121.
Locus Amos Verùm abduxit me Dominus Deus, &c. explicatus 83.
Locus Esaiæ, Lapides ceciderunt & collapsi sunt &c. explic. 82.
Locus Esaiæ Arescent aquæ è mari &c. explicatus 44.
Locus Esaiæ Ecce seruus meus quem elegi & cæt. explicatus 69.70.
Locus Mosi de vite Sodomorum, &c. explicatus 65.
Locus Hieremiæ Maledictus qui confidit in homine, &c. explicatus 59.
Locus Hieremiæ Et si fures ædes tuas inuasissent, &c. explic. 65.
Locus Esaiæ, Omnes Principes nationũ dicent, &c. explica. 118.
Locus Oseæ, Tanquam vuas in deserto, etc. explicatus 51.

Locus

Locus Oseæ Ipsi respiciunt ad deos extraneos, &c. expli. 65
Locus Esaiæ Multiplicabitur quæ derelicta erat, etc. explica. 56.
Locus Iobi cap. 8. de humana vitæ cursu explicatus 44.
Locus Esaiæ, Nobiles eius erunt absque regno &c. explicatus 49.
Locus Dauidis, Antequam spinæ vestræ &c. explicatus 20.
Locus Pauli De Oleastri in oleã insitione explicatus 37.
Locus Hieremiæ Nunquid Domi mus non est in Sion, explic. 60
Locus Hieremiæ Nunquid solitudo factus sum Israeli, etc. explicatus 61.
Locus Hieremiæ Peccatum Iuda scriptum, etc. explicatus 94.
Locus Pauli Qui cùm esset in forma Dei, &c. explicatus 121.
Locus Esaiæ & Oseæ, Ostendam vobis quid facturus sim vineæ meæ &c. explicatus 48.
Locus Ecclesiastici, Ego quasi cedrus exaltata sum etc. explicatus 100.
Locus Dauidis Deus repulisti nos &c. illustratus 46.
Lolio victitare prouerbium 102.
Lolium frugibus noxium 102.

M

ex Machabæorum libris Historia 81.
Magnates celsis arboribus comparantur 115.
Mala Citrea 85.
Mali Punici arboris descriptio 83.
Malleoli & palmites quid 119.
Malum medicum 85.
Mandragoræ duæ species & quæ 5.
De Mandragoræ pomo Historia 7.
Mandragoræ pomum blandimentum amoris 5.
Manna adulterina quæ 12.
A matura ficu simile 51.
Melanthium adulterinum 102.
Metaphora Esaiæ de messe explicata 65.
Metaphora ex ramis 128.
Metaphora Esaiæ de regis Babylonis seuitia explicata 117.
Metaphora Esaiæ Letabitur deserta & inuia &c. explicata 45.
Metaphora ex flore 129.
Milij natura & vires 34.
Myrrha 55.
De Myrtheto Zachariæ visio quid designet 89.
Myrthetum, & ex eo allegoria 89.
Myrthino oleo Hester vsa 88.
Myrti descriptio 87.
Myrtus Syluestris 90.
Mora quando edenda 80.
Morbi regij remedium 104.
Masi Locus De vite Sodomorũ &c. explicatus 65.

N

Natura & vires Cumini, Hordei, tritici, milij & viciorum 33. 34.
Natura Terebinthi 56.
de Nuce prouerbium Plautinũ 96.
Nuces virides conditæ 96.

Nucis etymologia 96.
Nucis arboris descriptio 95.
Nucum aqua qua virtute 96.
Nusquam tuta fides 31.
Nux amygdalina vitæ Christianæ symbolum 113.
Nux aduersitatis & prosperitatis symbolum 96.

O

ex Olea similitudines 17.
Oleo Myrthino Hester vsa 88.
Oliuarum vsus 17.
Oratio sacrificium christianum 105.
Origo aquæ consecratæ 104.
Oseæ locus Ipsi respiciant ad deos extraneos etc. explicatus 65.
Oseæ locus Tanquam rudis in deserto etc. explicatus 51.

P

De Pabulo hominis salutari, Dauidis similitudines selectissimæ 2.
Palma elata quid 53.
Palma victoriæ index 52.
Palma Christi herba 113.
Palmites & malleoli quid 119
Palmites quid designent 125.
ex Papyro scipiones 43.
Papyrus frutex 43.
Pauli locus Si enim primitiæ etc. explicatus 128.
Pauli locus Qui cum esse in forma dei &c. explicatus 121
Pauli locus de fœno & stipulis explicatus 130
Pauli locus De oleastri in oleam insitione explicatus 37
Phase quare institutum 13.
Phœnix herba 102.
Platani vis & natura 114
Platani vmbra delectatus Xerxes 114.
Poma præcocia quæ 97.
Poma serotina quæ 97
Potio consolidans ruina oppressos 17.
Preconium Christi de Ioãne 68
Prophetæ omniũ rerum cognitione fuerunt instructi 3.
Prophetia de Christo 63.
Prouerbium in impios 126.
Prouerbium Plauti de Nuce 96
Prouerbium in scirpo nodum quærere 42.
Prouerbium in vividos Belgas 22.
Prouerbiũ Lolio victitare 102.
Prouerbium in futiles 101
Prouerbium Plauti de Nuce 96
Prouerbium arundine mobilior 68.
Pseudomyrtus 90.
Pulmentis amarorem qua ratione farina eximat 21.

Q

Quisquiliæ et alia reiectamenta quid significent 70.

R

ex Radice stirpium desumptæ similitudines 123.
Radix arundinis esculenta 68.
Radix arundinis apostemata maturat 68.
ex Ramis Metaphora 128.
Reges olim fuerunt herbarum cultores, et qui 1.
Remedium morbi regij 104
Resina quid 59.
Resina terebinthina 56.
Resinæ multæ species 60.
Ricinus herba 113

Rho-

Rhodopharmacum 99.
Rosa cur mensæ affigatur 101.
Rosa silentij symbolum 101.
Rosarum differentia 99.
Rosæ vires 99.
Rosmarinæ aquæ vis 104.
Ruina oppressos, potiô consolidans 17
Ruina oppreßi quomodo tractādi 16.
Ruinæ obnoxia ambitio 118.
Ruscus 90.

S.

Sacramenta in quem vsum exhibita 13.
Sacra prophanis potiora 3.
Sacrificium Christianum oratio 105.
Sapientiæ locus Quum ætas nostra &c. explicatus 100.
Scipiones ex papyro 43.
In Scirpo nodum querere, prouerbium in scrupulosos 42
Scirpus iunco affinis 42.
Semen stirpium quid designet 132.
Semen in biblijs quid designet 131.
Sycomori descriptio 81.
Silentij symbolum rosa 101
Silentij deus Harpocrates 101.
De silentio Lacedæmoniorū institutum 101.
Symbolum aduersitatis & prosperitatis nux 96.
Symbolum silentij rosa 101.
Symbolum vitæ Christianæ Amygdalina nux 113.
Symbolum corporis Christi in quem vsum exhibitum 13.
Simile ex ebore 54.
Simile à rebus odoratis 19.
Simile ex absynthio 45.
Simile à vexillo erecto 63.
Simile à fructuantibus arboribus 22.
Simile à sinapis cataplasmate, 77.
Simile à sinapis vi ignita 77.
Simile à matura ficu 51.
Simile à tritico & paleis 72.
Similitudines ex olea 17.
Similitudines desumptæ ex radice stirpium 123.
Similitudines selectißimæ Dauidis de salutari hominum pabulo 2.
Sinapi & verbo dei par effectus 77.
a Sinapis vi ignita simile 77.
a Sinapis cataplasmate simile 77.
Solida spectanda 130.
Solomon Herbarum fuit studiosus 1.
Solomonis locus Memento creatoris tui &c allegoricus, explicatus. 107.108.
Spectra qui sibi obuersari fingunt 49.
Spina dorsi carinæ nauis assimilis 100.
Spruyte 124.
Stacte 55.
Styrax 55.
Stirpum semen quid designet 132.
Stirpium fructus quid designet 132.
Successus impiorū pios aliquando vrit 116.
Surculare quid 119.

Sur-

Surculus quid 119.

T.

Terebinthi natura. 56.
Terebinthina resina. 56
Termes quid 120.
Typha palustris quid 67.
Tyranni descriptio 126.
Thus 55.
Tritici natura & vires 33
a Tritico & paleis simile 72.

V

Verbi Dei & nugarum hominũ discrimen 72
Verbo Dei & sinapi par effectus 77
a Vexillo erecto simile 63.
Viciorum natura & vires 34.
Victoriæ index palma 52.
Victoria Laurus sacra 78.
Virgultum quid 119.
Visio zachariæ de myrtheto quid designet 89.
de Vitæ humanæ cursu, &c. locus Iobi.cap.8. explicatus 44.
ex Vitis sarmẽtis Lachrima 96

X

Xerxes delectatus umbra Platani 114.

Z

Zachariæ visio de Myrtheto quid designet 89.
Zedechias in Babilonem abductus 127.
Zelandis amygdala non denegata 106.
Zizaniorum nomine quid designetur. 101.

FINIS.

Priuilegij Sententia.

PHilippi Hispaniarum regis authoritate cautum est, ne quis alius præter Gulielmum Simonem, hanc Herbarum atque arborum quæ in biblijs passim obuiæ sunt explicationem ante sexennium imprimat, neue alibi quocunque modo excusam, venalem exponere tentet, sub pœna in diplomate contenta.

Datum bruxellis 27. Maij. 1566.

Subsignauit

Facuwes.

Errata.

Pag. 1. *Linea* 6 *Lege parabolæ*. *Pag.* 3. *Linea* 12 *lege. Nec sunt. Pag.* 5. *inuersa linea* .1. *lege Huius pomi fuiße auidam. Pag.* 7. *linea* 9 *lege Cardamomi. Pag.* 7. *inuersa, linea* 3 *lege soporosa Pag.* 8. *linea* 8 *lege terra. Pag.* 8. *linea* 17. *lege formam. Pag.* 17. *linea*. 10. *lege millefolium. Pag.* 20. *Linea* 15. *lege ononis. pagi.* 109. *inuersa, linea* 26. *lege conspici pag.* 129. *linea* 9 *lege frustrantur.*

AMPLISSIMOS REGES AC SACRATISSIMOS VATES HERbarum cognitione exactè fuisse imbutos, desumptæ ab iis tot Metaphoræ ac parabolæ declarant: quæ hic spectandæ exhibentur.

Caput primum.

RÆSTANTISSIMOS Reges ac magnanimos illustresq; Herôas in ipso etiam armorum strepitu tumultuq; bellico, studiosè olim excoluisse rem Herbariam, ac stirpium cognitione cum primis fuisse delectatos, præter veterum historias, Bibliorũ codices abundè testantur. Quum enim harum rerum inuestigatio amœnissima varietate exornata sit, nec minus habeat vtilitatis, quàm oblectamẽti, non visum est Regũ amplitudini, nec Imperatoriæ maiestati indecorum huiusmodi occupationibus distineri, præsertim vbi ab vrgentissimis negotijs, ac functioni-

 bus

bus publicis respirare, atque aliquid sibi laxamenti impetrare licuit. Hac enim quum animi, tum corporis cultura non minus celebris facta est illorum memoria, non minus illustratus nominis splendor & magnificentia, quàm rebus alijs preclarè gestis, aut hostibus vel subactis, vel ad internecionem deletis. Sic Mitridates Ponti atque vndeuiginti regnorum Rex, propter eximiam herbarum notitiam, & singulare antidoton contra venena morbosque omnes contagiosos presentaneum, illius nomine insignitum immortale nomen est consequutus. Lysimachus Eupator, Gentius Illiricorum rex, Artemisia Mausoli Cariæ regis vxor, multiq; alij, præter belli gloriam, herbarũ cognitione illustres sunt. Marcus Curius imperator Romanus post deuictum Pyrrhum Epirotarum regem, Lucius Cincinnatus, Marcus Valerius Coruinus plantarum amœnitate allecti procul à strepitu & ambitione ciuili ruri consenuerunt. Solomon verò regum amplissimus, qui præter immensas opes eam consecutus est à Deo Opt. Max. sapientiam, ac rerum cognitionem vt nullus regum illi sit comparandus, in herba-

Reges herbarum cultores.

Solomon herbarum studiosus.

rum

rum notitia mirificè excultus, exactéque versatus legitur, ac disseruisse non solùm de piscibus, alitibus, quadrupedibus, astris, sed de arboribus etiam & stirpibus à cedro Libani vsque ad Hissopum qui egreditur è pariete, hoc est, à minutissima herba ad procerissimas, celsissimasq; arbores vsque, omnia habuisse cognita & explorata. Sunt præter Solomonem proceres aliquot vatesque Hebræi qui passim vaticinijs suis herbarum nomina effectusque interserunt, ac comparationes ex ijs mutuãtur. Quum enim stirpes aliæ alijs rebus adhiberi soleant, ac nonnullæ alimenti vsum præbeant, aliæ medicamenti, pleræq; vtrumq;, nonnullæ noxiæ sint ac naturæ infestæ, aliæ salutares morbisq; expugnandis accommodæ: ex ijs Prophetæ appositissimas similitudines, scitasq; & concinnas comparationes desumunt, quibus conciones exornant, ac fidem narrationi adstruunt. Quum autem multa sint in humanioribus disciplinis ac politioribus literis, totaq; philosophia humana quæ hominum animos affatim oblectant, illorumq; mẽtes exemplis ac morum integritate imbuunt, tum nulla ad hæc perficienda

3. Reg. 4.

Sapient. 7.

Varij herbarum effectus.

maiorem vim atq; efficaciam obtinent, quàm ea quæ sacri vates quorum nemo non diuinitùs adflatus, cōcionibus adhibent, adeo vt quiuis vel in naturæ operibus vel diuinis contemplationibus mediocriter exercitatus, facilè perspexerit, quàm non sit sterilis & ieiuna illorum narratio, quàm non prorsus infecunda illorum doctrina, sed vtilis, salutaris, fructuosa. Siquidem scriptura sacra à cęlesti patre diuini Spiritus afflatu promanans, mentes hominum suauissimo pabulo pastuq; salutari reficit. Quod ipsum Dauid rex indicat, desumpta peramœna similitudine à viridante floridoq; prato ac saluberrimis aquis, quibus armenta maximè pinguescunt & saginantur: *Dominus regit me, nihil mihi deerit in loco pascuæ vbi me cōstituit, Super aquas refectionis.* Sic quum sibi gratularetur ac plauderet, quòd Dei munere in diuidenda hęreditate, vberrima pecora, solumq; ac fundum maximè fœcundum sortitus esset, *Funes*, inquit, ceciderūt mihi in præclaris, quod Belgæ efferūt, *Ic heb een goedē Cauel, Ic ben int beste geuallē.* Solent enim olim funibus extētis metiri iugera, suósq; limites cuiq; assignare ac partiri prata: quod apud nos nunc de-

Dauidis selectissimæ similitudines.

Psal. 22.

Psal. 15.

decēpeda perficitur. Huius generis quũ innumera exempla in veteri nouoq́; instrumento se proferant, nō solùm in vulgato vitæ vsu & consuetudine, sed ex natura rerum quæ nihil non suppeditat, deprompta: operæpretium visum est ista eruere, atque auido lectori spectanda exhibere, quo illi innotescat, quantus scientię ac sapientię thesaurus recōditus sit in arcanis literis, quæ non tam dulcia, quàm salutaria hominibus proferunt. Hæc sanè quisquam ex vllis Philosophorum aut Rhetorum Poëtarumq́; scriptis tam vberem & copiosam doctrinæ frugem, tam salutare animæ mentisq́ue pabulum est percepturus, quàm ex vberrimo atque inexhausto Diuinitatis fonte, illorumq́ue oraculis quæ diuino adflatu sunt prodita. Quòd si cui libeat attentè considerare atque intimè excutere diuina eloquia, quantaq́ue vsi sint sapientia qui tam salutaria documenta nobis prodiderunt, mentemq́ue ac voluntatem Dei mortalibus indicant, dilucidè perspecturus est, quid diuina prophanis præstent, & quàm sint res æternæ ac solidæ caducis ac momentaneis præstantiores. Sacros verò vates præter exactam diui- *Sacra prophanis potiora.*

Prophetæ omnium rerum cognitione instructi.

nitatis cognitionem in naturæ rebus exquisitè versatos, nec vlli⁹ disciplinæ fuisse rudes, vel illud argumento est; quòd ex intimis atque arcanis naturæ similitudines & comparationes desumant, denique ab animantibus, herbis, arboribus, elementis, igni, terra, aquis, aëre, fluminibus, riuulis, fontib⁹, cisternis, Oceano, astris, gemmis, lapidibus, à fulmine, pluuia, rore, æstu, frigore, flatibus, grandine, niue, gelu, glatie, à satis & semẽte, à sale, à fermẽto, à sagena, verriculo, nassa, retibus, ab humoribus qui corpori humano subsunt, vel ab eo promanãt, sanguine, lacte, semine, mẽstruis, à pariẽte & partu, à scoria, ferro, auro, argento, alijsque innumeris Tropos ac figuratas elocutiones, Metaphoras seu Translationes, parabolas, collationes, exempla, Schemata, hoc est, ornamenta verborum & Sententiarũ, & quæ quasi aliquo gestu orationem illustrant, narrationibus suis accommodant, quibus multum lucis atque intelligentiæ, plurimnm dignitatis ac splendoris concionibus adferunt, mentesque ac animos socordes atque oscitantes, suiq; oblitos ad veritatis cognitionem incitãt atque inflammant: improbos adducta

ex ijs rebus similitudine, à maleficijs deterrent, atque ad virtutem, ad solidā felicitatem, ad Dei metum & fiduciam extimulant, illisque, omni adhibita industria, diuinitatis notitiam insigunt: probos verò & qui vitæ integritatem consectantur, stabiliunt, vtque perseuerent atque in suscepto negotio persistant, sedulò exhortantur: obiter, quod & Paulus præcipit, inordinatos, intractabiles, incompositos officij sui commonefaciunt, ac salubri placidaque monitione increpant: pusillanimos & mœrentes solantur, imbecilles ac labantes fulciūt: collapsos erigunt: lenitate & clementia vtuntur erga omnes, lenti ad iram, ad vindictam ac violentiā tardi, medentur iuxta Ezaiæ ac Christi vaticinium contritis fractisque mentibus, atque animis deiectis, mœstis, afflictis salutarem medelam adhibent, prædicant captiuis remissionem & indulgentiam, occecatis visum: ita vt diuinæ lucis efficiantur capaces, calamitosis solatium, vinctis ac diaboli tyrannide oppressis relaxationem ac libertatem: eaque omnia elegantissimis parabolis & collationibus in suis passim scriptis perficiunt. Quum autem nemo non prophe-

Deus vi cogit, & blandimentis allicit.

1. Tess. 5.

Esaia. 61. Luc. 4.

tarum, inter quos multi regia maiestate existunt, harum rerum specimen exhibeat, atque etiam Iesus Christus quique eius nomine apostolicæ legationis munere funguntur, in eodem doctrinæ genere versentur: operæpretium me facturum sum arbitratus, si obiter commonstrem quanta sit eruditio, quàm recondita sapiẽtia, quæ rerum cognitio ac naturę inuestigatio, quantus ardor propagandæ religionis, atq; expulsa omni superstitione & idololatria, proferẽdi cultus diuini, in ijs hominibus qui diuino spiritu cœlestique afflatu imbuti tam salutaria nobis prodiderunt, accita ad orationis decus & ornamentum vniuersa rerum natura: quod ipsum patefacere iam meditor.

DE CONDITIONE ET *natura Mandragoræ, quam à Lia Sorore eblandita est Rachel* Caput 2.

INter herbas virentes ac floridas, quarum innumeras naturæ ac rerũ omnium conditor Deus in vsum hominum è terra produxit, Mandragora non infimum locum obtinet, nec prorsus ignobilis

nobilis est. Cuius quum in sacris Biblijs Genes. 1.
extet mentio, atque in delicijs habita sit,
in edendique usum expetita: de hac insti-
tuti argumenti sumetur exordium. Con- Mandragora duae species.
stituũtur huius stirpis duæ species: quarũ
vna est folijs lactucę ęmulis, sed angustio-
ribus, saturati vmbrosique viroris. Pomũ
verò emergit è centro imoq; stirpis me-
ditullio, quod herbaceo stilo incumbit,
auellanę nucis, nonnunquam iuglandis
aut castaneę magnitudine. Hęc species
fœminę nomine insignitur. Mas verò
speciosa magnaque foliorum amplitudi-
ne ac pompa luxuriat, lacteo virore per-
polita. Pomum verò quod expassis patu-
lisq; quaquauersum folijs è media stirpe
prodit orbiculatum ac circinatę rotũdi-
tatis, oui gallinacei vitello aut luteo pror-
sus affine est, odore nõ sine grauitate qua
dam soporata, iucundo, radice crassa, pi-
losaq; ac bifida, atque in humanę coxen-
dicis aut cruris formam bifurcata. Qua
occasione circumforanei quidã imposto-
res ex huius & brionię radice imagũculas
cõfingunt humana specie, atq; vtrúmque
sexum emoliuntur, ac credulę turbę per-
suadẽt ea forma ac specie è terra enatas.
Nonnulli seriò prędicant vitalem fuisse

ſubterraneum hunc fœtum, atque ex locis quibuſdam funeſtis eruiſſe, quibus ſupplicio affici ſolent ſontes ac facinoroſi, qua perſuaſione rudi atque imperitæ plebi imponunt, atque huiuſmodi impoſtura argento illos emungunt, Belgę Mandragorę poma *Doelappelen* vocant, quo nomine & radicem deſignant, quòd mẽtem amatorio quodam faſcino in errorem pertrahant, & quodam modo incantent. Huius pomi auidam rachaëlem, ſummoque eius deſiderio occupatam ſacri codices referunt. Quum enim triticeæ meſſis tempore Ruben in rus digreſſus Liæ matri attuliſſet mandragoras, Rachel ſterilis ac ſororiæ fœcunditatis æmula, eas ſibi concedi offerrique poſtulauit. Lia exaſperata importuna interpellatione, poma illi denegauit: tandem ſopita altercatione hac lege ac conditione res tranſacta eſt, vt Lia ſubſequente nocte mariti concubitu frueretur (nam id alternis vicibus, duabus ſororibus vni marito dedicatis perfici ſolet) Rachel verò potiretur mandragoris, quas ea mẽte atque animi intentione à ſorore eblandita creditur, quò amabili ac gratioſò cũ patriarcha Iacobo congreſſu, eſu illius pomi,

Pomum Mandragoræ blanditimentum amoris.

Gen. 3.

pomi, conceptui effici possct idonea. Quum enim inuidia in sororem permota, sterilitatis probrum à se depellere atque amoliri cuperet, expostulauit cum marito, quòd sterilis degeret, quũ soror numerosa prole ferax esset & fœcunda. Iacobus indignatus se perfunctum maritali munere profitetur, ipsúmque nec culpari posse, nec ignauiæ argui. cęterùm fœcunditatem ac conceptum Dei donũ esse, illiusque arbitrio negotium istud perfici. Ceterùm an mandragora fœtificandi vim mulieribus conferat, atq; vtero retinendi seminis efficaciam conciliet, in dubiũ vocari posset. Quum enim soporifero effectu prædita sit, & impensè frigida, hęc qualitas ad tale quiddam præstandum prorsus inefficax censeri solet & inidonea. Quod tñ ita dilui posse video, vt in frigidis humidisque regionibus, atque in vtero humecto & algido tale quiddam perficere nequeat, sed in torrido æstuãtiq; & exusto. Sic in Africa, Hispania, Iudæa, Mauritania, Numidia, Aegypto, in quibus ferè regionibus mulieres adustos arentesque habent vteros ac feruidos, tum squallidos ac strigosos: nõ incõmodè hoc pomum adhiberi posse

se crediderim. Siquidem eius esu corpus ad temperiē reduci posse existimo: quum post amplexū & congressum maritalem soluto in somnum corpore, vterus retinendi vim seminis asciscat, nec id in fumos ac fuliginem euanescat, vt in calido atque æstuante vtero assolet, in quo vtriusq; semina minùs coalescunt aut vniuntur, sublata omni posteritatis spe. quod multis vsu venisse obseruaui etiam in Belgica, qui ob plus satis calidam vteri intẽperiem effœtæ extiterunt, tametsi mariti sedulo illis suam operam præstarent, suoque officio alacriter fungerentur: quin & viri ex frequenti illorum concubitu aliquando pudendarum partium vitia contrahunt à salsuginosa atque acri mordacique vligine, quæ genitali virus infert ac cōtagione inficit. Huiusmodi mulieribus quæ fere sunt indomitę libidinis ob ignitos vrentésque locos, poma Mandragoræ inoffensè, imo magno commodo exhiberi possunt, tum pepones, cucumeres, cucurbitæ, melones, portulaca, lactuca, solanum, aliáq; refrigerantia, quibus intensus ille feruor ac vitiosa vteri qualitas retūditur, & quò minus concumbēti deleteria sit, cohibetur. Scio equidē multa

esse stirpium genera apud Belgas & Septētrioni obuersas regiones quib⁹ quum subsit noxia vis & perniciosa, valetudinē deteriorem efficiunt ac depopulantur, nisi illorum effectus in destruenda naturę temperie coërceatur. Sic omnes herbæ quæ frigida qualitate imbutę sunt, pipere, zinzibere, & grano paradisi, quod nōnulli inter species cardiamomi statuunt, condiuntur, quibus refrenatur illarum malitia, & obtunditur hebescítq; ferocia. Sic fungi, boleti, tubera, aliáq; excremēta terrę Italis ac Transalpinis innoxia sunt: Cisalpinis verò ac Belgis nocentissima ac venenata, nisi condimentis calorificis mitigetur venenosa illorum qualitas. adde quòd in calidis regionibus, quæque Sole affatim illustrantur & incalescunt, omnia meliùs maturescūt. quę vis efficit vt illa fercula vtpote libidinis incitamēta à delicatis ac ganeonibus in delicijs habita, atque in excitandę tentigenis vsum expetita, minus incommodi corporibus inferant. Cęterùm mandragoram odoris fragrantia ac suauitate recreasse olim Hebreos epithalamium siue canticum Solomonis indicat, sic vt existimē in Iudęa illam ea ratione expetitam, ac manibus
contrac-

contractari solitam, quòd suaui quodam odore imbuta sit non sine vi somnifica & soporifera, quę lassos & lãguidos recreat: vt fere esse solẽt qui amorib⁹ dediti sunt aut aliquem depereunt, tanquam amatorio philtro incantati. Mihi verò quid de mandragora accidit, obiter enarrabo. Quum autem æstiuis mensibus (nam eo tempore poma mandragorę se proferũt) semel atq; iterum in museo nostro amabilem ac speciosum eius stirpis fructum negligenter collocassem, ita somnolent⁹ sum effectus, vt ęgrè sopor excuti possit. Quum autem obnixè obluctarer somnolentiæ, illamq; excussisse conarer, ęgrè id obtinui, nec rationem tanti veterni inire potui: tandem quum quaquauersum dimouissem oculos, obtulit se à tergo pomum mandragoræ, quo amoto, atque in alium locũ translato, factus sum alacrior atque torporem depuli, omnemque oscitantiam discussi. Cęterùm ab hoc suaue olenti miréq; odorato pomo quod gratiam fauorémq; gestum í apud amasium conciliat, Spõsus captat occasionem expatiandi. Quum enim vernis æstiuisq; mensibus omnia frondeant ac nitescant, ac mandragora stirpesq; aliæ odorem suauiter

De mandragoræ pomo historia.

auiter

auiter in auras diffundāt, Sponsam extra limen & conclaue euocat, quò relicta vrbe ruri atque in suburbanis prædijs se oblectet, ac tot passim florentibus herbis & arboribus, nardo, viola, lilijs, malo punica, mandragoris, ipsaq; florescente vite se reficiat. Quum autem singula quæ è terro emergunt, verno tempore frondescant, ac florum quum amœnitate, tum fragrantia homini blandiantur, tum ipsa vitis pre cæteris fragrantissimū odorem exspirat, ac naribus suaues halitus effundit: profert hæc sub finem veris flosculū minutū & stellatū festucis ramētisq; orbiculatis obsitū, vt lichen, vulgo vsnea, colore subspiceo aut flauescēte, eximiæque suauitatis, quo in asterisci forman deciduo, cōfestim specimē racemorū exhibetur. Odor huius flosculi cerebrum & cor mirificè recreat, sic vt mihi gratissimum sit florescente vite sub vinea pergulata, ac pampinis cōcamerata fornice ac testudine prandium cœnamq; absoluere, aut cum æqualibus eruditis fabulis temporis tædium fallere. Huius autem flosculi odor, tanti effectus prædicatur, vt venenatas bestias abigat adeo vt serpētes, colubri, bufones hunc perferre nequeant,

ſed remotiſſimè ab eo ſe ſubducât. Quocirca floreſcente vite non ſolùm ſalubris eſt & peramœna ambulatio, ſed etiam ſecura & tuta: licet enim in herbido thoro ac viridante gramine decumbere, ac ſub arbore patulis diffuſa ramis opacum frigus captare, atq; æſtum propulſare, vel apricatione Solis radijs incaleſcere & illuſtrari, nullo metu aut trepidatione ſerpentum qui aliquando latenter in herba deliteſcunt, atque improuiſò obrepunt, hominíque terrorem incutiunt. Quum autem ſponſus (quo nomine Chriſtus à Ioanne baptiſta deſignatur, qui erga ſuã Sponſam nempe Eccleſiam, cœtúmq; illi fidentium vnicè afficitur) nuſquam non ſpeciẽ, & venuſtatem, decoremq́; Sponſæ amplificet, atque è diuerſo Spõſa mutua compenſatione illi paria faciat ac vices rependat, quidquid præclarum eſt, & admiratione dignum in natura vniuerſi, cœlo, ſideribus, montibus, ſiluis, nemoribus, campis, herbis, floſculis ex quibus ſuauis odor emanat, arboribus quæ non minùs ſalubres quàm ſpectabiles & ſpecioſos fructus proferunt, vino generoſo ac ſaporis eximij quod ex lectiſſima vite exprimitur: huc vterq; congerit, ac ſimilitudines

litudines appositissimas pro vtriusq; dignitate producit. Sic nardo Sponsus comparatur herbæ cum primis odoratę, fasciculo mirrhę, botro aut vuæ Cyprię ex generosissima vite decerptæ. Sponsus verò amicam lilio comparat ob eximiũ candorem, atq; odorem suauissimum, adeo vt si pedissequę & quibus stipari solet, Sponsæ conferantur, Spinę sint nulla specie, nulla forinę dignitate comẽdabiles, hoc est, puellę quæ illam comitantur velut hybridę, parumq; ingenuę, nihil habent amabile aut speciosum, nihil spectabile aut vlla gratiosa venustate visendũ. Huiusmodi metaphoris ac figuratis elocutionibus scatet non solùm hoc canticum, sed tota passim scriptura sacra, ita vt amplissimus se campus aperiat, quo studiosus lector possit oblectari, tota mente ac cogitatione à naturæ præstantia, in Opificis admirationem erecta. Sumuntur in hoc Cantico elegantissimæ similitudines ab ijs rebus quæ syncopi atque animi deliquio collapsos erigunt ac spiritus sopitos labantesq; instaurant: vt sunt vinum odoriferum, fasciculi manuales & olfactoriola ex redolentibus herbis concinnata ac congesta. Sic spõsa quum

languescit ac iam defectura videtur immodico Sponsi amore, puellari clientelæ imperat, vt aliquid fomenti adferant, vt odorata quæq; naribus admoueant: *Fulcite me*, inquit, *malis, sustentate odoribus, ne deficiam.* Sic etiam nostrates, defectu animi periclitantibus cinamomum, gariophyllos, acetum sambucinum, poma citria, & quæ sub eodem genere compræhensa limones dicuntur, myrtum, saliuncam, aliáque odorifera olfacienda exhibent, quibus passim Scriptura vtitur, ac salutarem doctrinam designat, quæ mentes languidas refocillat ac reficit.

Cant. 2.

De Manna Cœlitus delapsa, tum ea quæ Medicis in vsu est.

Cap. 3.

QVòd Hebræi in vasta illa ac siticulosa solitudine Manna pasti sunt, nō prorsus naturali causæ adscribi potest, sed Diuinæ potentiæ, quæ tamen naturæ vsa sit ministerio, vti etiam coturnicibus, nostri *Quackelen* vocant, gregatim in castra delatis, aut quum percussa petra, refocillando populo aqua profluerct, lignóque aqua amara dulcesceret, tum etiam quum

Exod. 16. Deut. 8.

Num. 11. Psal. 77. Exod. 15.

Euri

Euri violentissimo flatu rubrum mare exiccatum transitum Hebræis patefaceret, ad internecionem deletis insequentibus. Similis est ratio de farina multiplicata & adaucto oleo Heliæ & Hælisęi precibus, de Coruo illi adferēte panem & carnes: quod etiam de Antonio & Paulo Heremita refertur, si Ecclesiasticę historiæ habenda fides: de angelo ministrante Heliæ panem subcinericeum & aquæ poculum, quibus corroboratus quadraginta dierum ac noctium iter emensus, peruenit ad montem Dei Horeb, in cuius spelunca tutus erat à Iesabelis tyrannide, quæ omnes prophetas in mortem crudeliter venabatur. Hæc atq; alia admiranda quæ passim in sacro codice memorantur, Deus iussu nutuque suo perficere potuisset nulla adhibita materia, sed tamen vti voluit rerum naturalium (quarum ipse effector est & moderator) adminiculo ac velut instrumento, eáque ratione suis prospicere visum est, atque afflictis mentibus solatia adferre. Quod etiam in Ezechia moribundo ac Dei sententia morti destinato obseruari potest, cuius apostema, admoto cataplasmate ex ficubus contusis quæ maturan-

Exod. 17. *Num.* 20. *Exod.* 14. 3. *Reg.* 17. *Ezech.* 38.

di facultate pollent, ad sanitatem perductum est: quo argumento declaratur, morbis vrgentibus, non respuenda medicamentorum præsidia, sed ea, implorata Dei ope, alacriter adhibenda, quibus vita in aliquot annos producitur. Eodē vsus est medendi modo Christus in dispellenda cæcitate mendici, confecto collyrio ex luto & saliua, eaque abluta extersaque in piscina Siloë. Similiter in discutienda surditate, digitos in aures inseruit, immissoque in linguam sputo, loquelam muto restituit. Cuius generis miracula aliâs solo tactu, aut verbo peregit, ab ijs tantùm stipulatus impetrandi fiduciam, quam quum inter alios clamosus ille cæcus Bartimæus inter turbæ fremitus testaretur, confestim nullo adhibito visibili externoque signo, visum recepit. Quum autem Deus pro immensa erga genus humanum bonitate ac fauore, multis magnisque rebus munificentiam suam declaret, tum præcipuè inauditis stupendisque miraculis mirandam potentiam patefecit: quod inter innumera Manna demonstrat tam affluenter ex aëre in terram effusum, vt numerosissimam

Ioannis. 9. Marci. 7. Matth. 9. Marc. 10. Luca. 18.

ſimā multitudinem ſatiaret. Dum enim fremeret confuſa multitudo ſexcentorum milium, Deoque ac Moſi obſtreperet, quòd ex Ægypto in tam vaſtam ſolitudinem perducti, inedia conficerentur: Deus veſpere incredibilem coturnicum vim & copiam in caſtra coëgit, mane autem ros vndique diffuſus eſt per caſtra, ſolique planiciem: quumque operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum quiddam, rotundum, tenue, perinde ac ſi pruina eſſet conſtrata humi ſimilitudine ſeminis coriandri, ſpecie bdellij, guſtu ſaporéque ſimilaginis, melle confectæ. Quum autem tam ſubita innouatio, atque inſolita rerum facies admirationi eſſet turbulento populo, ac nonnullis ſtuporem incureret, pleriſque (vt quidam opinantur) contemptum & irriſionem adferret, *Man hu*, inquiunt, quid eſt hoc? quod etiam efferri ſolet in vtramque partem à Belgis, quum aliquid aut admirantur aut faſtidiunt: *wat willet weſen? wat is dat? Het ſchynt wonder te weſen*. Similis eſt illa Chremetis ironia & ſubſannatio in Clitiphonem filium perſonatę atq; emētitæ probitatis,

Numer. 11.

Heaut. ſcena. 5. actus. 3.

Sed ipse egreditur, quám seuerus! rem quum videas, censeas. Cæterùm Manna quæ medicis in vsu est, calida & humida abscessu primo, huic non prorsus dissimilis est, colligitur enim in calidis regionibus aëreum rossiduniq; mel, quod æstiuis mensibus, feruescente interdiu Sole, nocturno frigore in grummos coit, atq; in ramenta conglobatur ex defluxu rorulenti humoris ac madore aëreo, omnibusque passim arboribus, herbis, lapidibus incumbit mellita ista concretio, colore flauescente, quæ lingua agitata zaccari more liquescit, ac palatum faucesq; dulcedine imbuit; quo fit vt gulæ & faucium asperitatem leniat. verùm quum illi subsit medicamentosa quædam facultas, zaccaro minùs alit: ventrem autem vt cassia fistularis & Cylindracea emollit, sed paulò clementiùs. quocirca tutò impuberibus, seniculis, prægnantibus, puerperis exhiberi potest, vnciæ pondere, obseruata cuiusque natura ac corporis constitutione. Mannæ autem vel mellis aërei nomine insignitur, quoniam ex halitu ac vapore terræ, calore solis sublato, ex aëre defluit, atque æstiuæ noctis frigore concreta plantis insidet

ea

ea propemodũ forma ac saporis dulcedine, qua in Biblijs Manna describitur, cuius esu multis annis pasti sunt Israëlitę, ita vt assiduo eius vsu nauseam illis pareret, ac Dei donum fastidirent. Exemi ego aliquando vulgare hoc mannæ genus aut rossidum mel ex plantarum folijs, quum antelucanis horis Academiæ Louaniensis pomœria egressus, perquirendis herbis essem occupatus, desinente potissimùm vere, aëre tranquillo ac placido, nullisque ventis incitato. Diuenditur autem adulterinum mel aërcũ ex Sena incrustata, zaccaro confecta: verùm vbi id ore volutum liquescit, proditur dolus. Colligunt quidem nonnulli circa aluearia, illaque loca in quibus apes mellificant ac fauum confingunt, excrementa quædam flauescente colore, sapore melleo, quæ nonnulli existimant ex aëreo concretu coaluisse: quum nihil aliud sint, quàm excrementiceus liquor & saliua quæ à vespis, fucis & culicibus prodijt. Siquidem insecta apum laboribus insidiantur, & mel exugunt: quod obseruantes apes in illa insiliunt, ac turmatim conficiunt: quod indicat Virgilius. Adulterina Manna.

Georg. lib. 4. *Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces*
Suspendunt ceras: aliæ spem gentis adultos
Æne. li. 1. *Educunt fœtus, aliæ purißima mella*
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.
Aut onera accipiunt venientũ, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.

De Lactuca siluestri.

Caput. 4.

Exodi. 12. Numer. 9. QVum Deus pro inexhausta sua bonitate erga homines afficiatur, omnibus modis illorum commodis prospicit ac saluti inuigilat, suamque munificentiam cumulatè illis impendit, non aliud pro tam obuia ac benigna promptáque liberalitate ac gratuitis muneribus exigit, quàm summum amorem ac venerationem solidamque fiduciam, qua illi innitimur, atque indubitatam certamque spem concipimus de eius promissis. Commonefacit Deus sedulo oscitantes ac socordes sui officij, suáque beneficia subinde illis in mentem reuocat, ne vel excidere contingat, vel obliuione obrui: atque huius rei causa certos ritus ac statas solennesq; ceremonias instituit, non solùm in veteri lege, in qua omnia de Christo eiusq; regno typis

pis adumbrata sunt, sed etiam in Euangelio in quo promissa exhibita sunt, atque omnia ad vnicum vsque apicem, vt Christus expirans testatus est, consummata peractáque. Sic signis quibusdam, certisque symbolis ac sacramẽtis quæ sub sensum cadunt ac sunt visibilia, promissiones suas, atque erga homines gratiam & reconciliationem testificatur. Siquidem Baptismus signaculum fidei ac primus in Ecclesiam aditus, Circuncisione ac maris rubri transitu adumbratus nos Deo consecrat, eóque illi inserimur, impetrata per fidem peccatorum reconciliatione. In agni verò Paschalis esum surrogata est Synaxis, hoc est, Corporis & sanguinis Christi communio, quam palam exerceri voluit, atque in cœtu Christianorum publicitus peragi, ne vnquam intermoreretur aut exolesceret mortis & resurrectionis eius memoria, sed continenter in mentem reuocetur insigne illud beneficium, quo genus humanum Diaboli Mortisque tyrannide oppressum, gratuito ac nullis meritis libertati assertum est, atque impetrata per IESVM CHRISTVM pacificatorem om-

Sacramenta in quem vsum exhibita.

Baptismi effectus.

Symbolum corporis Christi in quẽ vsum exhibitum.

nium ſcelerum remiſſione, ſalutem adeptum. Siquidem *Lex per Moſen prouulgata,* Ioan. 1. *gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtũ exorta eſt.* Exhibitum eſt olim huius myſterij, quod in Chriſto expreſſum eſt, ſpecimen quoddam atque adumbratio, dum Abrahamus filium vnicum Iſaac victimę deſtinat, dum Moſes ex Dei præſcripto, agni immaculati ac maſculi eſum inſtituit, eumq́ue veſcendum cum agreſtibus lactucis quæ inſigni amaritudine ſunt imbutæ, præſcribit, quò aſſiduè in recenti memoria verſaretur miſeranda ſeruitus qua olim ſub Pharaone oppreſsi ſunt, excuſſóque intolerando iugo, in libertatem reſtituti. Quocirca inſtituta ſunt agni Paſchalis anniuerſaria ſacra, vt memoriam ſibi renouarent eius diei qua olim apud Ægyptios agni ſanguine poſtibus illito à periculo angeli exempti ſunt, qui in primogenita Ægyptiorum graſſabatur, atque incolumes mare rubrum tranſierunt: quem diem cum primis celebrem & ſacroſanctum à tranſitu angeli, qui illos intactos præterijt, denique à mari rubro feliciter magnóque ſucceſſu emenſo appellabant Phaſe, qui nobis dicitur Paſcha, Gallicè *paſſaige,* apto

Phaſe quare inſtitutum.

apto appositoque ad huius æui decursum vocabulo. quia nobis in hac mundi impedita ac vasta solitudine, ad immortalitatem ac cœlestem patriam sedesq; beatas sit transitus. Præcipitur autem edendus agnus cum lactucis siluestribus, siue herbis amaris. Siquidem in huius sæculi curriculo omnia amara sunt, acerba, tristia, calamitosa, & quæ plus aloës quàm mellis habeant. Sunt qui lactucæ nomine Seridis species designari credunt, & Intiba, hoc est, Cichorium & quæ corrupta voce Scariola dicitur, Belgis à candore *witte*, hoc est, candida *Endiuia*, ceruleo flore eoq; in lascinias dissecto spectabilis, hanc sabulo obrutam hibernis mensibus inter acetaria primis mensis inferunt. Hoc siquidem artificio tractata amaritudinem exuit, atque eximium candorem adsciscit, vt sunt interna brassicę capitatę folia. Commodè autem magnóque successu adhibentur huiusmodi herbæ hepatis obstructionibus: habent enim amaritudinis ratione abstergendi vim, qua meatus recludunt, atq; opilationes expediunt. Tertianas quoque febres expugnant, atque icterum seu morbum regium, quem Bel-

Quæ lactucæ in vsu Hebræis.

Cichorium hepati salubre.

Belgæ à flauescente colore quo cutem inficit, *Geel zucht* vocant, discutiunt. fellis em̄ atq; hepatis intēperiē, cui ferè Iudæos esse obnoxios color mustellinus indicat, mitigāt. Sūt autē istę stirpes Virgilio decātatæ in Georg. *Nec amaris intiba fibris Officiunt.* Rursus

Lib. 1. Georg. lib. 4.

Forsitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem: biferique rosaria Pæsti,
Quóque modo potis gauderent intiba riuis,
Et virides apio ripæ, tortúsque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis.

Lib. 10. Commendat hæc quoq; Columella in hortulo, eaq́; excolenda præcipit tanquā alteram succidiam (sic enim prouentum

De Senect. hortensem nominat Cicero)

Spargite quæq; viros acuunt, armantq; puellas
Iam breue Cherephilū, & torpenti grata palati
Intiba, iam teneris frondens lactucula fibris.

Congeneres, istísque sunt affines Chondrilla, Sonchos siue Cicerbita, & quæ vulgari voce Dens leonis, & rostrum porcinum vocatur, hieracium, quæ omnia lacteo succo madescunt, ac flauescenti flosculo conspiciuntur, leporibus cuniculísque gratissimum pabulum. Siquidem earum stirpium esu minus hydrope hæc animalcula turgescunt, amaritudi-

tudine exiccante humiditatem. Quocirca earum nonnullæ quę non intentiùs amarescũt, ineũte verè vbi folia tenerescunt, acetarijs immiscentur, *Peerde bloemẽ* ob id belgis vocantur, quoniam ferè in pratis obuiæ equino generi pabulationem suppeditant, aliæ *Melck wiet*, partim quòd lacte turgescant, partim quòd inuitis hortorum cultoribus erumpant atque eruncandæ eruendæque sint, ne salutares herbas strangulent. Cæterùm lactucam illam siluestrem quæ Endiuiæ nomine insignita est, in edendi agni Paschalis vsum adhibitam, velut condimenti loco, nõ facilè mihi persuaderi potest: quum ob insignem vrentemq; amaritudinem quæ linguam vellicat, non sit esculenta, nisi quum primùm emergit, nec adhuc spinis in dorso partéque auersa armata sit: vincit enim Endiuia vulgaris quæ germana est lactuca siluestris, amaritudine reliquas stirpes quæ succo lacteo madescunt. Quocirca medici nouellam ac teneram in vsum medicamenti adhibent, non adultam quæ aculeata est ac spinulis horret, tum vetustate amarescit: Intibę verò species cocto elixoq; agniculo cõdimẽti vice adhibitã prsus credide

Quæ vera lactuca siluestris.

tim

rim, nempe Cichorium & Seriolam, ex quorum non solùm folijs, sed radicibus etiam acetaria conficere Belgæ didicerunt. Siquidem radix ad sesquicubiti ferè longitudinem se porrigit, quam autumno enatam in taleolas ac tessellas dissecant, vt rubram pastinacam, quam Carotam vocant, eamque ex aceto atque oleo, insperso piperis polline, esitant, vt etiam cucumeres, erithmum, rapistrum, vulgò *Raponse*, compluraque alia quæ tempestiuè suáque anni parte hortus profundit.

DE OLEA, OLEA*stro, oliua, oleo.*

Caput 5.

Apocal. 7. VT palma quæ ponderi non cedit, victoriæ insigne, ita Olea pacis index: cuius rei specimen columba ex arca Nohæ emissa edidit, quum desinente diluuio defluxisque ac subsidētibus aquis, *Gen.* 8. oliuæ fruticem attulit, mitigatæ iræ Dei argumentum. Folio autem est hæc arbor salicis aut ligustri, supernè viridi, auersa imáque parte qua terram spectat, albescente atque incano vt alba populus, quę Belgis *Abeel* dicitur, flosculo minuto sed folio-

folioſo, colore luteo, non ſine grauitate odorato: fructifera verò eſt fœcundáque numeroſis baccis, oblonga forma atque ouali, quę vbi matureſcunt, atque ingreſcere incipiunt, oleoſo pinguíque ſucco turgeſcunt, ex quibus oleum exprimitur articulis firmãdis, fouendíſque membris, tum mitigandis doloribus accommodum. agilitatem enim vigorémque ijs præſtat foris adhibitum potius, quàm in corpus admiſſum: eo ſiquidem corpora perfuſa non ſolùm niteſcunt, ſed robur etiam concipiunt atque ad obeundos labores redduntur habiliora: Quod indicaſſe Dauidem obſeruo, atque Deum ob huius aliarúmque rerum munificentiam in immenſſum extuliſſe. Ipſe eſt enim qui germinare facit fœnum & gramina iumentis, herbas in vſum hominum, panem vt vires augeat ac confirmet, vinum vt cor hominis lætificet, oleum vt corpus eo niteat ac vires concipiat. Quò ſpectat illud Plinij: *Duo liquores corporibus humanis ſaluberrimi, intus vini, foris olei*. Quin & Samaritanus quo Chriſtus deſignatur, duo hæc fomenta vulnerato adhibuit: vinum, quod abſtergit & emundat: oleum, quod lenit, quod

*Pſal.*103.

Luc.10.

dolo-

dolorem mitigat, quod vulnus ad sanitatem perducit: quo indicatur Christum secus quàm sacerdotes Leuitásque officij sui negligentes, salubri doctrina afflictis ac sauciatis mentibus mederi animíque vulnera obligare, ac cicatrice ita obducere vt nullum vestigium appareat, hoc est, nihil eorum quæ antè commisit, illi imputetur. Oleum autem intus exhibitum, aluum mollit ac lubricum efficit, aspera quæq; mitigat, venena paulò antè hausta retundit atque hebetat, eáque innoxia facit, ac ventriculum ad vomitum incitat, quo ferè noxia ac perniciosa quęque excutit, efficítque lubrica vi, ne venenatæ potiones venas subeant, mortemque inferãt: qua facultate hoc etiam adfert commodi, vt præsumptum temulentiæ obsistat, & ne quis cõfestim ebrietati succumbat. Præter artis rationem faciunt qui ruptis, luxatis, contusis, collapsis, ruináque oppressis oleum vel butyrum exhibent, vt membra afflicta consolident atque instaurent nisi omphaceum oleum, hoc est, immaturum quod nondum maturescente oliua exprimitur. Nã id astrictionis est particeps, qua vi corporis partes hiantes ac dissolutę coalescũt

Quomodo tractandi ruina oppressi.

atque

atque vniuntur. Butyrum verò & oleum maturum inter initia, incisa primùm vena, si ætas patitur, non incommodè exhibentur ad dolorem mitigandum, ac dissoluendum conglobatum concretumq́; sanguinem, in quem vsum potionem cõficio ex ramentis rubiæ internis quę Belgis *Meede crappe* dicitur, ac nuce muscata: postmodum consolidantia propinari curo, millifolium, rosas rubras antequam prorsus dehiscere incipiant aut folia dilatare, myrti baccas, omnes symphiti, hoc est, consolidæ species, succinum marinum, quod spcrma Ceti, Belgis *walschot* vocatur, gnesiã ac germanam mumiam, rhabarbarum, ac nucem muscatam tostam; eáque omnia decocta in vino rubro stiptico atque astringentis naturæ. Baccæ quæ omni ferè nationi oliuæ dicuntur, ante maturitatem lectæ, quum adhuc viridescunt in muria asseruantur ad pellenda ciborũ fastidia, ac nauseam, acuunt enim appetentiam, atque vt amigdalæ amarę, ebrietati obsistunt. Sumũtur autem ab huius stirpis fructu & floribus à scriptoribus sacris similitudines concinnæ cumprimis & elegantes. Sic Iob quum improbo cuique & facinoro- 3.

Potio consolidans.

Oliuarum vsus.

 so præ-

so. præmaturum interitum denunciat, *Antequam*, inquit, *dies eius impleantur, peribit, & virtus illius arescet: lædetur quasi vua florescens botrus eius, & velut olea proijciēs florem suum*: hoc est, ante diem ac properata subitaque morte conficietur, nec ad ætatē maturam, aut ad statutū legitimūque vitæ tempus est peruenturus: similitudine desumpta ab arboribus ac florentibus herbis, quæ ineunte vere spectatissimè prodeunt, ac florescunt: sed quarum flosculi vel vredine pereunt, vel ab Aquilone seu Borea decutiuntur. Deus enim non sinit nefarios diuturna prosperitate frui, aut optatum successum consequi, adeo vt quum multum vitæ superesse posit, atq; illud produci longiùs, præmaturam mortem illis accelerat. Sic legimus in Genesi acceleratiùs oppresisse homines diluuiū, quòd moniti non resipiscerent, nec ad frugem se conuerterēt, sed in dies in deteriora prolaberētur. Et quum Deus Sacerdotibus & optimatibus Effraim minitatur atque inopinatum exitium denunciat ob religionis neglectū, in quē propter ebrietatē ac temulentiā erant deuoluti sic in illos per Esaiam irā suā exacuit

Capit. 15. & 17. *Similitudines ex olea.*

Cap. 6.

Cap. 28.

ac vaticiniũ fulminat: *Ve Coronæ superbæ, flori decidenti & defluo, & erit flos deciduus & quasi temporarius ante maturitatem*: Quo indicat illos cum omni fastu & arrogantia, vt flores decussum iri, vt ficus primas & præcoces quæ confestim decerptæ deuorari solent: Nostrates *Somer oost* vocant, hoc est, æstiuos fructus qui in hiemem asseruari nequeunt. Non dissimile argumentum amplificat contra Aegyptios, obita Dei nomine legatione Esaias: *Ante messem totus effloruit Aegypti populus. & præmatura perfectione germinauit, & præscindentur ramusculi eius.* Quo designat Aegyptijs tale quiddam obuenturũ, quale præcocibus fructibus ac primitiuis baccis, ipsisq; segetibus & vitibus quæ festinantiùs erumpũt, atque intẽpestiuè ac præter temporis rationem maturescũt. Citissimè enim huiusmodi fructus corrũpuntur, nec ad conseruandũ vsui sunt. Quo denunciat illorum felicitatem non fore diuturnã. Per Oleam etiam aliasq; arbores indicãtur piorum successus, rerumq́ue omniũ affluentia, & præter hæc progressus & incrementa virtutum: Quod ipsum omnibus testatũ esse vult Dauid, qui virũ piũ ac Deo ad-

Cap. 18.

Psal. 1.

dictum arbori frondosæ & fœcundæ æquiparat, quæ non otiosa est & sterilis, sed fructuosa & fertilis, suosque ramos latè diffundit, & fructus edit salutares, quibus non tam ipsa, quàm alij se oblectant ac reficiunt. Hieremias quoque idem argumentũ amplificat, atq; improbis qui nulla habita Dei ratione, humanis præsidijs innitũtur, ac rebus caducis fidunt, omnia aduersa pollicetur: *Maledictus, inquit, qui confidit in homine, & à Domino recedit cor eius: erit enim velut mirica quæ in siticulosa ac ieiuna terra posita, nullum bonum, nihil sentit commodi ex aëris clementia. Felix & beatus qui confidit in Domino, in eóque omnem spem & fiduciam collocat. is arbori similis est quæ in irriguis locis consita est, suasque radices ad humorem diffundit, nec æstum pertimescit, quo ferè excrescere solent quæ in arido solo sita sunt: & erit folium eius viride, frondosum, & tempore siccitatis fructum proferre non desinet.*

Cap. 17.

Commẽdatur huiusmodi Metaphoris fiducia in Deum, nec aliò deflectendam mentem, aliò dirigendum cor, quàm ad illum à quo omne bonum promanat, & qui hõibus nihil nõ præstare sit paratus. Hinc Dauid Deo poti⁹ quã rebus fluxis, caducis, momẽtaneis innixus, secus quã im-

impij, *Ego, inquit, sicut oliua fructifera florebo in domo Dei, quoniam confido in misericordia eius.* Rursus quum indicat homini minimè otioso, & qui se in Dei eloquijs exercet vberem rerum prouentum, vxori numerosa prole fœcunditatem, *Beatus*, inquit, *qui timet Dominum, & ambulat in vijs eius, prosperabitur manuum suarum labore, felix & beatus ipse erit. Vxor tua, sicut vitis fœcunda, in lateribus domus tuæ: Filij tui, sicut plantula oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic beari ac ditescere solet homo qui timet Dominum.* Similiter apud Hieremiam Deus illum cui vnicè afficitur, quo se oblectat ac reficit, oliuam pulchram vocat, vberem, speciosam, fructiferam, hoc est, nomen eius apud illum gratiosum est & amabile. Huic Oseas consonat qui ex eodem fonte oracula sua hausit, eodem spiritu conciones suas perfecit. *Et erit quasi oliua, gloria eius, & odor eius vt Libani.* Quo designat illos qui Deo indiuulsè adhærent, illiusq; placitis se oblectant, fauorabiles esse illique gratos & acceptos. Vt enim suauis halitus & fragrãtia, spiritus fouet ac recreat: ita Deum reficit & oblectat odor hominis qui salutarem illius doctrinam amplectitur, ac Diuinæ voluntati se præbet ob-

Psalm. 51.
Psal. 127.
Cap. 11.
Cap. 14.
Simila à rebus odorantis.

2. Cor. 2. sequentem. Sic Paulus quò ostendat illos apud Deum gratiosos esse & fauorabiles, qui eius Euangelium propagāt, ac fide alios instruunt, *Christi*, inquit, *bonus gratúsq; odor sumus in omni loco*. Et Patriarcha Isaac, Genes. 27. *Odor filij mei, tanquā odor agri pleni, cui benedixit Dominus*, Denique in Cantico Spōsa, *Curramus in odorem vnguentorum suorum*, hoc est, id quisque efficere studeat, vt pasci possit ac refici salutari illius doctrina, quæ lassos ac labantes fulcit ac recreat, non secus quā suauissim⁹ odor naribus oblatus collapsos animique deliquio sopitos instaurat atque erigit.

De Rhamno aculeato frutice.

Capvt 6.

RHammus vbi adoleuit, validis robustisque quaquauersum vallata aculeis, homini si manum incautiùs admoueat, infesta est: adhærent illi racematim exiguo minimoq; petiolo numerosę baccæ colore croceo, orbiculatæ, magnitudine vel myrti vel iuniperi, sapore acidissimo, quas qui improuisò decerpere tentat, crebro infixo aculeo ac mucronata cuspide manū vulnerat. baccę vbi dentibus

bus linguáque atteruntur, vel prementibus digitis contrectantur; croceo succo manus inficiũt: sunt enim flaccidæ & vliginosæ. Quum autem tres sint Rhamni species, ista Zelandicis sabuletis, dumnosisq; colliculis copiosè innascitur, Oceani accolæ *Dunen* vocant, quæ vox corrupta an à Dumo ac dumeto deducta sit, non ausim certò statuere. Sunt tamen arenosi isti, maritimiq; tractus passim multis densisque virgultis, viminibus, spinosisque ac senticosis fruticibus, atque aculeatis stirpibus fœcundi, vt sunt Rhamnus, rubus, Halimus, paliurus, oxyachanta, carduus stellatus, iringium, Onouis siue resta bouis; præter insignes alias herbas quas affatim ea loca suppeditant. Bellonius qui Palestinam ac Syriam peragrauit, existimat CHRISTI Seruatoris sertum, seu spineam coronam illius capiti implicatam, ex Rhamno fuisse confectam, quòd in ijs regionibus nulla alterius generis spina se proferat. Desumit autem Dauid ex spinoso hoc frutice appositissimam similitudinem contra fastum ac tyrannidem, contra factiones & sæuitiam improborũ qui innocentibus insidiantur atque infesti Psal. 57.

 sunt,

ſunt, damnáque inferre meditantur, quorum conatus & molimina irrita fore prædicat & inualida, *Antequam ſpinæ veſtræ,* inquit, *induraſcunt in Rhamnum, vllosque aculeos infigere poßint. Dominus velut tempeſtate quadam exorta conteret & conficiet vos, infringétque vires veſtras, & robur imminuet.* Quibus verbis indicat illos fraudes, impoſturas, technas, ſycophantias, cædes, omniáque hoſtilia comminiſci ac meditari, ſed antequam vires illis ſuppetant ad perficienda quę animo conceperint, conficientur ætate immatura, hoc eſt, priuſquã adoleſcant, ac vires ad inferenda incommoda ſint conſequuti. quibus verbis hęc quoque ſententia ſubeſt, vt ex hac vitæ ſtatione, in qua in tenuiores tyrannidem exercent, exturbandi ſint, vt ex olla aut lebete eximi ſolent carnes ſemicrudæ, quę non ſatis elixatæ eſui ſunt inidoneę, quum vix calorem conceperit ab igne qui ex ſpinoſo atque aculeato ſtridentique rhamno extruitur. Solent enim ſtrues lignorum aut faſciculi ex paliuro, rhãno, iunipero, rubo, vepribus, ac ſentibus confecti non ſolùm manibus tractantiũ vulnus infligere, ſed foco immiſſi crepitantibus flammis ac ſtridore quodam

Locus Dauidis explicatus.

hor-

horrendo assidētes territare: sic vt etiam fauillas scintillantes atque ignitas faculas in obuios quosque eiaculentur. Hic itaque sensus ex prophetę verbis erui debet, Quàmlibet illi seuiant atque innocentes opprimere tentent, nihil illis ex voto aut animi sententia successurum, sed inopinato ac repentino illorũ interitu insontes periculo eximēdos. De Rhãno ac desumpta ex hac stirpe similitudine nõnulla tractata sunt lib. 4. capite 9.

De Cucurbita siluestri, vulgò Colloquintida.

Caput. 7.

COlocynthis seu agrestis cucurbita Medicis vsui est in expugnãda pituita, & bile tum flaua tũ atra. quos humores violenter & validè extundit, non sine virium detrimento, & reseratis venarum fibris, sanguinis eductione, quocirca coërcetur illius ferocia mastiche & alijs quę ventriculo robur conciliant. Fructus huius stirpis orbiculatus est, vbi maturuit, candidus pilæ magnitudine, vel vt malum Medicum seu citrium, quod ab auri colore *aurangium* vulgò vocant, si extima putaminis pars flauescens cultro adimatur,

tur, eximiæ nec prorsus ferendę amaritudinis: quod indicatur in Regum historia. Quum enim Helisæi famulus in Rus digressus herbas colligendo pulmento collegisset, inter alias cucurbitā siluaticam quam vulgus *Colloquintidam* vocat, ignarus quid esset, in ollam coquinariam cōiecit, illisque edendum apposuit, vbi degustassent, *Mors in olla*, conclamant, hoc est, venenum nobis exhibitum est. Helisæus non imperitus rerum naturæ, confestim inita ratione qua amaritudo eximi posset, farinam ollæ immiscuit: quo facto pulmentarium esculentum perfecit, abolito exotico atque alieno sapore quo erat imbutum. Subest huic rei ratio Physica: habet enim farina polentaria eam vim vt extraneum atque amarulentum saporem diluat atque aboleat, præsertim ordeacea vulgó *Ghersten meel oft zemel*, ex qua polenta conficitur, tum cremor massáque polentaria, Belgicè *Mout*, zythi aut ceruisiæ materia, maceratis aqua frugibus, auena, ordeo, ac lupi salictarij floribus, quæ triuiali voce lupulus dicitur, Belgis *Hoppe*. quo fit, vt quoniam ceruisiæ potus ex istis ferè conficitur, qui ex hoc li-

Reg. 4. cap. 4.

Farina, qua ratione amarorem pulmētis eximat.

quo-

quote vuidi sunt, ac zytho madidi, quod identidem vsuuenit inferioris Germaniæ populis, lupulo & auena perfusi dicantur, *Zy hebben de hoppe oft de hauere int lyf.* Cæterùm quotidiano experimento comprobatum habemus salsam atque amaram aquam dulcescere admixta polenta siue ex ordeo confecto cremore qui ex hac stirpe est concretus liquor, vt etiam lomentum ex farina fabacea, adeo vt duarum horarum spatio mitescat ac poculenta efficiatur, citráque offensam in corpus admitti possit.

Prouerbiũ in vuidos Belgas.

DE SALICE.
Caput. 8.

SAlix nota arbos à saliendo nomen sortita, quòd celeriter assiliat ac confestim arborescat, Belgis à simili etymologia *willige* dicta, quoniam prompta est ac volũtaria in crescẽdo. Quũ aũt huius stirpis plures sint differẽtię, ea Belgę estiuis caloribꝰ cœnacula adornãt, atq; etiã virẽti hac frõde ac pãpinis, ęgrotantiũ lectos velãt, quæ Virgilio *glauca* dicitur, q̃ ad albedinẽ vergat: hæc siquidem gratũ odorẽ in auras diffundit, atq; aëris feruorem ęstumq́ue mitigat. Ex hac Deus per

cap. 44. Esaiam similitudinem cumprimis elegãtem desumit, qua pollicetur pijs omnib⁹ qui illi fidunt, rerum omniũ affluentiam, vberem annonæ ac rei frumentariæ prouentum, prosperum in omnibus negotijs successum, nec solùm externa bona & quæ corpori inseruiunt, se exhibiturum confirmat ac pollicetur, sed solida & æterna, quæque mẽtes quàmlibet aridas & siticulosas vberrimo Spiritus diuini pabulo foueant, atque inexhausto Diuinitatis fonte perfundãt, qua irrigatione mœrẽtes arentesque animi in optimam spem erigũtur, atque vberrimos fructus amoris & charitatis erga Deum & proximum proferunt. Sic enim cõcionem suã orditur Vates eximius, atque huius seriem prosequitur, *Ne timeas aut metu concutiaris serue mi Iacob quem elegi: nam effundam aquas super sitientem, & fluenta super aridam, perfundam spiritu meo semẽ tuum, & benedictionem super stirpem tuam, ita vt graminum more germinent, & quasi salices iuxta profluentis aquas.* Vt enim stirpes in locis irriguis consitæ spectatissimè frondescunt ac foliorum pompa luxuriãt: ita animus humanus salutari doctrina perfusus ac Diuini spiritus fonte irrigatus, omnium vir

Simile à fructuanti bus arbori bus.

tutum

tutum splendore nitescit, ac solida viuidáque fide fultus fusissimè ramos diffundit, ac solidis Deóque acceptis operibus exornatur, vt arbor fœcũda fronde & fructib⁹, quę alios etiã reficit ac fructibus satiat. Iudæi abducti in Babilona, omni solatio destituti, suspéderunt in salicibus citharas suas quib⁹ modulari solẽt diuinos hymnos ac cantilenas gratulatorias Deo viuẽti, omniáque queruntur in tam tristi exilio, lamẽtosa, lugubria, funesta, amara, luctuosa, ita vt nulla ratione induci potuerint, quò vllum letitiæ argumentum proferrent, scitè tractandis organis. Appositè in salicibus suspẽdisse describũtur à *Psalmographo* instrumenta Musica, quum hęc arbor sterilis sit & frugiperda, & quæ vt polluti, semen ante maturitatem abijciat. his accedit quòd amara sit, nec admodum spectabilis & amœna vti platanus, palma, cedr⁹, cupressus, therebinthius. quocirca huic arbori accommoda aptáq; exilij cõparatio, & quòd eius ramis citharæ affixæ sint. Vt enim salix amaritudine imbuta est, nec admodũ speciosa aut aspectu grata: ita exilium & transmigratio in Chaldęam fuit acerba, tristis, amara, calamitosa Iudæis, eoque Psal. 136.

magis

magis quòd identidē recrudesceret dolor, & acerbitas renouaretur continenti recordatione Sionis & vrbis Hierosolimæ, ipsiusq; augustissimi templi, in quo sacris carminibus Deū soliti sunt honorare. Tantus siquidem mœror illorum animos occupauit ob conculcatam sacratissimam religionem, atque abactos prophetas, vrbemque dirutam ac solo æquatam, vt nulla oblectamenta, nulla solatia admitterent, nec vllis blandimentis perpelli potuerint, vt sacris Deo que dicatis cantionibus alienas profanasque aures demulcerent, quum ad irridenda sacra modulamina essent arrecti, qua petulantia victis dolor non sopiri, sed recrudescere cępit ac redulcerari. Siquidem vt habet Prouerbium, *Musica in luctu, importuna narratio.* scitè itaque ab ijs responsum: Quomodo cantabimus canticū Domini in terra aliena, atque inter illos qui nostræ miseriæ & calamitati non indolescunt, sed insultant ac subsannant eum cultum quem exhibere consueuimus Deo immortali: itaque frustra fatigant nos, vt illos oblectemus citharis nostris, quum & nos, & Deum Hebræorum despiciant, ac den-

Hieremi. Treno.

Eccle. 2.

tatis

tatis dicterijs exagitent.

DE SALIVNCA.
Caput. 9.

SAliunca quam nonnulli Celticam nardum existimant, pusillus est frutex non in eam altitudinem assurgens, in quam nostra *Lauendula*. Siquidem ab humo se non attollit: quod Virgilius annotauit, ducta comparatione à nonnullis stirpibus in commendationem eius qui scitè calamum tibiamq; inflare nouit, atque æmulo peritiorē pronunciauit.

Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ, Eclog. 5.
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

Digeritur autem Saliunca in fasciculos manuales & olfactoriola quæ subinde naribus admoueri solent, vel instaurandis fouendisque cordis viribus, vel abigendis tetris odoribus, ne spiritus contagione aliqua inficiantur. Est enim eximiæ suauitatis, sic vt vestibus ac tegeticulis lodicibusque interposita, gratissimo illa odore commendet, ac tineas blattasque abigat: quod etiam Belgæ moliuntur pseudonardo siue *Lauendula*, qua passim scatent excultique sunt

apud

apud Belgas horti, ſpicato ceruleoque aut cæſio flore, caloris tã intenſi vt caput grauedine inficiat. Non defuerunt noſtra memoria hoſpites & caupones quidam, qui aquam lauendulæ è turbine aut meta ſtillatoria, quam *Alembicum* vocãt, extractam vino immiſcerent, quò generoſius videretur, minusque dilutum, & faciliùs inebriaret: qua impoſtura id incommodi cõſequuti ſunt cõuiuæ, vt poſtridie acerrimo capitis dolore ſint affecti, qui vix vllis remedijs diſcuti aut mitigari potuit, niſi adhibita ſomnifica potione, aut aqua frigida, vel ſero lactis affluẽter hauſto. Cæterùm Deus qui ſuis ampliſſima quæque pollicetur & præſtat, ex hoc exili ac minuto frutice comparationes deſumit: *Montes* & *colles*, inquit, *cantabunt vobis laudes, & omnes arbores plaudent manu*, hoc eſt, omnes gratulabuntur & applaudent veſtræ felicitati, ſinguli vobis honorem deferent, & magnificè laudes veſtras deprædicabunt, quòd excuſſo iugo, Dei beneficio ſalutem ſitis conſequuti, atque illius munificentia ad ampliſſimam dignitatem euecti, tantisque donis ac muneribus exornati, finito tam triſti atque acerbo exilio. *pro ſaliunca aſſurget ti*

Eſaie. 55.

ti abies,

bi abies, pro spina pinus, & pro vrtica crescet myrtus: Quibus verbis designat omnia illis futura incremento, atque optatos prosperosque successus habitura, ita, vt pro minutis abiectisque herbis aut etiam noxijs spectatissimæ arbores ac fructiferæ sint emersuræ. Hæc autem non solùm ad externa ac temporalia bona, sed ad externas dotes, atq; animi mentisque decus & ornaméta referéda sunt: vt pro ferocia, violentia, sæuitia, fastu, arrogantia, superbia, atque animi elatione quę (vt Paulus testatur) non dubia sunt carnis opera, succedat clementia, humanitas, mansuetudo, lenitas, comitas, placabilitas, beneuolétia, benignitas, ac pleraque alia quæ inter fructus spiritus ab Apostolo referuntur, sic vt expulsa iniustitia, iniquitate, nequitia, æquitas, iustitia, probitas elucescát: pro luxuria, libidine, prodigalitate, pudicitia, moderatio, frugalitas, téperantia se proferant: pro ignauia, desidia, torpore, somnolentia, alacritas, fortitudo, magnanimitas, infimarum rerum contemptus & despicientia, præstantia virtutis substituantur. Sic inuerso rerum ordine pro vitiosis ac deprauatis affectibus vel potius perturbationibus quæ *Galat. 5.*

E men-

mentem à ratione, à naturæ & Dei lege auertunt: pax & tranquillitas quam parit fiducia in Deum, animum placidè ac securè regat ac moderetur.

De herba Borith quæ Medicis veteribus Struthion vocatur, Mauritanis Arabibusq; scriptoribus Condisi, cui affinis recentioribus vocata Saponaria, & herba fullonia, Belgis zeep cruijdt, quod vt smigma eluendis maculis adhiberi soleat.

Cap. 10.

QVum populus Iudaicus paulò ante vrbis excidium inquinatissimis esset moribus, multisque horrendis flagitijs ac sceleribus contaminatus, sic vt ad summam impietatis nihil esset reliqui, Deus eleganti similitudine illos perditos ac profligatos pronunciat, nec vllis quàmlibet præsentaneis remedijs ad saniorem mentem, ad integritatem vitæ, ad decus virtutis posse perduci. Quũ em̃ à sacratissima religione, Deique cultu ad idololatriam defecissent, aliũde quám à Deo viuẽti salutis pręsidia cõquirere cœperunt,

Caput secundum Hieremiæ explicatũ

perunt, aliundè responsa petere atque oracula scitari, quum etiam hoc accederet ad impietatis cumulum, vt insontes non clancularijs insidijs conficerent, sed apertè ac passim in triuijs, nulla iustitiæ reuerentia, nullo legum metu, adeo vt nihil se commisisse haberent persuasum, ac ne tantillum mali perpetrasse, aut siquid patratum est, ac scelus admissum, persuadent sibi à veritate deuij atque errore impediti, facilè abstergi atq; elui posse maculas & sordes cõtractas cultu quodam alieno ac superuacaneo, qui Deo ingratus est & detestabilis. Quocirca quum Deus videret illos, contempto suo præcepto, inanes spes fouere, ac fallaces rationes ac modos comminisci, quò se puros prestare conentur, ijsq; sibi plaudant ac sedulo persuadeãt omnia salutaria cõsequutos: De⁹, ne illi pereat suus honor & magnificẽtia, expostulat cum populo suo, quòd aliò se conferat, alias cisternas ac scrobes eruat, quòd aliò properet q̃ ad fontẽ aquę viuę, quę non cœnosa est, nõ feculẽta, nõ exitiosa, sed suauis & salubris. Sic aũt instituit cũ defectorib⁹ expostulationẽ, ita vt singulatim queq; illorũ appellet: *Ego*, inquit, *te plãtaui vitẽ electã &* Hiere. 2.

generosam, atque lectissimo semine, præstantissimis malleolis ac sarmentis conseui: qui fit vt in prauam. hoc est, *alienam ac degenerem spuriamq; vitem conuersa sis?* Et quò ostendat non facilè elui posse maculam aut neuum àspersamque animo labem. *Si laueris te,* inquit, *nitro & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata tamen eris coram me in iniquitate tua:* Quo indicat, tametsi in speciem primáque fronte excussisse sordes atq; eluisse maculas videaris superstitioso quodam cultu quem tuipse tibi fingis, & obscuras Dei gloriam, fictáque religionis vmbra nunquam tibi persuadeas Deum tali ratione posse placari, aut te pristinum nitorem consequi: alia incunda ratio, alius excogitandus modus, quo posses nitescere, & factori tuo reconciliari. excutienda prorsus ex animo idololatria, hoc est, adulterinus ac fictitius cultus, alteri quã Deo attributus, amplectenda vitæ integritas, extirpanda è mente omnis nequitia, vni Deo firmiter inhærendum, illiq; omni fiducia stabiliter innitendum. alioqui externis rebus, cultuq; commenticio ac superstitioso quem Deus non exigit, nec præscripsit, sibi salutem atque animi puritatem polliceri, non solùm inane

est & superuacaneum, sed etiam damnosum & Dei maiestati iniurium, abstergit quidem atq; emaculat sordes Struthion siue lanaria quæ laneis vestibus candorem adfert. cutem expoliunt ac lentigines næuosque abolent smegmata, verùm nihil excogitari potest tanta abstergendi vi ac facultate præditum, quod animæ tuæ sordes posset eximere, quod plus satis inolitam penitusque infixam labem possit eluere. Qui enim morbum suum non agnoscit, ac salutarem doctrinam à fido medico oblatam respuit, insanabilis est & desperatus, cui medicinam adhiberi Hippocrates vetat, illoque dignior Christus deserendos precipit, vbi omnem operam studiumque illis conseruandis impensum est. Cæterùm Deus apud Malachiam se Angelum missurum pollicetur qui viam præparet: quo vaticinio Ioannem Baptistam designari Euãgelium testatur, ac statim venturum Dominatorem, hoc est, Christum qui multa innouabit, multamque operam insumet corrigendis illorum vitijs, formandisq; moribus, quorum interest populum salubri sanaque doctrina imbuere. *Ipse est enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ,*

Cap.3.
Matt.11.
Marc.1.
Luc.7.
Esaie.40

& sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit illos quasi aurum aut argentum, hoc est, puros reddet, nitidos, tersos, expolitos adempta omni rubigine & scoria vitiorum, vt in fornace aut officina argentaria expoliri metalla solent, Belgæ id *bruneren* vocant. Itaque primum visum est instauratori religionis illis quorum vtitur ministerio, abstersis sordibus, ornatum ac nitorem adferre, nequà culpari possent tanquam cōtaminati sceleribus, qui Dei munia obeunt sacrisq; functionibus destinantur. quocirca similitudinem desumsit à rebus externis, eamque ad animum transfert. Siquidem fullonia herba siue Struthion incredibilem vim obtinet in eluendis maculis, atque imbuendis candore lanis. pollet enim vi abstersoria adeo vt etiam pituitam è capite eliciat, ac sternutamentum moueat tanta violentia, vt partum emortuum excutiat.

De Cocco vermiculo, Conchylio, Murice, Ostro, ac colore purpureo Belgæ Scarlaken vocant ende Cramezijn,

Ca-

Caput. II.

Frutex est pusillus exilibus ramis, folio aculeato, cui annascitur coccus seu granum tinctorium, quod colorem rubrum ac rutilantem exhibet aspectu gratissimum, oculisque amabilem: Cuius tinctura aut succo imbuta lana aut bissus, exuberantissimè miréque splendido rubore illum inficit. Inuenitur etiam in aquifolio vel acrifolio potius, qualis est arbor Belgis vulgaris, folio læuore perpolito, quaquauersum aculeato, nostri *Hulst* vocant, perenni virore, vt cui nunquam folia decidant. Ex hoc grano Coccinea vestis nomen obtinet, cui⁹ in biblijs sępe fit mētio, vermiculata, muricata, qualis est rosis rubore perfusis, ostrina, quisquiliata quæ purpureo colore flagrat, atque amabili rubore collucet, oculísque blanditur, qui color Imperatorum ac regum paludamentis dicatus est, ac purpuratorum apud Romanos pallis ac galeris. Sic in Cantico sponsæ rubicūda labra, vittæ coccineę cōparātur. Sic puellę Belgicę venustatis studio se labella corallina & coccinea moliūtur. Iosue defūcto Mose, dux Iudęorū cōstitutus, Cap. 4. Cap. 2. & 7.

tutus, pallium coccineum gestasse legi-
Matth.27. tur. Sic Christus in ludibrium affectati
regni chlamide purpurea indutus descri-
Cap.17.& 18. bitur. In Apocalypsi verò mulier illa scor-
tatrix quæ domum suam patefacit om-
nium cupiditati, insedisse describitur be-
stiæ coccineæ, eaque mulier induta erat
purpura, coccino, auroque deaurata, &
gemmis & margaritis, habens poculum
in manu sua plenum abominationibus,
& immunditia libidinis suę. Et fronti in-
scriptum erat mysterium Babilon, Ro-
manæ vrbis typus & figura, vt Hierony-
mus interpretatur: quibus insignibus fa-
stum indicat, superbiam, arrogantiam,
mentem sanguinariam, atque innocen-
tum cæde cruẽtam. Diuitem verò illum
Luc.16. epulonem præter sumptuosas mensas at-
que apparatum ferculorum, indutum
fuisse purpura & bisso historia Euangeli-
ca testatur, nulla humanitate, nullo pie-
tatis in egenos & miseros affectu. Ex hu-
ius succi rubicundo colore desumitur a-
Cap.1. pud Esaiam comparatio, atque institui-
tur concio contra illos qui innocentum
sanguini inhiant, atque innoxios oppri-
mere meditantur, eosque Deus ad sanio-
rem mẽtem reuocare, atq; vt resipiscãt,
vt

vt à sceleribus resiliant, amanter extimulat. quod si obtineri possit, pollicetur amnestiam, hoc est, omnium scelerum obliuionem, quàmlibet horrenda fuerint & enormia, adeò vt culpari sustineat, ac violatę fidei, ruptique fœderis crimen subire non recuset, nisi stet promissis, ac pręstet quod sit pollicitus. Sic enim cum illis concionem instituit, *Abluite manus vestras sanguinolentas, mundos vos præstate, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, desinite agere peruersè, studete æquitati, subuenite oppresso, pupillos subleuate, viduis patrocinamini. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, fient niue candidiora, & si rubra vt vermiculus*, hoc est, purpureus & conchyliatus color qui ex marina concha eximitur, *velut lana alba erunt*. Quo indicat quàmlibet scelera vestra cruenta sint cæde & sanguine innocentum, facilè expiari posse atque elui pœnitentia ac fiducia in Deum, conceptoque emendatioris vitæ proposito. Cæterùm vestes coccineas seu muricatas ac purpureas, denique & bombicinas, quas Belgæ ob exquisitissimam lini lanęque texturam *kesgon* vocant & *bombazijn*, & pręter hæc sericas & holosericas, vulgo *zijde, satijn, fluweel*, quæ in Asiatica

Scythia olim confici solent, in vsu fuisse Hebręis, eásque ad decus & ornamentũ corporis, ad honestatem, nonnunquam ad luxum & pompam inanémq; ostentationem adhibitas Bibliorũ codices passim testantur. Vnde apud Hieremiam Israëli insultat ac dira minatur, quòd deserto Deo à quo omnis salus dependet, se idolis prostituat tanquam adultera, alienis se oculis exponit, ornatúque exotico se comit ac polit, vt illos in sui amorem alliciat. *Quum* (inquit Dominus) *magna sit vbique strages ac vastitas, omnésque fortes in fugam versi, ad loca ardua atque hostibus inaccessa se conferant: Tu vero perdita & vastata quid facies? Etiamsi vestieris te coccino, & ornata sis monili aureo, & pinxeris stibio seu fuco oculos tuos,* nostri *blancketten* vocant, *frustra componeris, despiciunt enim ac despuunt te amatores tui,* nihil prorsus afficiuntur ornamentis politísque tuis vestibus, sed in animam vitámque tuam sunt intenti. Ezechiel quoque Dei nomine non minus acerba denunciat Samariæ & Hierusalem, quos adulterij insimulat, quo nomine Idololatriam atque à Deo defectionem designat. Vt enim inexpiabile scelus est &

cap. 4.

dete-

detestandum violatum coniugium, hoc est, legitima & indissolubilis vitæ societas contaminata adulterio: ita etiam execranda res est idololatria, qua Deo viuenti suus honor, suum decus & gloria adimitur, atque in alium transfertur, eò autem in illos incandescit acerbiùs, quòd non solùm in lucis vmbrosisque vallibus gentilium more suas aras, statuas, delubra adornarent, magnáq; pompa & vitulorum apparatu sacra sua peragerent. ita vt legitimus cultus videri possit, in eóque salutis columen consistere, sed quòd accitis ac conuocatis etiam exteris in æde Deo dicata nefaria sacra perficerentur. *Et quò* (inquit) *spectatoribus omnia magis augusta sanctáque viderentur, in illorum gratiam lauisti te & depinxisti stibio seu fuco oculos tuos, ornatáque mundo muliebri sedisti in lecto pulcherrimo, instructa mensa ante te, super quam thymiama siue suffimen vnguentumque meum posuisti, adhibito tanquam in solemni festo exultantium strepitu.* Itaque is cultus qui mihi offerri debuit, exhibitus est idolis ac demonibus, astante cõfusa multitudine ex gentibus conflata, qui eadem qua tu, fruuntur insania.

Idololatria adulterio comparatur.

De

De Paliuro aculeata stirpe, cui sanguinarij comparantur atque insidiosi, quique ad inferenda damna prompti sunt.

Caput. 12.

QVum nusquam non prophetæ vitia insectetur, illorúmque rabiem ac ferociam reprimant qui hominibus infesti sunt, atque ad iniuriam damnáque inferenda prompti: horum nonnullos lupis, leonibus, pantheris, colubris, alijsq; infestis belluis, denique vulpibus & mustelis insidiosis animalculis componunt; nonnullos aculeatis ac senticosis stirpibus assimulant. Sic Micheas vates deplorat extinctam religionem, pietatem proculcatam, cultúmque diuinum prophanatum, omnes ab integritate collapsos, nec aliud, quàm fraudes, sycophantias, technas, imposturas, insidias, omniáque hostilia meditari. In hunc itaq; modum scelera illorum amplificat, ac singulorum improbitatem exaggerat in immensum, à spinosis aculeatísque stirpibus desumpta similitudine; *Perijt ex terra sanctitas,* exulat probitas, *& rectus* atque integer

cap. 7.

inter

inter homines non est, omnes sanguini inbiant, & vir fratrem suum ad mortem venatur, & malum manuum suarum dicunt bonum, hoc est suis erroribus blandiuntur. *Princeps postulat, & iudex in reddendo est*, hoc est in omnibus acquiescit & obsequitur illius postulatis, nulláque habita aut obseruata iuris æquitate, sinit illum omnia pro arbitrio ac voluntatis imperio agere, vel tenuem plebeculam arrodere atque exactionibus opprimere, vel tyrannidem in tenuiores exercere. *Qui optimus ex eorum numero, est quasi Paliurus, & qui probus & integer tanquam spina in sepimentis. De beste van hemluyden is een boeue, een tyran*. Quocirca huiusmodi hominibus in imperio constitutis, eum rerum statum futurum indicat, vt delatoribus passim inquirentib' in ciuium vitam, mores ac studia, non satis tutum sit cuiquam fidere, aut sua arcana committere, ne familiari quidem atque intimè noto. Ingruente enim huiusmodi tumultu, atq; habita de ciuium opinionibus quæstione, exploratisque illorum sententijs, labascunt multorum animi, atque amicos non solùm deserũt, *Matt. 10.* *Marc. 13.*
sed nonnunquam produnt. quod euenturum Christus etiam vaticinatus est.

Ita-

Itaque in tam dubia ac vacillante multorum fide, *Ab ea*, inquit Propheta, *quæ cubat in sinu tuo, custodi claustra oris tui*, hoc est, ne vxori quidem mentem tuam patefacias, *quia filius contumeliam facit patri, & filia consurget aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Et inimici hominis domestici eius.* In tanto rerum humanarum æstu, ac tam turbulento Reipubl. statu, quo præsidio quisque se fulcire debeat, obiter commonstrat, *Ego autem ad Dominum respiciam, expectabo Deum seruatorem meum: Exaudiet me Deus meus.* Propter summam fiduciam erga Deum, & quòd totus in illo conquiescit, ab eo pendet, salutem sibi pollicetur, ac præsentaneum auxilium contra potentiam, fastum ac superbiam, contra sæuitiam ac nocendi rabiem. Quum enim Deus mansuetus sit, placidus ac mitis: illi rabidi sunt, feroces, crudeles, inhumani, atque vt sentes, tribuli, spinæ, atq; arbores aculeis armatæ, quibus innocentibus damna atque detrimenta inferunt. Quamobrem desumitur in hac Concione ab arboribus validis firmísque aculeis vallatis Similitudo, quò hominum improborum naturã & cõditionẽ adamussim exprimat. Siquidem

Nusquã tuta fides.

dē paliurus, ſpina alba quę menſe Maio, cādido ac ſuauiter olente floſculo paſſim in dumoſis locis ac ſepib⁹ cōſpicitur, ſentes, rub⁹, Creſpinus quæ pharmacopœis *Berbiris* dicitur, folijs, floribus, baccis vel acinis racemíſque oculis blandiuntur, atque aliquem in eduſijs vel medicamētis vſum habēt: ſed manib⁹ tractātiū noxiæ ſunt, ſi incautiùs ac parum conſideratè præhēdas: ita fucati homines & fallaces in ſpeciē blādi ſunt, & amabiles, ſed q arrepta vel obſeruata leuiſſima occaſione, pūgant ac vuln⁹ infligāt. Eſt aūt Paliurus Theophraſto, Virgilio, Plinio, Dioſcoridi, Columellę decātata, ſed nō oībus eadē facie exprimit, tametſi oēs fateantur ſepib⁹ muniēdis accōmodā, q minacibus aculeis pecus atq; homines q hortorum fructib⁹ inſidiātur arceat, nō prorſus diſſimilis oxyachantę, ſiue acutę ſpinę quæ Belgis *Meye doorne* dicitur, q menſe Maio ſpectatiſſimè floreat, exiguo quidē & minuto floſculo, cui in medio rubicundæ quędā feſtucę inſident, ſed quę cādore & ſuauitate eximia cōmendabilis ſit, adeó vt nemo nō apud noſtrates hac frōde ædiū veſtibula exornet, ramis in vrceis aſſeruatis, atq; aqua indētidē irrigatis: vbi

verò

verò arbos hęc deflorescere incipit, baccas exhibet, primùm virides, oblongas, maturitate rubentes, ossiculo intus lapidoso quod ambit membrana, intus pingui vnctóque sapore imbuta, quo vtimur in atterendis calculis, ac leniendo vesicæ meatu.

De Gith quæ Græcè Melanthion, vulgò à nigrore Nigella dicitur, Belgicè Swarte Nardus ob odoris suauitatem, tum alijs stirpibus desumpta Comparatio.

Cap. 13.

ESaias quem aliâs testati sumus rerum naturæ peritissimum, in illustranda sua concione ac vaticinio, quasdam stirpes, earúmque & flores & semina narrationi accommodat, nempe Gith siue Me-
Esa. 28. lanthion, Cuminum, Triticum, Hordeũ, Milium, viciam, speltam vel zeam, quæ vulgo notissima sunt, & quum armentis pabulum, tum hominibus alimentum suppeditant. Gith vulgo *Nigella* passim in hortis obuia est, frutex cubitali altitudine, aliquando maiore pro soli vbertate, vt

te,vt Zelādicis agris aſſolet, folijs fenicu lareis, tenuiter diſſectis, flore cæruleo, quo euaneſcēte capitulum ſe exhibet in ſummitate papaueraceũ corniculare, oblongum membranarũ ſeptis ac loculis diſtinctum, cui ſemina includuntur nigerrima, porri ſeminis nõ abſimilia,ſed odoris fragrantiſſimi, quod olim panis cruſtæ inſperſum, antequam is furno immitteretur,grato ſapore illum commendabat,verùm is vſus nunc apud Ciſalpinas nationes in diſſuetudinem venit atque exoleuit,ipſóque ſemine Medici ad catarrhos diſcutiendos vtuntur,ad enecandos lumbricos ventri admodum infeſtos,ad dentium dolores leniendos, ad menſtrua vrinaſque ciendas, ad abolendas lentigines,næuos,maculas, tum fœda vitia quæ extimam cutem deformãt. Cuminum Belgis nomen retinet *Comijn*, vulgo, ſemẽ vulgatiſsimum, quo plebeij in diſcutiendis flatibus, in ſopiendis inteſtinorum doloribus ac torminibus, in hernia flatuoſa reprimenda vtuntur, cui ego nigellam & lauri bàccas commiſcere ſoleo,& milij farinam, cuius etiam in hoc capite propheta meminit. Hordeũ, *Gherſte* Belgis vocata,fruges nota, equi- Cuminum. Hordeum.

no generi gratiſſimum pabulum, quo etiam in annonæ penuria ac tritici raritate, plebecula vtitur. Medici huius decocti cremore & *ptiſana vtũtur in* ęſtuoſis febribus, *ac pulmonis* atque vocalis arteriæ vitijs, præſertim quum ex ſalſa pituita, *aut* flaua bile illæ partes vel exaſperatæ vel exhulceratæ ſunt, admixtis violarum aut buglossæ floſculis. Ex huius quoque frugis polenta aut maza Belgæ ſapidiſſimum liquorem eliciunt, quæ ijs Ceruiſia dicitur, colore vt Coctori quem Belgæ *Brouwer* vocant, viſum eſt, fuluo, croceo, luteo, flaueſcente, rubicundo, ſpicco, præſertim vbi fex & ſpumoſum excrementum quo Belgæ in pinſendo pane vtuntur, ſubſederit. Tũc enim gratiſſimum colorem adſciſcit, vt vinum Creticum, vel illud exoticum quod *Baſtardum* vocant, ac ſaporem vinoſum, qui non ſecus quàm vinum, temulentiam excitat.

Triticum. Triticum *Terwe* Belgis, inter frumentacea præcipuæ nobilitatis, ex cuius farina, ſimila, ſimilagine multiplicis differentiæ panis conficitur, ſyncerus, ſecundarius, nauticus, furfuraceus, & aliquot adhuc genera quę recenſere ſuperuacuũ.

Mi-

Milium frumenti genus *Hers oft grutte* Belgis dicitur, cuius quum plures sint differẽtię, Sarmaticũ, Indicũ, Hispanicũ, omnes apud Zelandos spectatissimè crescunt, Sarracenicum vel Indicum, nostri *Turssche terwe* vocãt, grano vel rubro vel flauescente, Ex his nostrates & pultes & panem conficere didicerunt. *Milium.*

Vicia leguminis genus, iumentorum pabulum est, vt lens, pisum, faba, nostrates *wicken* vocant. Hæc obiter indicare visum est, quò prophetæ mens exactè ac dilucidè possit explicari, quæ in hoc versatur, vt declaret Deum nihil temere aut fortuito, nihil inordinatè aut confusè, sed omnia distinctè ac distributè, certaque ratione ac lege perficere, nunc pœnas infligere coërcendis hominum sceleribus, nunc plagis & vulneribus mederi, afflictisq; mentibus solatiũ adferre, quod aliquando maturiùs, nonnunquam seriùs peragit, sic vt vltionem differat, ac lentè ad vindictam progrediatur, quod etiã in præstãda salute euenit: aliquando subito potentiã suã vtrobiq; exerit, vt expedire illi videtur, atq; occasio se offert. Quocirca commonefacit vates illos qui Dei iudicia nõ satis pro æquitate *Vicia.*

 inter-

interpretantur, vt modestè ac reuerenter de illius Maiestate & prouidentia sentiant, vt magnificè & syncerè de illo loquantur, nec quid culpent, aut calumnientur in eius factis, quum vident scelelatos rerum omnium prosperitate frui, pios calamitatibus atque erumnis esse expositos, quum pro incredibili sua sapientia, atque inscrutabili consilio res mortalium rectè & legitimè regat ac moderetur. Desumitur autem in illustranda hac concione appositissima similitudo de agricolarum studio & occupatione, ipsaque arandi ac serendi triturandíque ratione. Siquidem colonus tempestiua anni parte, subacta terra, atque æquata soli planicie, certo modo & mensura semina suis quæque locis, atque agrorum dimensionibus humo cõmittit, obseruatóq; ordine atq; adhibita ratione telluris, aliam agri partem tritico & hordeo deputat, aliam pro frumenti aut leguminum natura, nigellę, lupino, speltæ, milio designat. neque enim indiscretè & permixtè grana solo mandat ac sulcis committit, sed singulis discriminata iugera agrosque peculiares accommodat. Peracta autem satione, arator non cessat nec conquiescit

cit aũt otiosus est, sed post semente mes-
si inhiat. quocirca antequam ad maturi-
tatem deueniãt segetes, frugesque Ce-
reales flauescere incipiant aut maturita-
tem cõsequi, lolium & zizania inutiles-
que herbas eruunt extirpãtque famuli,
curat ne sata strãgulent, illisque alimen-
tum depopulentur, quò tempestiuè me-
tat, atque annonę prouentum maturè in
horrea cõuehat: demessa segete, eaq; re-
condita, iam alius illi labor, alia opera
peragenda oboritur. Siquidem trituræ
atque excutiendis granis è loculis, illaq;
ex gluma, acere, palcis eximere ac purga
tiora efficere meditatur: in quo opere
eum delectum habet, vt singulatim cum
iudicio quæque aggrediatur, nec vlla ra-
tione cõfundi semina sustineat. Itaque
alia cura adhibetur minutis pusillisque
seminibus, alia robustis, alia tritico, or-
deo, siligini, auena, farri, lupinis, phase-
lis, viciæ, lenti, cumino, Gith. Sic quum
agricola industrius omnibus laborem im
pendat, omniáq; certa ratione & modo
pro rei natura exequitur, sedulo operi in
sistit, ac rerum suarum satagit, quo emo-
lumentum vberemque fructum ex rusti-
catione percipiat: Ita Deus in hoc mun-
 di thea-

di theatro, tantáque ac tam confusa hominum multitudine, omnes ad frugem perducere tentat. Et quemadmodum agricola proscissa vomere terra, occationi intentus est & confringendis glebis, vt serit, vt metit, vt triturat ac fustibus semina excutit, vt paleas vanni flabello vẽtilatas à granis secernit, vt arbores truncat ferróque coërcet ne luxurient, ac latiùs, quàm par est, ramos diffundant: vt denique inserit atque ex aliena arbore germen includit, solidóque docet inolescere libro: Ita Deus homines tractat ac suo arbitratu nonnullis damna ac detrimenta infert, seuerumque iudicium in illos exercet, alios calamitatibus exercet & explorat constantiam: nonnunquam malos tolerat ac manum à feriendo suspendit in spem emendatioris vitę. Nec est quod quisquam illi obloquatur aut obmurmuret, quũ singulari sua prouidentia omnia moderetur, illíque constet consilij sui ratio. Quocirca si quid aduersi inciderit, aut infligatur, si morbi ingruant, si clades, calamitates, pestes, aliáque vitę incommoda infestent, omnia hęc à Deo inferri cogitem⁹, quò castigati ad illum confugiamus, illius opem ac

subsidium imploremus, in illo omnē spē ac fiduciam consequendę salutis collocemus. Quòd si prospera obueniant, omniaq; ex voto atque animi sententia decurrant, si affluant opes, si accrescant latifundia, si offerantur honores ac dignitates, si res domestica bene aucta sit & stabilita, si corpus validum sit & inculpatè constitutum, ad eūdem omnē successum rerum nostrarū referamus, atq; res prosperas & aduersas ab illo administrari habeamus persuasum, illiusque ductu & auspicijs omnia perfici. Quod nō solum apud Esaiam Cyro Persarum regi in mentem reuocat, cui Dei virtute, idq; in gratiam ac fauorem gentis Iudaicæ, res feliciter gestæ, subactæque nationes, sed nulli non mortalium testatum esse vult, Deum omniū rerū autorē esse illiq; omnia attribuēda, q̃ vim & potentiam quū aliâs, tū potissimè apud hūc prophetā ipse asserit, quum inquit, *Ego Dominus & nullus præter me, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.* Quo indicat prosperos successus illius esse muneris: dāna verò, detrimēta, aduersitates, vastitatem, pestem, famē, bellū, in vindictam scelerū ab illo *Esaia. 45.*

inferri. Ipse enim efficit, vt qui ab illo dependent, illi fidūt atque innituntur, pacatè viuant: e diuerso vt ij qui sceleribus se cōtaminant, omni calamitatum genere diuexentur. Cæterùm Dominus Hieremiæ quoque agricolæ officium asßignat, admotáque manu ori illius, *Ecce ego*, inquit, *dedi verba mea in ore tuo, Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, vt euellas, destruas, perdas & dißipes, vt plantes & ædifices.* Quo indicat illum munitum & vallatum potentia verbi sui, virtutem habiturum ad extirpanda vitia, ad eximendos errores, ad euellendas ex animo enormes cupiditates, atque inserenda semina pietatis, ad instillandam salutarem doctrinam, mentemque inflammandam solida fide in amorem ac venerationē Dei viuentis. Simile argumentum tractat CHRISTVS, quum desumpta à vite & palmite similitudine, *Ego sum*, inquit, *vi-*
Ioan. 15. *tis vera, pater meus agricola est, omnem palmitem in me non ferentem fructum*, hoc est, qui fidem suam non declarat per opera Charitatis, *amputat*, atque vt inutile sarmentum igni destinat, *omnem verò surculum ferentem fructum purgat*, amputatis resectisque cupiditatibus, *quo plus fructus proferat.*

Ab hac non est aliena Pauli similitudo de oleastri in oleam insitione, auulsis ramis ex natiuo oleę trunco. Quo indicat alios à felici statu delapsos, atque à salute excidisse, alios ascitos esse & cooptatos in numerum fidelium, nullo ipsorum merito, sed singulari Dei fauore & gratuita bonitate, quam nisi agnoscant, impensique beneficij sint memores, ac constanter in fide persistant, rursus excidendos pronunciat, atque ob ingratitudinem à Dei consortio alienandos, assumptis insertisq; postliminio ijs q mutata vitæ consuetudine, excussáq; mentis cæcitate & caligine, ad frugem, ad morum integritatem, ad veritatis cognitionem se conferunt, ac Christum à quo desciuerunt, amplectuntur. Hac autem ratione Deus partim reprimit ferociam fastumque hominum atque insolentiam compescit, ne quis inani sanctimoniæ persuasione intumescat, suique fiducia sibi blandiatur, aut calamitosis & abiectis insultet: partim fouet atq; alit illorum spem qui abalienati à Deo, per fidem rursus sunt in natiuam oleam inserendi, atque in consortium cœtumque fidelium assumendi.

Rom. 11.

Pauli locus explicatus.

De Lentisco, quæ Græcè Schinos dicitur, & Ilice.

Cap. 14.

QVum habita esset quæstio in Senatu adstante confertissima populi multitudine, de prostituta Susannæ pudicitia, ac commisso adulterio, in quo illam depræhensam criminati sunt veteratores duo fraudulenti & mendaces, Daniel prudenti ac diuinitus immisso consilio explorata rei veritate, excussaque facti causa, insontem mortis periculo eximit, ac patefacta calumnia, suspitione criminis illam liberat: Quum enim
Daniel.13. ad supplicium raperetur pudica matrona, nullius sibi criminis conscia, & quæ ad Deum suam causam referret, Daniel Dei spiritu impulsus, elata voce conclamat, nullo suo merito illam morti adiudicatam, ac rei causam accuratiùs excutiendam. Itaque conuocato seniorum consessu & populi frequentia, calumniatores semotos asseruari iussit, ac separatim constitui, deinde accito altero corũ, sciscitatur sub qua arbore mœchus cum illa sit congressus: *Sub lentisco*, inquit: Daniel dira illi comminatus ablegat,

legat, atque alterum produci iubet, cum quum similis interrogatio proponitur de inito congressu ac perpetrato illegitimo concubitu, *Sub Ilice* inquit: itaque vterque, & mendacij & illatæ calumniæ conuictus, ex lege Mosi morte sunt mulctati. Cæterùm vt lentisci natura obiter explicetur, arbor est patula, & sic satis procera, acinis rubẽtibus, maturitate nigris, quæ vt Terebinthus resinarum ac gummosum liquorem fundit, quem Medici *mastichem* vocant, Belgis eodem nomine cognitam, quæ vetustate coit in globulos cãdidos ac spissatur, catarrhos autem exiccat ac fluxiones sistit, suffitu sincipiti admotum, vel ramentis aliquot ore conuolutis, dentes mobiles ac vacillantes, atq; vligine vitiatos firmat, ac gratum oris halitum efficit. Ex hac arbore cuspides conficiuntur ab Italis, vt apud Belgas ex Iuniperi aut lauri sarmẽtis, extergendis poliendisq; dentib⁹ accõmodę, Sic vt prouerbiali figura dicãtur *Lentiscũ mãdere*, q ei⁹ rei curiosi sunt, ac plus nimiã operã dẽtib⁹ poliẽdis adhibẽt. Nostrates nũc ardeę stellaris ex auro, argẽto, ebore, vngue, q̃ alitẽ *Putoir* Belgę vocant, ex pastinaca marina vulgo *Pijlsteert*, Deut. 9.
ab

ab aculeato telo sic dicta, à Galeo pisce Zelandis *Haye*, conficiunt: verùm ex lentisco confecta dentiscalpia minus gingiuas vulnerant, sed condensant potius astrictionis ratione. Hũc veteribus in vsu fuisse Martialis indicat,

In Apophoretis. *Lentisco melius, sed si tibi frondea cuspis*
Defuerit, dentes penna leuare potest.

Cæterùm alter qui mendacij colore calumniam adornare atque obtegere meditatur, sub pruno, hoc est, ilice patratũ scelus impudenter confingit. Hæc inter glandiferas arbores refertur, folijs perenni virore, nec deciduis, cui fruticulus viscum innascitur, quo medici vtuntur in expurganda epilepsia, morbisq; alijs qui ex turgidis spumosisque humoribus excitantur. Est vna ilicis species quæ coccum granum præbet, vulgo *Vermilion, Cramezijn, Scaerlaken*, quo infectores vtuntur illustrãda lana, bisso, ac bombice exuberantissimi ruboris colore. Eximitur non dissimile granum ex acrifolio arbore quã Belgæ *Hulst* vocãt, folijs quaquauersum aculeatis, læuore perpolitis, quæ quum apud Brabantos circa sepes & compita prouenia, raro in iustam magnitudinem assurgit. Vidi tamen in municipio quodam

Ilex.

Acrifolium Hulst.

dam Zirizeæ contermino magnitudine pruni arboris, eamque cultoris industria & crebra stclonum amputatione in summam proceritatem fastigiatam. profert autem incunte autumno baccas orbiculatas pisi magnitudine, insigni rubore perfusas, quales etiam exhibet ruscus, quæ nostratibus *buxus* aculeata vocatur: tum taxus arbor quæ folio est laricis aut piceæ vel abietis, vt superioribus annis Londini mihi conspecta est, Belgæ *Ipenboom* vocant, cuius vmbra apud Britannos non est mortifera, nec bàccæ letiferæ: in Hispania enim illis venenati quiddam subesse prædicant, nec temere in alimenti vsum assumunt indigenæ, tametsi gallinas illis saginari ac pinguescere nõnulli experiantur, exuta opinor natiua insitáque ferocitate.

De Hyacintho, vesteque Hyacinthina, vel à violæ colore Ianthina.

Caput. 15.

VIttas, tegmina, fimbrias, chlamides, pallas, velamina, operimenta, stragula Hyacinthino vel Iāthino, hoc est, violaceo colore imbuta, ad decus & ornatum

tum adhibita, ad oblectandos pascendosque oculos olim, vt etiam nostro sęculo
Marc. 10. in delicijs habita Bibliorum codices pas-
Exod. 28. sim demonstrant. Sic Pontifici Iudaico eius coloris indumēta regali splendore præscripta sunt ex auro, Hyacintho, purpura, cocco iterato, hoc est, bis tincto, bisso, atque opere Phrygio, quo cultu ac nitore populus rudis olim in officio continebatur, quò esset in religionem propensior: nunc verò, hoc est, coruscante Euangelij luce, interna potius & spiritualia ornamenta spectanda sunt, atq; erigenda mens ad ea quæ magis salutaria sunt, eáque inflammant in amorem & fiduciam omnipotentis Dei. Siquidem externus ornatus ac vestium pompa imperitæ plebis superstitionem nonnunquam fouet, atq; oculos perstringit earum rerum admiratione quas Deus aut contemni voluit, aut in moderatum vsum adhiberi, vt sunt tegmina ac pallę auro gemmisq́; rigentes, ac chlamides Hyacintho ac purpura alijsq́; operosis colorib⁹ picturatæ.

Hyacinthus herba. Desumitur autem coloris huius appellatio partim ex Hyacintho spectabili gemma, aut Ianthina, hoc est, violacea tinctura: partim ex amabili eius nominis flosculo

Hyacinthus gēma.

culo qui exuberãti ceruleo purpurascit, qualis conspicitur in Amethisto gemma, in Cirsio seu vulgari buglosso, alijsq́; her bis passim obuijs, quarum flores purpureo colore collucēt atq; oculis suauiter blandiūtur. Insectatur aūt nonnūquam Deus illorū luxū fastūq; ac superbiā, qui operosis sumptuosisq́; huiusmodi tegumētis magnificētiam suā alijs inani ostētatione venditant, atq; Ianthino purpureóq; amictu elati, infimos quosq; despicatos habēt & fastidiūt. Nōnunquam ex his desumit cōcinnas Metaphoras ac similitudines, eásq; ad internas dotes trāsfert, ad animi decus mentísq; ornamēta accommodat. Talibus em̄ exemplis homines socordes commonefacit sui officij, & quid Deo præstare, qualem illi cultū exhibere, & quàm solicitè expulsa omni superstitione & idololatria, in ipsius religione consistere debeāt, accuratè demonstrat. Quod ipsum quum aliàs, tum disertè apud Ezechielē in hoc capite exprimitur. Cap. 16. Primū em̄ in mentē illis reuocat, quāta, q̃q́; immensa beneficia in hos cōtulit, qua vs⁹ sit erga illos bonitate, q̄bus illustrauit tū animi tū corporis muneribus, quā salutaria præcepta tradidit,
quàm

quàm ſacra religione mentes illorum cognitione Diuinitatis imbutas, inſtruxit. Deinde expoſtulat cum defertoribus atque ingratis, quòd omnibus iſtis in probrum ac dedecus abuſi ſint, atque in profanum vſum, cultumque alienum ac nefarium tranſtulerunt, ſic vt mentem, rationem, intelligentiam, animi præſtantiam, acumen ingenij, omnesque vires non in illuſtranda illius maieſtate, non in obſeruāda tuendaque ſacratiſſima ipſius religione: ſed in erigenda ſtabiliendaque idololatria, in ſuperſtitioſis & cōmenticijs cultibus inducendis conferrent. Sic enim proſequitur concionem obiurgatoriam ad Hieroſolimam cōuerſo ſermone: *Quum*, inquit, *nuda eſſes, inops, egena, omnique ſubſidio ac ſolatio deſtituta, velut infans recens in lucem editus, ſordibus & ſanguinolenta illuuie inuolutus, cui nondum vmbelicus præciſus eſt, nec materni vteri inquinamenta abluta, ego præteriens, te conſpicatus in ſanguine tuo volutatam, multiplici incremento, tanquam ſtirpem & germen terreſtre, te auxi,* adeo vt ſenſim tacitiſque auctibus adoleſcere cœperis, atque progredi, vt comi & poliri, mundoque muliebri exornari poſſis, id eſſe tempeſtiuum vbera

Cap. Ezechi. 16. paraphraſticè variatum

indi-

indicant iam prętumida,& germinantes densi vndique capilli. Et quanquam in hac ætate esses constituta, nuda tamen eras & deiecta, oculisque spectantium (contra quàm illius sexus pudor aut decus patiebatur) exposita, quod ego tum hac iter ingredior cõspicatus, obseruaui te pubescere, atque in ea ætate constitutam, quę esset amoribus idonea,& a procis atque amasijs ambiri posset tanquam nubilis maturaque viro, & cui sponsus designari debeat. *Ego verò expandi amictũ meum super te*,& velaui quæ parum pudenter & verecundè oculis spectantium exhibentur, ac decentiùs obteguntur. ac data fide initoq; fędere te mihi desponsaui, atque vnitam assumptamque in legitimam vitæ societatem ablui à sordibus, ita vt nulla labes, nihil inquinamenti tibi inhæreret: deinde vnguento delibutam ornaui veste variegata, calceaui hyacintho, torque, armillis, corona capitis illustraui te: Tu verò tam insigniter cõpta, tam operosè culta prostituisti te alienis, omniáque ornamenta nostra, nulli quàm mihi consecrata in profanos vsus conuertisti. Quo indicat, vt mulierem impudicam adulterio, ita illam idolola-

 tria

tria contaminatam, eumque honorem & cultum, quem Deo impendi par erat, dæmonibus exhibitum; quum omnes cogitationes, vota, desideria, spes & fiducia in Deum essent referenda, à quo vno dependet hominum salus. Tunc autem maximè Maiestas & amplitudo supremi numinis imminuitur, ac contumelia ignominiáque afficitur, quum illi adimitur, atque in alium transfertur, quod nulli præterquam ipsi attribui debet. hac enim ratione debita illum laude, iustoq; honore fraudamus, & nos deserto sincero eius cultu ad perniciosum rapimur magno salutis nostræ detrimento.

De Carice, scirpo, iunco palustri, papyro.

Caput 16.

Carex graminosa fruticatio.

Carex quæ nostris *Seck* vocatur, Scirpi modo fruticat locis palustribus & vliginosis, forma triangulari, vtroque latere secandi vi prædita, qua virenti fronde Belgæ & Britanni triclinia ac cœnacula ædesque sacras æstiuis mensibus consternunt, quò æstum propulsent, ac suaui gratóque halitu reficiantur. Scirpus iunco palustri affinis fru-

tex

tex est læuore perpolitus, orbiculatus, *Scirpus & co affinis.*
stilo enodi, nullisque geniculis aut internodijs distincto: fungosa intus candidáque medulla, quam nostrates in amenti aut crassioris fili modum exemptam in multos vsus accommodant. Siquidem in nuptiali pompa ex hac ornamenta & supellectilem fictam & commentitiam confingunt, nempe calathos, vrceos, discos, pectines, scopas, sedilia, crumenas amentatas, quales mulieribus vsui, cestos, seu cingula, zonasque virgineas: multaque alia miro artificio ac concinno contextu elaborata conficiunt, quibus in gratiam sponsæ laquearia adornāt, peractisque nuptijs pro apophoretis ac strenis singulis distribuunt. Quoniam autem huic stirpi culmus est leuis ac minimè geniculatus aut nodosus, prouerbio locum fecit, *In scirpo nodum quærere.* Quod in hos quadrat qui plus nimio anxij sunt & scrupulosi, quique frustra ac nullo fructu se fatigant. Belgæ fruticem hunc qui aliquando in mediocrē altitudinē assurgit, *Biesen* vocāt, ex quo storeas nostrates cōtexunt, stragula, nassas, quallos, fiscellas, quoniam viminosus est & flexilis, natu-
Prouerbium, In scirpo nodum quærere.

tria contaminatam, eumque honorem & cultum, quem Deo impendi par erat, dæmonibus exhibitum; quum omnes cogitationes, vota, desideria, spes & fiducia in Deum essent referenda, à quo vno dependet hominum salus. Tunc autem maximè Maiestas & amplitudo supremi numinis imminuitur, ac contumelia ignominiáque afficitur, quum illi adimitur, atque in alium transfertur, quod nulli præterquam ipsi attribui debet. hac enim ratione debita illum laude, iustoq; honore fraudamus, & nos deserto sincero eius cultu ad perniciosum rapimur magno salutis nostræ detrimẽto

De Carice, scirpo, iunco palustri, papyro.

Caput 16.

Carex graminosa fruticatio.

Carex quæ nostris *Seck* vocatur, Scirpi modo fruticat locis palustribus & vliginosis, forma triangulari, vtroque latere secandi vi prædita, qua virenti fronde Belgæ & Britanni triclinia ac cœnacula ædesque sacras æstiuis mensibus consternunt, quò æstum propulsent, ac suaui gratóque halitu reficiantur. Scirpus iunco palustri affinis frutex

tex est læuore perpolitus, orbiculatus, stilo enodi, nullisque geniculis aut internodijs distincto: fungosa intus candidáque medulla, quam nostrates in amenti aut crassioris fili modum exemptam in multos vsus accommodant. Siquidem in nuptiali pompa ex hac ornamenta & supellectilem fictam & commentitiam confingunt, nempe calathos, vrceos, discos, pectines, scopas, sedilia, crumenas amentatas, quales mulieribus vsui, cestos, seu cingula, zonasque virgineas: multaque alia miro artificio ac concinno contextu elaborata conficiunt, quibus in gratiam sponsæ laquearia adornāt, peractisque nuptijs pro apophoretis ac strenis singulis distribuunt. Quoniam autem huic stirpi culmus est leuis ac minimè geniculatus aut nodosus, prouerbio locum fecit, *In scirpo nodum quærere*. Quod in hos quadrat qui plus nimio anxij sunt & scrupulosi, quique frustra ac nullo fructu se fatigant. Belgæ fruticem hunc qui aliquando in mediocrē altitudinē assurgit, *Biesen* vocāt, ex quo storeas nostrates cōtexunt, stragula, nassas, quallos, fiscellas, quoniam viminosus est & flexilis, natu-

Scirpus & ei affinis.

Prouerbium. In scirpo nodum quærere.

ráque tam ſequaci, vt quiduis ex hoc elaborari poſſit. Sunt paſſim obuij in ſabuletis Zelandicis ac colliculis arenoſis Iunci non admodum proceri, cacumine aculeato, ita vt inambulantium ſuris infeſti ſint, ac puncturas infigant, indigenę *Helm* nominant, cuius fruticis frequens eſt apud nos plantatio in eum vſum excogitata, vt arenam & puluerulenta quęque æſtu quodam vento agitata remoretur, ne agros & noualia ſementi deſtinata obruant, quocirca noſtrates *Helm* vocant, quòd vt galea caput, ita iſte fruticulus agros muniat ac tueatur ab arenæ impulſu. Ex iunci forma ac ſpecie adoleſcentulæ quæ gratioſę videri affectant, ac teneritate commendari, ianceæ apud Terentium dicuntur, quod etiã noſtratibus vſuuenit, quæ vt gracili corpore ſpectabiles ſint, ſe arctius preſſiusque aſtringunt ac ſalem ligúriunt. Hac enim ratione ſe reddunt iunceas, ne ſiqua paulò ſit habitior, magíſque opima aut obeſa, athleta cenſeatur. Sic Chærea Terentianus quum miro affectu eſſet erga amicã, cui erat decora oris figura, color verus nec aſcititius, corpus ſolidum ac ſucci plenum, in ipſóque flore ætatis conſtitutum,

Iunci maritimi

Helm.

tutum, illudit alijs quæ ſtudent operoſa cura gracilescere. itaq; Parmenoni mentem ſuam aperit, atque indicat in quam oculos coniecerit, & qua potiri cupiat, quum præ hac omnes quotidianę formę illi vileſcant ac ſint deſpicatæ, Siquidem, vt is ait,

Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum quas matres ſtudent Eunuch. Act. 2. Scena. 3.

Demiſsis humeris eſſe, vincto pectore, vt graciles ſint.

Si qua habitior paulò, pugilem eſſe aiunt, deducunt cibum.

Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas. Itaque ergo amantur.

Vt autem apud nos Scirpus, iuncus, arundo, typha paluſtris, ita in paludoſis Nili aquis papyrus naſcitur. ex hac olim in tenuiſſimas membranas diſſecta chartę confici ſolent, vt nunc in Europa ex linteolis minutatim contuſis, atq; aqua maceratis, quæ quum eundem cum veterum papyro vſum & commoditatem obtineant, vetus nomen reſeruant. Aſſurgit autem papyri frutex nonnunquã in octo aut decem cubitorum altitudinem, vt arundo in Hiſpania, internodijs diſtincta, forma triangulari, ea craſſitu- Papyrus frutex.

Scipiones ex papyro.

dire quæ manum complicatam impleat; *Indiansche biezen* nostrates vocant, ex quibus vbi inarescunt, scipiones conficiunt, læuore perpolitos, colore spadicio, qualis est castanearum extimus cortex. ijs enim Patricij ingrauescente atque inclinata ætate, se fulciunt, ac gressum labantem firmãt. Exhibet se in hac stirpe esculenti quiddã, vt in nostræ arundinis radice cãdida & geniculata, sapore mellito, sed expresso tantùm succo dentibus, reiecto cortice. Ex papyro olim lẽbos, scaphas, cymbas, aliáq; nauigia pice oblita cõstruxisse Ægyptios pter Pliniũ Esaias vates indicat, qui minatur terræ quæ trãs flumina Æthiopię sita est, hoc est, Nili accolis qui per mare legatos mittunt in vasis papyri, hoc est, iunceis ac scirpeis nauibus, vt inito fœdere ac coniunctis copijs cum alijs nationibus Israëlitas opprimant. Cæterùm vt argumentum susceptum prosequar, desumuntur in Biblijs à iam commemoratis stirpibus concinnæ similitudines & Metaphoræ. Sic quum Iob disceptaret cum Satrapis aliquot, quibus visum est officij causa, atque humanitatis impulsu illum adire, quò tam afflicti hominis calamitati condolescerent,

Lib.13.c.11 Cap.18.

cerent, tantãque cladem commiseratione dignam deplorarent, multa inter hos vltro citróque agitata, atque in controuersiam vocata, de humanæ vitæ cursu, de Dei erga homines prouidentia, de afflictione hominum, quæ bonis non minus, quàm malis impendet, de prosperitate & successu rerum, quibus æquè mali ac boni fruuntur, vnus adstantium nẽpe Bildab Suites qui solidis rationibus ex natura rerum petitis argumenta sua fulcire nititur, cõuincere tentat impios, infames, nefarios, facinorosos, improbos, calumniatores, hypocritas, quíq; ficta & simulata religionis specie hominibus imponunt, ac Deo fucum faciunt, non diu subsistere, illos quidem ad tempus spectatissimè florere, verũ qui ingruẽte Dei iudicio citissimè exarescãt & cõterantur, vt Carices, vt scirpi, vt iunci, vt gramina virentesq; herbę aquarũ irrigatione destitutę. Impij eñ in afflictionib⁹, periculis, calamitatib⁹ imminẽte morte, destituti fiducia ac solatio Dei labascũt, nec habent quo se fulciãt, sed in desperationẽ ac diffidẽtiã deuoluũtur. Nõ dissimile est Esaię vaticiniũ cõtra Ægyptios, quos ad egestatẽ redigendos pronũciat,

Iob. 8.

Iobi locus explicatus

Cap. 19.

ac primùm mentem atque animum, deinde omnia illis adimenda, quorum vsu & commoditate negotiatio; piscatura, aliáque opificia subsistebant, atque vberrimum quęstum præbere consueuerunt. *Arescent*, inquit, *aquæ à mari, & fluuius exiccabitur, exhaurientur & siccabuntur riui, calamus siue arundo, papyrus & iuncus inarescent, & omnes virentes herbæ circa fluuios, aut riui ripam peribunt.* Quo maximam sterilitatem fore denuntiat, ac nullam piscatorum frequentiam, nullos commeatus, nullum ementiũ concursum. Nonnunquã Deus successum piorum hominum, progressus & incrementa pietatis, omnẽ rerum salutarium affluentiã salientibus aquis & fluminibus, denique virentibus herbis, floridísque pratis & viridarijs cõparat. Atque Esaias fęcunditatem pollicetur squallidis, incultis, siticulosis agris, eosq; irrigandos saluberrimis ac scaturientibus aquis pronunciat, multisq; speciosis herbis decorandos. Quo indicat aridas atq; ieiunas mentes irrigãdas verbo Dei, ac salutari eius doctrina, eiusque spiritu perfundẽdas. Sic aũt eius rei vaticiniũ prosequit: *Letabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi liliũ, vertetur*

Esa. locus explicatus.

cap. 35.

tur locus aridus in stagnum, et scaturient siticulosa aquis, in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci, Hoc est, Expulsis profligatisq; vitiorum monstris, proferent se virtutes ac pietatis semina, emerget Amor & Charitas erga Deum & homines, erigetur in animis hominum Spes & Fiducia consequendæ salutis, sic vt mentes ante steriles, fotæ atque irrigatæ verbi Dei scaturigine, ac fidei robore fultæ vberrimos fructus proferre incipiant non secus, quàm ager bene cultus lætas segetes ac spectabiles herbas profundit. *Metaphora Esaiæ explicata.*

DE ABSYNTHIO, *Vulgò Alsen.*
Cap. 17.

TRes spectantur apud Belgas maritimos Absynthij species: Ponticum vulgo Romanum, quod in in hortis colitur, non insuaui odore: Marinum in Oceani crepedine passim obuium: Vulgare insigni amaritudine, expugnandis vermibus cum primis efficax & præsentaneum, quod tamen in hortos translatum mitescit adeo, vt non solùm sapor, sed folijs etiam color immutetur. Ex in-

canis enim & cinericeis virorem adſciſcunt, nec odorem prorſus ingratum aut faſtidioſum. Ex hoc amariſsimo frutice Scriptores ſacri paſſim ſimilitudines deſumunt, easque impijs accommodant. Sic quum Deus apud Hieremiam improbis triſtia, acerba, amarulēta minitatur, ac calamitates denunciat, *Ecce ego*, inquit, *cibabo populum iſtum abſynthio, & propinabo aquam fellis, & diſpergam eos in gentes ignotas, & gladio illos perſequar*. Rurſus ad prophetas mendaces qui Dei verbo abutuntur, & adulterant verbum eius, *Ecce ego*, inquit, *ſaturabo illos abſynthio, & potabo eos felle, quoniam à prophetis Hieruſalem progreſſa eſt impietas, & pollutio diffuſa eſt in totam regionem*. Amos autem vates quum inuehitur in pſeudoprophetas qui in ſpeciem blanda magis, quā ſalutaria proferunt, ac prætextu religionis, ſincerum Dei cultum ſuperſtitionibus contaminant, deinde quòd proceres & optimates, quorum intereſt æquitati ſtudere, atque adminiſtrare iuſtitiam, *Conuertam*, inquit, *iudicium in amaritudinem, & fructum iuſtitiæ in abſynthium*, hoc eſt, deflectent ſe ab æquitate, nec rectè perfungentur iudicis officio,

Cap. 9

Ex abſynthio ſimile.

Hieremiæ loca explicata.

Cap. 23

Cap. 5. & 6

officio, quod prorsus amarulentum est, & acerbum homini innocenti, qui ab iniuria vindicari cupit, ac subleuari, in æqua causa non opprimi. Insectatur autem Esaias pluribus locis huiuscemodi iudices corruptos, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Rursus alio loco illos exagitat qui muneribus occæcati opprimunt innocentes, quorum causam tueri deberent, illisq́; suum ius eripiunt. Sic enim insurgit aduersus huiusmodi nomophylaces, hoc est, legum conditores, *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei, vt essent viduæ illis prædæ, & pupillos diriperent.* Apud Hieremiam non minùs acerbè in illos incandescit, *Inueniuntur*, inquit, *in populo meo impij insidiantes quasi aucupes, ponentes laqueos ac pedicas ad capiendos homines, sicut decipula & cauea plena auibus, sic domus eorũ referta dolo & fraudibus, causam viduæ nõ iudicat, pupillis non patrocinantur, & iudicium*

Cap. 5
Cap. 10
Ezech. 22.
Cap. 5

pau-

pauperibus eripiunt. Cæterùm vbicunque in Scriptura Absynthij fit mentio, maximam atque acerbissimam calamitatem, animique tormentum subesse indicat. Sic in clade illa, funestoque ac luctuoso

Cap. 3. Hierosolymæ excidio Hieremias ciuium suorum personam sustinens queritur se felle circumfusum, & oppletum amaritudine, & Absynthio inebriatum. Quo indicat ad summum luctum atque angorē animi nihil esse reliqui, nec quid am-

Psalm. 49 plius posse adijci. Non dissimilis est deploratio ac querimonia Dauidis quum in dubio belli euentu constitutus esset, ac illi ab hostibus periculum immineret: Sic enim ad Deum sua vota dirigit, *Deus*

Dauidis locus illustratus. *repulisti nos, & destruxisti nos, & misertus es nobis: commouisti terram, & conturbasti eam, obiecisti populo tuo dira, potasti nos vino compunctionis*, hoc est, ea spectacula oculis nostris obiecisti, quibus non sumus exhilarati, sed in mœrorem & mœstitiam, in anxietatem & mortis horrorem deiecti, vt ij quibus mortifero aliquo poculo, aut venenata letalique potione vitalia perfusa obstupescunt. Eadem vsi sunt Metapho-

Cap. 51 ra Esaias, Hieremias, Ezechiel, qui pro-
Cap. 23 Cap. 25. pinatum vini furiosi calicem describunt

quum

quum regibus, tum promiscuæ plebi, quo gustato in rabiem atque insaniam stuporemque acti sunt, prorsusque orbati mentę, ratione, iudicio, rerumque gerendarum prudentia & concilio. Nec prorsus clementiùs tractatur qui meretricum consortio assuescit, illarumque blanditijs, fallacijs, illecebris, lenocinijs capi se ac deliniri patitur. Quod quum à Solomone sit obseruatum, studiosè com monefacit filium incuntis ætatis inscitię vt longè ab alienis se subducat, nec vlla ratione earum blanditijs mentẽ incantari sustineat: *Fauus enim* (vt inquit) *distillãs labia meretricis*, hoc est, sermo blandus & mellitus, eiusq; fauces & guttur nitidius molliusq; oleo: *nouissima verò ac rei exitus amarus vt Absynthium, & linguá eius acuta vt gladius anceps.* Siquidem omnia agit insidiosè, simulatè, fraudulenter, atque incredibili astutia, venationi & aucupio intenta omnes ingenij vires ad emungendum confert. Cæterùm quum fellis & Absynthij nomine tristia quæq;, noxia, amara, tetra, calamitosa denunciari soleant, tum tale quiddam etiam in Apocalypsi designatur. Si quidem clangente tuba Angelo, cecidit de cælo magna stella, fa-

Prouerb. 5. & 7.

Cap. 8.

la, facis in morem ardens, qua ira Dei accensa in impios denotatur (erat autem stellæ nomen Absynthium) eaque delapsa in terram, fluuiorum partem, & aquarum fontes; conuersa est tertia pars in absynthium, multique hominum in aquis interierunt, quòd amaritudine imbutæ essent. Vt autem naturalis siderum concursus, aspectusque, & (vt vocant) constellatio astrorum feralis aliquando est & noxia, magnamque stragem hominibus, & brutis animantibus, satisq; ac sementi infert: ita vis ista cœlestis exitialis fuit humano generi, magnaq; detrimenta intulit, vindicta Dei in reprobos inflammata.

De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rubis, Lappis, Sentibus, Belgis dystel, doerne, braem, clitten, & quibus hæ stirpes in Scriptura accommodari solent, & quid designent.

Cap. 18.

Stirpes istæ quæ sponte ferè atque inuitis colonis nusquam non erumpũt, nihil

nihil propemodũ commodi hominibus adferũt, ſed aculeis infeſtę ſunt, ac ſemẽti officiunt. Quocirca quum Deus maledictionem Adamo tranſgreſſori, atque erumnas vitamq́ue laborioſam impẽdere denũciat, *Maledicta terra*, inquit, *in opere tuo*, in laboribus comedes ex ea, *in ſudore vultus tui veſcêris pane tuo, ſpinas & tribulos, ſentes & carduos germinabit tibi, & comedes herbas terræ.* Sic Deus accenſus furore in populum Iſraëliticum, qui nulla grati animi argumenta erga ipſum proferebat, ſub vineæ nomine dira illi minatur, quòd poſt tantam culturam, pro ſapidis vuis labruſcas produxerit: *Oſtendam*, inquit, *vobis, quid facturus ſim Vineæ meæ: auferam ſepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & ponam eam deſertam, non putabitur, nec fodietur, & aſcendent opprimentque eam ſentes, vepres, & ſpinæ.* Qua figurata loquutione indicat ſe extremam impendiſſe operam fouendis erudiendisq; Iſraëlitis ſalubri doctrina, mẽtesq; illorũ verbo ſuo cõtinenter irrigaſſe, nec quidquã prætermiſiſſe eorũ quæ ad animorũ cultum ſpectant, ſed fruſtra in-

Geneſ. 3
Cap. 5
Oſea. 10
Eſaiæ & Oſeæ locus explicatus.

insumpsisse laborē, nec quidquam se profecisse deplorat: quapropter illos pro desertis habet, ac patitur ruere in omne ꝓbrū ac dedecus, in cupiditates ignominiosas & fœdas, in mores improbos, & vitiosos, sic vt mens illorū inculta, nullisq; ornata virtutibus, vitijs vndique scateat vt solum neglectum & cultura destitutum, herbis noxijs. Rursus alio loco sterilitatem illis denunciat, ac rerum penuriam, nullasque futuras fruges aut annuos prouētus, sic vt terra maledictioni obnoxia, humus situ & squallore obsita non aliud quàm spinas, vepres, ac tribulos profundat. Sic vt quocunque loco fuerint, mille vites æstimatæ mille argenteis ibi in vepres & spinas locaque senticosa vertentur, adeo vt in vniuersa terra nullus ager victum suppeditet, sed tota regio in solitudinem eamque vastitatem sit redigenda, vt fruges, vt alimenta, vt cibaria defutura sint, omniaque in agris horrida se proferant, squallida, siticulosa, inculta, omni nitore atque amabili viriditate destituta. Paulo autē inferius atrociora, magisque horrenda impijs obuentura denunciat. Sic enim contra Idumæos, hoc est, Dei & Eccle-

Rom. 1. Esa. 7. Cap. 32. Esa. 34.

siæ

siæ hostes vaticinium instituit: *Conuertentur eius flumina & torrentes in picem, & humus eius in sulfur, & erit terra in picem ardentem, nec extinguetur in sempiternum, & desolabitur in perpetuum nullo per eam transeunte. & occupabunt illam onocrotalus, pellicanus, vlula, ericius, noctua, ibis, & coruus*: quæ alites & animantia hominum consortia fugiunt. *Nobiles eius erunt absque regno, & principes ad nihilum redigentur*, hoc est, nullus erit Reipubl. status, nulla politia, nullus principi honor aut dignitas, nulla imperij maiestas, nullus ordo vel consularis vel senatorius, sed mera inter plebem & optimates confusio, oppressis legibus, ac iuris æquitatē sublata: quum hoc etiam accedat ad malorum cumulum, ac miserandā rerum faciem, vt Regum palatia solo sint æquanda, omnésque ędes splendidę atq; operosiùs ędificatæ diruendę sint, atque ad nihilum redigendę, sic vt hominum frequentia vacuę, feris & alitibus lustra & latibula prębeant. Sic enim hęc quum isto, tum alijs locis amplificat, ac regionis vastitatem exaggerat in immensum: *Et orietur in domibus eius spinæ, vrticæ, sentes, cardui, vepres: & paliurus in munitionibus eius*, vt ferè conspici solet in ruinosis palatijs,

Esaiæ locus interpretatus.

Esaie. 34. Sopho. 2.

bellóque dirutis arcibus. Et erit inibi latibulum draconum, & ſtruthionum ſtatio, & occurrent in deſertis ijs locis inter ſe dæmonia, onocentaurus, Syluani, piloſiq́; Fauni & Satyri, nocturnæq́; Stryges ac Lemures. In ijs etiam habitaculis reſidebit Lamia, nidulabitur bubo, vultures & rapaces milui. Quarũ rerum cõmemoratione horrendam vaſtitatem ac ſolitudinem, ruinasq́; celebrium locorũ oculis obijcit, eóq; funeſto ſpectaculo acriùs percellit hominum animos, quòd nulla in florẽtiſſima regione ſpectabitur negotiatorũ frequẽtia, nullus populi cõcurſus, nulla cõmeantiũ turba, nulla nundinatio aut mercatura, ſed tantũ mõſtra, harpyię, & Chimærę ſe oculis ſpectantiũ offerẽt, immanesq́; belluę & nocentes ferę, quarũ aſpectus vel fortiſſimo cuiq; terrorem ac trepidationẽ incutit. In has deformes horrẽdasq́; beſtias ſe nõnunquã dęmones & mali Genij transformant, varijsq́; ſpectris ac pręſtigijs pauidas mẽtes territant, pręſertim illas quę cognitione Dei nõ admodũ imbutę ſunt, illiúſq; verbo fultę. Huiuſmodi etiã imagines monſtroſas, ac ſimulachra inaudita animo mẽteq; cõcipiũt melãcholici, maniaci, phrenecti-

Dæmõn ſe in monſtra transformãt.

Qui ſibi ſpectrã obuerſari fingũt.

netici, deliri, ebrij, febricitātes, aut q̄ con ſciētia ſcelerū furijs agitātur. Iſtis ēm variȩ rerū ſpecies, & abſurda phātaſmata animo obuerſantur affecto cerebro, ac ſpiritu animali tetris denſiſq; vaporibus offuſcato: ſic vt illis ex vitioſa capitis affectione mentē, rationem, iudiciū, memoriā eripi contingat, ac perturbata imaginatione cōfusè de reb⁹ obuijs iudicare. *Cerebrum vitiatæ imaginationis cauſa.*

De ficu, carica, groſſo.

Cap. 19.

FIcus apud Belgarum etiam extremos atque oceani accolas aliquādo bifera, hoc eſt, bis in anno fructifera, q̄ ȩſtate feruida fruct⁹ proꝛſ⁹ maturos profert: Sic anno redēpti orbis 1540 deſinēte menſe Iulio quū imperator Carol⁹ ei⁹ nominis q̄ntus pagrata Belgica Selādiā, tractuſq; maritimos perluſtraret, ac Zirizeā inuiſeret, oblatȩ ſunt illi melones inuſitatȩ magnitudinis, miréq; ſapidi & ſucculēti, ac fic⁹ turgidȩ adeò maturȩ, vt Cȩſar rei nouitate delectatus (q̄ tale quiddam in frigida regione non ſperaret) aſſereret nc in Hiſpania quidē meliùs potuiſſe matureſcere. verùm id nobis nō eſt perpetuum, quòd aliquando æſtiuis menſibus calor *Carolo Cæſari ficus inuſitatæ magnitudinis oblatæ in zelandia.*

languidus sit,& remissior, quàm vt possit huiusmodi fructus ad maturitatem producere. Fici arboris fructus duplicis est differentiæ. Nam Caricæ ficus sunt tempestiuæ, quæ ab arbore eximuntur antequam prorsus siccescant, deinde exiccatæ in fiscellas ab Hispanis reconduntur. Grossi primitiuæ ficus succosæ, pręcoces, & intempestiuæ, quæ non maturescunt, vel seriùs maturitatem assequuntur, vnde serotinæ dictæ. Quum autem ficus flore destituta sit cæteris florescentibus arboribus, ista grossos producit. Sumuntur autem ex hac stirpe eiusque fructu similitudines & exempla in arcanis literis cumprimis elegantia. Sic quum Christus vaticinatur Iudęis obuenturas calamitates, & deuastandam Hierosolimam, ne quem dies Domini inopinatò opprimat multis exemplis ad excubias ac vigilantiam omnes extimulat, sumptáque similitudine à germinante ficu, quibus indicijs aduentus Domini obseruari possit, commōstrat. Vt enim quum huius arboris rami tenerescunt ac frondescere incipiunt, suósque grossos parturiunt, instare æstatem indicant: ita proditiones, pestes, bella, fames, terręmotus, initia sunt dolo-

Ficus fructus duplices profert

Caricæ.

Grossi.

Math. 24
Marci. 13.

dolorum atque in foribus esse iudicij diē testantur. Cæterùm ficus maturandi ac leniendi facultate pollere Esaias etiam commonstrauit. Siquidem cataplasma illum confecisse legimus ex contusis ficubus, atque Ezechiæ regis apostemati admouisse, eóque præsidio illum sanitati restitutum, sic vt Deus singulari suo beneficio, quo Regi vita in quindecim annos prorogata est, externam medicinam adhibuit, quæ illius munere corporibus humanis efficax est & præsentanea. Naum propheta quū oĩa humana presidia inualida pronūciat atq; infirma, nec vllas munitiones, turres, propugnacula cōtra Dei vim subsistere, ficubus maturis illa comparat, quæ leuissimo motu atque agitatione arboris decidunt. Itaque Assyriorū gēti sic insultat, *Oẽs munitiones tuæ sunt ficus cum grossis suis, si concussæ fuerint, cadunt in os comedentis.* Quo indicat omnes illorū vires, robur, potentiam corruere atque ad nihilum redigi extenta exporrectáq; manu sua. Deus autem per Oseam ex suauissimis huiusmodi fructibus sumpta similitudine expostulat cum populo Israëlitico, quòd à tam amabili propensóque Domino desciuerit, atque idolola-

Cap. 38.

Simile à matura ficu.

Naum. 3.

Cap. 9.

tria se cōtaminârit. Sic enim fauorem erga ipsum, animíq; propensionem exprimit: *Tanquam vuas in deserto inueni Israel, & quasi prima ficulneæ poma,* Quo designat nō secus se affici erga Israëlem, quàm viator lassus ac siticulosus afficitur erga sapidā & succulentam vuam quæ ex insperato se obtulit in vasta aliqua solitudine ac loco sterili, aut præmaturo ac præcoci ficus fructu, quo nihil illi ad reficiendas vires obtingere potuit gratius magisq; acceptum. Atqui quum tanto illum amore complectatur, eóq; se oblectet vt fructu aliquo delectabili, ipse non respondet amore mutuo, sed ad *Baalphegor*, hoc est, Priapi idolum rapitur, illiusque abominando cultu se contaminat. Sumuntur autem ex ficu eiusque folijs & fructu innumeræ passim apud prophetas similitudines, quibus nonnunquam vbertatem rerumq; omnium affluentiam designāt, piorumq; successum & incrementa: nonnūquam sterilitatē, rerúmq; necessariarū inopiam atque improborum interitum. Sic Christus execratus est ficum frondosam quidem, sed minimè fructiferā: qua denotauit fucatā quandā speciē & ostētationem religionis operibus solidis fructuq;

Oseæ locus explicatus.

Matth. 21. Marci. 11.

ctúq; fidei destitutã. Similiter Micheas vates sumpta metaphora à terra horrida & inculta atq; ab arboribus spoliatis suis fructibus, vt finita messe, peractáq; vindemia assolet, in hũc modum deplorat presentis seculi statum, in eáq; se incedisse tẽpora queritur, quę nullos probos aut integros exhibeát: *Væ mihi qui factus sum sicut qui colligit in autũno racemos vindemiæ, nõ est botrus ad comedendũ: præcoquas & maturas ficus desiderauit anima mea. perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est.* Quo designat profligatam esse iustitiã & ęquitatẽ, exulare pietatẽ, extinctã religionem, cultũq; Dei, inundasse impietatẽ, oĩa passim plena esse crudelitatis & nequitię. Sunt aũt huius generis multa in sacris literis obuia, quę hic cõgeri possent, sed nõ visũ est lectorem ijs excutiendis defatigare.

Ioëlis. 1.
Esaiæ. 34.
Hierem. 5.
& 8.
Amos. 4.

De palma arbore eiusque fructu, et quid in scriptura sacra illis designetur.

Caput 20.

PAlma arbor est trunco valido ac procero, folio arundinaceo, gladiolo assini, fructus fert sapore dulci, Gręci *dactylos*, vocant à digiti forma, Latini *palmulas*, Belgæ *dadels*, quibus medici vi-

res instaurant exhaustis & extenuatis. Humorem enim nutricium, quem *radicalem* vulgo vocant, fouent, ac corpori arido alimentum conferunt. Cæterùm quũ hæc arbor oneri renitatur, nec prementibus vrgentibusque cedat, hoc insigne in certaminibus victori decerni solet, quòd inuictum animi robur palmæ naturam referat, ac sit rei fortiter atque animosè gestæ symbolũ ac trophæum. Sic martyres qui inuicto infractóque animo aduersus Tyrannorũ sæuitiã substiterunt, amicti stolis albis palmas manib⁹ gestasse leguntur in victoriæ argumentum. Similiter qui iustitiam colũt & æquitatem, qui Dei hostibus se intrepidè opponũt, palmæ alijsque speciosissimis arborib⁹ sunt similes. Vnde Dauid, *Iustus vt palma florebit, vt cedrus in Libano, multiplicabitur.* Quũ enim impij, vt herba, confestim arescant, tum pietatis cultores, vt palma, diutissimè vigẽt & subsistunt, ac fructus suaues proferunt: denique vt Cedrus celsa arbor & odorata, nulloque æuo putredini aut cariei obnoxia, gratissimam vmbram ministrat. Hoc ipsum designat Iob, quũ rectè administratæ iustitiæ sibi conscius, cõfidenter pronunciat, *In nidulo meo mo-*

Palma victoriæ index.

Apoc. 7.

Psalm. 91.

Cap. 29.

riar,

viar, & sicut palma multiplicabo dies: quibus verbis pollicetur sibi vitæ diuturnitatẽ, annósque florentes ac senectam viridem magna cum animi tranquillitate. In Cãtico verò Sponsi comæ & cesaries palmę elatæ assimulantur. quæ comparatio desumitur à tenello termite ac cauliculo, ipsóque germine quod è palma prodit, vel ab ipso inuolucro atque integumento ex quo fructus emergit, qui *Phœnicobalanus, Cariota, palmula* vel *dactylus* dicitur, cui color phœnicꝰ, hoc est, spadicus subest, sic vt designet illum rutilanti esse capillo, eóque firmo nec deciduo, quum palmæ folia nõ defluant. Huiusmodi autẽ coloris crines spectãtur in Pannonijs, hoc est, Hungaris & Austriacis, quorum capillitium ferè fuluescit atque aureo colore perfusum est. Cęterùm quum Deus indignãter ferat populum suum vitijs occæcatum & obstupefactum obsurdescere ad omnia salutaria monita, ac nullis afflictionibus, nullis calamitatibus expergisci ac resipiscere, nec vllis plagis induci posse, vt à Deo inferri has plagas agnoscat, sed in res fortuitas eas reijciat, atque in ordinarium naturæ cursum referat, lõgè acerbiora magisque atrocia illis ob-

Cap. 5.

Palma elata quid.

uentura denunciat, ita vt prȩter bruchũ, locustam, erucam, rubiginem, quȩ fruges vitiant ac depopulantur, vineas per Iohelem excindendas pronunciet, omnesque spectabiles ac fructiferas arbores extirpandas ita vt nusquam alimenta suppetant, nusquam vlla frugum spes affulgeat, quibus fames posset sedari. Sic enĩ prodigiosam sterilitatem, terrȩq; vastitatem adesse indicat, atq; ingruente præsentanea clade, somno vinoque sopitos excitat, *Expergiscimini ebrij, flete & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quia perijt ab ore vestro. Posuit vineã in desolationem, ficũ decorticauit* (ablato enĩ cortice arbores emoriũtur) *vitis exaruit, & ficus elãguit, malogranatũ, palma, et mal°, oẽsq; arbores exaruerũt.*

Cap.1.

De Hebeno, & alijs quibusdam exoticis quorum in scriptura fit mentio.

Cap.21.

QVãta olim fuerit in Tyro totius Asiæ ẽporio celeberrimo negotiatio, quæ hominum frequentia, qui mercium apparat°, prȩter illustres Historicos Ezechiel vates amplissimè describit. recenset enĩ singulatim multorum regnorum ac prouinciarum mercimonia rara & exquisita, qui-

Cap.27.

qbus explere solent negotiatores hanc vrbem, quòd omnibus facilem aditum, accessumq; cõmodũ pberet, nulla natio hunc locũ nõ frequẽtabat, eratq; cõmeantium incredibilis concursus, anteq̃ ab Alexãdro Macedonum rege in ruinã esset redacta, quod futurũ hoc capite Ezechiel vaticinat⁹ est. Inter innumeras aũt merces quas hic recenset vates, Hebenum, ebur, resinã, stactem, calamum balsamum, corrallium, cristallum, & præter ptiosissima aromata, aurum, variásq; gemmas cõmemorat Hebenus lignum est nigerrimi coloris adeo põderosum, vt etiã in tenuissimas laminas dissectum in aqua demergat nec fluitet. Quũ aũt duę sint huius arboris species, vna Indica, altera Æthiopica: ex postrema elaboratã vidi fistulã incuruã *Sinche* Belgę vocãt, aut *Crõhoorne*, sesquicubiti lõgitudine, elegãte nitore expolitã, vt ferè cõspici solet Gagates, duricie lapidosã ac plusquã buxea: q̃ vbi contrectaui, non satis discernere potui, an in lignum aut saxum, an etiam durissimum cornu referri deberet. Est huic affine exoticum lignum gentili nomine *Gaiacum* appellatũ, q̀ in scobẽ ac ramẽta limæ attritu redactum, atque in aqua ad *Hebenus.*
ter-

tertias decoctum salubriter exhibetur morbidis ficosisque corporibus, & qui labe venerea sunt cõtaminati. Vsus sum autem magno successu aqua fœniculi in qua huius tritura macerata est, ad discutiendas oculorum caligines ac glaucomata siue suffusiones. Ad sudores vere prouocandos huius decoctum exhibeo cum fumaria, Calthæ floribus, melyssa, ficubus, atque ad exigendos variolos, ac puerorum exãthemata in extimã cutem euocanda. Ebur adstringendi spissandiq; est natura: quocirca pectines qui ex hoc conficiũtur capillorum defluuium prohibent & caput confortant. Quoniam autem eximij sit candoris, præsertim vbi dentes primum ex elephantis mandibulis eximuntur, ideo Sponsa in describendo Sponsi corpore, vẽtrem illi eburneũ attribuit, propter candorem & puritatẽ, saphiris distinctum. Quo castitatem designat: ea enim gemma castos commẽdat. Sponsæ verò collum turri eburneæ assimulatur, quòd candidum sit, firmum, & erectum, nec obstipo capite progrediatur. Hieremias autem Nazareos Deo cõsecratos ebori componit, quod vetustate rubescit. Sic enim deplorat illos ita de for-

Eboris natura, & ex eo simile.

Cant. 5.

formatos, vt agnosci nequirent: *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, Saphiro pulchriores, denigrata est super carbones facies eorum.* ex quo conijce in quam calamitatem erāt deiecti. Myrrha quæ ex arbore destillat Terebintho assimili, corpora à putredine asseruat. Stacte liquor resinosus & stillicidiū myrrhę eiusq; pinguedo quæ vulgo Styrax liquida creditur, quum Medicis etiā in vsu styrax calamita. Thus Deo dicatū suffimen, à fumanti vapore vbi igni inijcitur, *wieroock* Belgis dicitur. Gutta thimiama ammoniacum ex arbore in arenam defluit, vnde nomen sortitum Cyrenaicus vel Syriacus, hoc est, concretus succus, quem *Benzoi* vocant, ad suffitus & odoramenta præcipui effectus & olfactoriola in peste, vt zibetum, ambra, seu succinum Orientale, muscus, Casia cinamomo affinis effectúque par, quæ cor recreat, animíque deliquio oppressos erigit, vulgo *Caneel.*

Treno. 4. *Myrrha.* *Stacte.* *Styrax.* *Thus.* *Gutta.*

Aloë concretus liquor ex arbore smaragdini coloris, quam nostrates ex Hispanijs allatam laquearibus affigunt, ac biennio amabili virore absque vlla aquæ irrigatione conseruāt. Expressus ab hoc fru-

Aloë.

frutice succus putredini obsistit, ac vermes enecat, morbosq́; cõtagiosos impugnat. Lignum quoq; aloës quod *Agalochum* vocant, asphaleto nõ dissimile, Hæbræis etiam in vsu fuisse constat, quoniã halit⁹ suauitatẽ cõmendat, vt lignũ Rhodium. His omnibus iam memoratis, vt etiã balsami nobili lachrima, scriptura decus & virtutis prę̃stantiã designat, ac suauem gratumq́; halitũ salutaris doctrinæ, qua mens hominis affatim perfunditur.

Lignum aloës.

Psal. 44. Sic quũ Dauid Solomonis nomine Christi splendorem, amplitudinem, magnificentiam, maiestatem amplificat, *Myrrha*, inquit, *gutta, & Casia in vestimentis tuis à domibus eburneis.* Quo indicat gratissimũ esse odorem & fragrantiam quæ ab ipso promanat, ac longè latéq; se diffundere, ita vt omnes mortales reficiat ac recreet.

Can. 5. Tale quiddam obuiũ est in Cantico. Sic
3. Spõsa mirificè delectata suauissimo Spõ-
4. si colloquio *Labia eius*, inquit, *lilia destillã-*
Ioan. 1. *tia myrrham primam & electam.* Quo designat sermones eius & eloquia plena esse gratia & veritate, quęq́; pios fulciãt atq; ab omni vitiorũ corruptela conseruent, impios verò amaritudine imbuãt, atq; illos vel cõficiant vel ad pœnitẽtiã impellant,

lāt, metaphora ſūpta à myrrha, q̄ tametſi mirè odorata ſit, inſigniter tñ eſt amara.

De Terebintho. Cap. 22.

TErebinthus arbor in Syria ac Paleſtina ſpectabilis & amœna, folio ferè lauri, flore oleę, coloris punicei, baccis primū herbaceis, mox rubris, maturitate nigris. fūdit hęc arbor ęſtiuis caloribus Terebinthinā reſinarū p̄ſtantiſſimā, mirè odoratā, adeo pellucidā, vt fundū poculi in quo aſſeruatur, conſpici queat. medetur hęc vulneribus, ac dolores mitigat. int⁹ vero humorū collectiones deſcutit, ac calculos atterit, meatusq; vrinarios peruios præſtat, ac ſaniē omnesq; purulētas concretiones in ſtillicidio vlceroſo, cui ferè ficoſi obnoxij ſunt, expurgat, atque vrinę liberū tranſitū, atq; expeditū facilēq; decurſum perficit. Sumuntur ex hac arbore ac pleriſque alijs inſignes cōparationes & ſimilia. Sic Eſaias poſt illatam cladem Iſraëlitis aliquid conſolationis afflictis mentibus adfert, illosque in ſpem emergendi erigit, qui à calamitate ſunt reſidui: *Multiplicabitur*, inquit, *quæ derelicta erat in medio terræ, & adhuc in ea decimatio, & cōuertetur, & erit in oſtentationem*

Terebinthi natura.

Terebinthi na reſina.

Eſa. 6.

nem vt Terebinthus & quercus quæ expandit ramos suos, semen sanctũ erit id quod steterit in ea. Quo indicat tale quiddam obuenturum populo Iudaico, quale arboribus quibus Aquilonio hibernóque frigore folia decidunt, aut ictæ fulmine, vel turbine conuulsæ extinctioni videntur proximæ, tanquam omni vitali succo destitutæ, quum tamen aliquis vigor nonnihil insiti humoris illis subsit, quo ineunte vere ac recurrentis anni amœnitate reuirescũt ac postliminio frondescere incipiunt. Itaq; denunciat Israëlitis excidium ac vastitatem, qua vix decimus quisque superfuturus sit, sic tamen vt non omnia penitus in nihil sint redigẽda aut extirpãda funditus, sed futurę sint aliquę reliquię, atq; homines aliquot à clade residui, qui tametsi visi sunt internecioni dati, sublata omni emergendi spe, reuiuiscunt tamen, ac verbi Dei semine fulti in pristinum statum ac dignitatem reducentur, non secus quàm stirpes aliquot speciosę vt tilia & terebinthus, quæ brumali frigore concussæ exaruisse visæ sunt, rursus nouo vere repubescunt ac pullulare incipiunt, fecundáque stirpe spectatissimè se propagant. Cæterùm æterni patris sapiẽtia

Esaiæ locus explicatur.

tia

tia Christus Terebintho multisque alijs speciosissimis stirpibus se comparat: & quàm auidè quisq; illius doctrinam amplecti debeat, obiter commonstrat. Sic enim Sapientia sui commendatrix omnibus quibus propria salus curæ est, se approbat. *Ego ex ore altißimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. ego feci vt in cœlo oriretur lumen indeficiēs: quasi cedrus exaltata sum in Libano, & vt Cupreßus in Sion, quasi palma in Cades, vt plantatio rosæ in Hiericho, vt platanus expandi ramos iuxta aquas. in plateis vt cinamomum & balsamum odorem diffudi, quasi myrrha electa, quasi storax, galbanum, onyx,* hoc est, blatte Bizantinæ, seu onyx & stacte, *suauem odorem expiraui, Ego quasi Terebinthus expandi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ.* His omnib⁹ & si quid ampliùs huc congeri posset, amplissimè commēdatur Dei patris Sapiētia Christus, quò certatim omnes eò se conferant, atq; ab hoc vberrimo fonte aquam viuam, hoc est, salutarem doctrinam depromant, nec aliò diuertant, aut ad cisternas dissipatas se conferant, hoc est, aquas turbidas & cœnosas quæ arida corda nō refocillant aut reficiunt, sed potius veneno imbuunt, vt testatur apud Hieremiam Dominus. Cæ

Eccle. 24.

Cap. 2.

terùm de Cedri & Cupressi natura & viribus superuacuum est multa hic referre, quum apud Dioscoridem & Plinium, cõpluresq; alios copiosè earum natura & vires explicentur, hoc tantũ indicasse sufficiat multiplices desumi similitudines in arcanis literis ex harũ arborũ radicibus, trũco, ramis, folijs, floribus, semine, ab earũ specie & decoro aspectu, ab odore & fragrantia, à durabili æternaq; ligni materia, ab vmbra salubri quã viatoribus lassis prębẽt, à suauissimis fructibus quos in hoim vsus ꝓferunt, quibus passim designatur decus & virtutis pręstantia, dignitas & excellentia piorũ hominũ, mẽtisq; integritas & mores inculpati, qui prosunt oĩbus, nocẽt nemini: Nonnũquam indicant fastum improborũ & superbiã, animi elationem, arrogantiam, tumorẽ, ferociam. Sunt enim celsissimæ arbores, summæq; proceritatis, atque in immensum fastigiatæ, quarum pleræq; humilib⁹ infimisq; arbustis detrimenta inferunt, vt opulẽti tenuioribus. Vt aũt Deus cõcitata aëris imtemperie altisimos mõtes & procerissimas arbores fulmine deijcit, vt iuxta Dauid, *confringit cedros, quercus, ilices, robora*: ita superbos & elatos, fastúque
Psalm. 28.
tur-

turgidos qui se aduersus Deũ erigunt, atque hoĩbus sunt infesti, cõuellit, deijcit, cõminuit. Quò spectat illud Esaiæ. *Dies domini exercituũ super oẽm superbũ & excelsum & arrogantẽ, quem humiliabit, super oẽs cedros Libani sublimes & erectas, et super omnes quercus Basan*: quò declarat Deũ minimo negotio fortissimas quasq; munitiones & propugnacula deijcere, opes & potentiã elatorũ hoĩm cõminuere, nec quidquã tã validũ esse ac firmũ, quod cõtra illius vim possit subsistere. Quod ipsum etiam Zacharias populo suo inculcatũ esse voluit, ne temere fidant humanis præsidijs, quũ nullæ munitiones quantũuis vallatæ illi possint obsistere, sed cõfestim exporrecta eius manu cedãt ac collabãtur. Quocirca in hũc modũ tanq̃ per fecialẽ (*Arault* nostri vocãt q Principis sui noĩe vel pacẽ vel bellũ denũciat) figuratè Israëlẽ alloquitur, illíq; dira minatur. *Aperi Libane portas tuas, & absumet ignis cedros tuas, Vlula abies* (quo designat potẽtię inferioris proceres) *quia cecidit cedrus*, quoniam magnifici vastati sunt. *Vlulate quercus Basan* (quo denotat duros & intractabiles) *quoniam succisus est saltus munitus*. Simili cladi subijcit pastores qui superbia elati Cap. 2. Cap. 11.

imperabant plebeculæ cum austeritate & potentia, quod Ezechiel aliàs deplorat, denique prefectos & optimates populi, qui tanquam leones seuitiam ac tyrannidem exercuerunt in subditos.

Cap. 34.

De Myrica siue Tamarice & Erica quæ vulgo à solitudine & loco arido Heyde vocatur, ex qua Belgæ extergendis pauimentis scopas conficiunt.

Caput 23.

Myrica quę & Tamarice, humilis est pusillusque apud nos frutex, quod Virgilius etiam obseruauit, folio scabro, sabinæ non adsimili, flore purpureo, con cretu muscoso, quo apes impensè delectantur, Huic affinis Erica, sed improcerior, flosculo ex candore purpurascente, quo passim scatent solitudines Brabanticæ, à quibus, quoniam nihil pretiosi profundunt, herba hæc nomen sortita est. Belgæ siquidem loca squallida, strigosa senta, atque situ horrentia, nullis consita arboribus, nullis frequentata hoībus, raris ac ꝓpe nullis culta ædificijs, aut exornata villis, *Heyde* vocant, quasi dicas solitudinem & desertum, solíque vastitatem.

Bucol. Eclog. 4.

Erica heyde.

ingru-

ingruente enim aëris tempestate, exortáque pluuia, tonitru, fulmine, coruscatione, ne minima quidem domicilia aut gurgustia se offerunt, in quibus possis diuerti ac delitescere. nihil autem in ijs locis spectatu visuque dignum, quaquauersum dirigis oculos, nisi humiles abiectique frutices & squalore obducti. à quibus Prophetæ passim similitudines desumunt, si quando hominibus calamitates & tristia quęque obuentura denunciant. Sic Hieremias, *Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius*. Quibus verbis detestatur illum qui in re corporea ac fragili spem & fiduciam suam collocat, & in periculis aliunde potius, quàm à Deo subsidium ac salutis præsidia conquirit. *hic enim myricæ erit similis in deserto*, quæ ex aëris temperie & clementia nihil boni aut commodi consequitur, sed in terra horrida, ieiuna, siticulosa, salsa constituta, non diu subsistit. *Benedictus verò & felix qui confidit in Domino*, erit enim vt arbor circa riuos aquarum plantata, quæ continenter humore irrigata, radices & ramos longè latéq; diffundit, sic vt folium eius semper existat viride, & tempore siccita-

Cap. 17.

Hieremiæ locus explicatus.

Psalm. 1.

tis fructum ferre nõ desinat. Rursus quũ Deus excidium imminere denunciat Moabitis qui ex Iudæis oriundi nempe
Hiere. 48. Loth Abrahami fratre, infestissimi illis hostes erãt. *Fugite, inquit, & saluate animas vestras. eritis enim quasi myricæ in deserto.* Quo illos commonefacit, vt maturè se ex suis stationibus subducant, vt saluti suæ prospiciant, vt celeri fuga vitæ suæ consulant. quoniam eorum ciuitates deuastandæ sint, ac futuræ desertæ, nullósque habituras incolas, tum ciues spoliandos omni honore ac dignitate, nulliúsq; futuros existimationis aut nominis, sic vt non pluris æstimandi sint, quàm Myricæ in vasta solitudine.

De Resina, Belgicè Hers.
Caput 24.

Resina quid RESina est omnis illa Oleagina pinguedo & gũmosa cõcretio, quæ incalescẽte Sole, ex pino, picea, abiete, larice, lentisco, Terebintho ꝓfluit, apud nostrates etiã Cerasus & prunus mellei coloris resinã profundunt atterendis calculis idoneam, populus quoq; alba, quæ vulgo *Abeel boom* vocatur, succini modo gummosum liquorem ex hiante cortice exhibet.

bet. Terebinthina ex omnibus principatum obtinet, proximum locum sortitur Lentistina, hoc est, *mastiche*, cui succedit pinea & abiegna, picca *mastboom* Belgis, stroblina verò & Colophonia postremũ locum occupant. Est aũt Resina duplicis differentiæ, vt & pix, liquida & sicca quę ad nos ex Noruegia aduehitur: illam *Hers* nostri vocant, Hispani *Herpens*, alterã nempe concretam à speculi nitore, quoniam pellucida est & splendescit, *Spieghelaere*, Harum vis effectúsque est dolores mitigare, vulnera astringendi glutinandíque vi cicatrice obducere, præsertim resina Terebinthina, cuius vires & effectus Hieremias Metaphoricõs ad animi vulnera transfert, quæ verbi Dei lenimento sanescunt ac sanitatem consequuntur. Itaque in hunc modum expostulat cum Israëlitis: *Nunquid Dominus non est in Sion, aut rex eius non est in ea? Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix populi mei? & quur valetudo eius tã segniter procedit?* quasi diceret, Obuia est hæc paratáq; medela quę mẽtẽ animũq; lacerũ sanet, sed filia populi mei, salutis suæ oblita, non adhibet remedia vulneribus

Resinæ multæ species.

Cap. 8.

Hiere. locus explicatus.

ribus suis sordidis & purulentis, non admittit salutaria verbi Dei fomenta & cataplasmata, sed putrescit in vitiorum suorum sordibus, nec vomicas suas exercitato expertóque Medico, nempe Deo detegit, aut curandas offert, penes quem præsentanea sunt remedia medendis ex hulceratis mentibus, adhibito vino & oleo consolationis & misericordiæ, vt
Luc. 10. Christi parabola indicat de Samaritano, cuius ipse typum gerebat, & viatore saucio ac vulneribus confecto, quo designatur genus humanum astu & malitia Satanæ, integritatis & innocentiæ integumẽtis spoliatum, omni vitiorum genere afflictum, & desperationi proximum. Quum autem Deus in scelerum vindictam vulnera nobis infligat, hoc est, inedias, calamitates, clades, infortunia nobis immittat, vult vt ab eodem instaurandæ valetudinis præsidia petamus. Qua de re extat suauis cumprimis & consolatoria apud
Cap. 2. Hieremiam concio, in qua Deus indignè ac dolenter fert quòd homines aliunde quàm ab ipso salutis ac sanitatis præsidia conquirant & venentur, quòd idololatriæ, superstitioni, ac ridiculis vanisque cultibus dediti, deserto tam liberali ac munifi-

munifico Domino, tyranno fallaci, insidioso, noxio se dedant. Quocirca non sine causa ad hunc modum cum suo populo expostulat, *Nunquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina, quæ vel nihil prorsus, vel malignè aliquid profundit? Quur ergo populus meus à me deficit, & se reuersurum negat?* Similitudine desūpta à solo sterili & infœcundo, Belgæ *Driest ofi heyde* vocant, ab agris ieiunis, aridis, siticulosis, squallidis, qui sementi inidonei sunt, nec vllas fruges aut fructus in vsum aliquem effūdunt, quum longè absit hæc sterilitas à cœlesti patre rerum opifice, apud quem est omnium quæ excogitari aut mente concipi possunt, copia & abūdantia, summa vbertas & affluentia, nulli non obuia & exposita, sic vt liceat, si visum est, amplè & inculpatè illius munificentia frui, illius exornari muneribus, ita vt omnibus modis culpandi sint, qui à tam munifico Domino descisc unt, quum nulla subsit legitima defectionis causa, nec quidquam in eo possit desiderari. Quocirca rei indignitate permotus, adducto alio exemplo, scelus exaggerare pergit. *Nunquid*, inquit, *obliuiscitur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ?* qua redditur

Hiere. locus explicatus.

oculis spectantium commendatior? nulla certè ratione tam erit sui negligens, vt tale quiddam in animum induxerit. *At populus meus* nulla habita dignitatis suæque salutis ratione, *oblitus est mei diebus innumeris*. Cæterùm quum Deus saluberrima ac maximè salutaria remedia afflictis mentibus adhiberi velit, insultat Ægypti populo, quòd sinistra parúmque apposita medicamenta vulneribus applicat, quibus exasperatur potius malum, quàm mitescit. Proinde commonstrat vnde petenda sanitas, à quo salus expetenda: *Ascende*, inquit, *in Galaad, & tolle resinam virgo filia Ægypti. frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi*. Erat autem Galaad vna ex sex oppidis, in quam vt in asylum & perfugium se recipiunt qui fortuitò atque imprudenter, nulla destinata malitia alicui vitam eripuerant; eáque ciuitas Leuitis & Sacerdotibus assignata erat, apud quos vigebat lex & verbi Dei ministerium. Siquidem vt Malachias ait, *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore illius requirent, quoniam sit angelus Domini exercituum*, hoc est, Dei legatus & interpres

Hiere. 48.

Galaad Leuitarum statio, & homicidarũ asylum.

Nume. 35. Deut. 19. Ios. 20.

Cap. 2.

pres cui incumbit docendi munus & doctrinæ ſtudium. Quocirca propheta huc afflictum conuocat, atque à Deo eiuſque miniſtris petendum auxilium demonſtrat, alioqui non ſolùm irrita fore remedia aliunde conquiſita; ſed etiam damnoſa: quod ijs vſuuenit qui in alium, quàm in Deum defigunt oculos, aut conualeſcendi ſpem & fiduciam collocant. Sic idem Vates contritæ & conquaſſatæ conuulſæque Babiloni quę eſt velut ſcelerum quædam officina, reſinam adhibendam conclamat, ſi forte ſanetur. Sed quũ ſalutaria monita reſpuat atque auerſetur, quum ad Dei verbum eiúſque monita & vellicationes obſurdeſcat, vt inſanabilem ac morbo deplorato implicitum omnes certatim deſerunt, atque aliò ſe conferunt. Qua metaphora indicat Hieremias Concionatores ſacros ac Dei miniſtros nulla non remedia adhibuiſſe ſanandis eius vulneribus, medendis animi vitijs, atque extremam impendiſſe operam eximendis menti erroribus: ſed non ſucceſsiſſe curationem, omnémq; medendi operam fruſtra inſumptam. Quocirca viſũ eſt illã relinquere ſuæ cæcitati, & ſubijcere Hiere. 50.

cere Dei iudicio, à quo illi miseranda clades & acerba calamitas, concitatis in illam hostib⁹ ferocissimis, imminet, quod Christus etiam Iudæis euenturum denũciat, qui tot prouocati beneficijs, in Prophetas ac Seruatorem, eiusq; assectatores immaniter sæuierunt.

Matth. 19.

De Vite seu vinea, cuius partes atque appendices, sarmenta, palmites, malleoli, pampini, clauiculi vel capreoli, vua, racemus, botrus, acinus, vinaceus, seu acinorum granum: Et quàm apposité horum pleraq; Concionibus ac vaticinijs adhibentur.

Caput 25.

QVum multę passim in sacris Biblijs ad stabiliendam veritatem, ac rei dubię vel obscuræ faciendam fidem Parabolæ, hoc est, rerum notissimarum similitudines narrationibus adhibentur, tum nullæ magis vel vaticinia vel conciones illustrant, quã quę ex vite eiusque sobole desumuntur. Primum enim se offert insigne illud vaticinium Iacob Patriarchæ de

Gen. 49.

de Mesſia, qui ex Iudę ſemine oriundus ſalutem & reconciliationem, reditũque in Dei fauorem & gratiam mortalibus attulit, *Nõ auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius*, hoc eſt, non deſinet nec abolebitur imperium, *donec veniat qui mittendus eſt*, nempe Soſpitator ac ſalutis autor IESVS CHRISTVS, *Et ipſe erit expectatio gentium*, hoc eſt, ad illum gentes ſe conferent, illius doctrinam amplectentur, illi fident atque innitentur, illius imitabuntur vitam, mores, & ſtudia, *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad palmitem vitis aſinam ſuam, Lauabat in vino ſtolam ſeu indumentum ſuum, & in ſanguine vuæ pallium ſuum.* Quo crucis & effuſi ſanguinis myſterium exprimitur, cuius virtute expiati ſumus, atque à Diaboli mortiſque tyrannide per reſurrectionis efficaciam in libertatem aſſerti. Tale quid deſignat Eſaias, quum inquit, *Erit in illa die radix Ieſſe, Qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes conquirent & deprecabũtur.* Alluſit ad erectum vexillum aut ſignũ aliquod ꝙ eminus cõſpici poſsit, quale nautæ *Baken* vocant, in quod velificantes interdiu continenter oculos defigunt, vt noctu in Cynoſuram aut polum arcticum, quò curſum inoffẽſẽ

Prophetia de Christo.

Cap. 11

Simile à vexillo erecto.

ſe dirigant, nec vſpiam impingant, aut diuerſi rapiantur. Cæterùm quum vitis aſpectu ſit amœna, pāpinorum ac foliorum pompa, clauiculorum amplexu, vuarum turgeſcentium vbertate, in ſtatu connubiali vxor numeroſa prole fœcunda huic ſtirpi comparatur, quum
Pſal. 127. Dauid inquit, *Vxor tua ſicut vitis abundans*, quæ longè lateque palmites diffundit, *in lateribus domus tuæ*. Sapientia
Eccle. 24. verò ſui commendatrix, *Ego*, inquit, *qua ſi vitis fructifera, gratiſsimum vndique odorem diffundo*, hoc eſt, ſuauiſſima eloquia & ſalutarem doctrinam omnibus profero, quo refici poſsint, tanquam ſucculenta ac ſapida vua. Quiſquis enim huius ſermones amplectitur, proſperos ſucceſſus eſt habiturus, magnaque in virtute progreſſus & incrementa. Quam felicitatem Deus per Oſeam præclaris aliquot
Oſea. 14. metaphoris Iſraëli & quiſquis in gratiam cum Deo redierit, pollicetur: *Sanabo*, inquiens, *contritiones eorum & diligam illos ſpontaneè*, quo indicat liberalem, & ſpontaneam, gratuitamque peccatorum veniam, *Quia auerſus eſt furor meus ab eis; Ero quaſi ros Iſraëli, & germinabit quaſi lilium aut roſa, & erumpet radix eius vt arbores Libani,*

ni, & propagabunt se rami eius; & erit quasi oliua gloria & decor eius, & odor vt libani. Et germinabunt quasi vinea, & augescent vt triticum, quo etiam affluenter fruentur. Horum commemoratione, omnium rerum affluentiam ac prosperitatem indicat, ac florentissimum fore Reipublicę statum, nec quidquam etiam defuturum eorum, quæ ad internum animi decus, mentisque ornamentum spectant: ijs verò qui munificentiæ diuinæ immemores, delicijs ac voluptatibus dediti sunt, ac luxuria diffluunt, contraria omnia euentura Esaias denunciat, nempe vineas extirpandas, nullam fore vindemiam, defuturum vinum ijs qui se inter pocula cantilenis, ac Musicis instrumentis oblectare solent, ac plus nimio lasciuire atque insolescere, illam denique subsequuturam cladem & vastitatem, vt populus quo ciuitates maximè illustrari solent, ad nihilum ferè sit redigendus, sic vt pauci futuri sint residui. Nam tale quid illi euenturum prædicit, quale decussis Oliuis assolet ex olea, & racemis peracta vindemia. Vt enim in huiusmodi stirpib⁹ nō ita oīa decerpūtur, quin aliqđ restet: ita ex ingēti clade *Cap. 24.*

quam

quam perpeſsi ſunt, exiguus aliquis numerus erit reliquus. In eodem argumento verſatur per Hieremiã Dominus qui improbos non ſolùm vaſtandos, pronũciat, ſed etiam fame ac rerum omnium inopia opprimendos adeo, vt deſint vuæ vitibus, & non ſint ficus in ficulnea, ſic, vt decidentibus folijs, nihil ex his ſperari poſsit. Quo deſignat nulla fore ſedandæ famis ſolatia, quibus corpus poſsit ſubſiſtere, nulla afflictæ mentis fomenta, quibus poſsit fulciri, denique illos ad vnum omnes, ſicut ficus & vuas colligendos, vt nullæ reſtent reliquiæ: quemadmodum ſi finita meſſe aut peracta vindemia nihil ſuperſit ſpicilegij, nulla racematio. Vt autem matureſcentes vuæ ſapidæ ſunt & ſucculentæ, palatumque & fauces ſapore grato reficiunt: Sic doctrina ſana & ſalubris, ſermo gratioſus & ſuauis mentes hominum fouet ac refocillat. Quocirca Moſes doctrinam pernicioſam & noxiam, improborum hominum commercia, eorumque vitam, mores, & ſtudia vuis venenatis comparat, quæ animos hominum noxio ac prauo ſucco imbuunt, menteſque bene inſtitutas, à Dei cultu & religione auertunt: *De vite*, inquit,

Hiere. 8. Cap. 48.

Hieremiæ locus explicatus.

Deut. 32.

Moſi locus explicatus.

quit, *Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorræ: vua eorum vua fellis & botrus amarißimus, Fel & virus draconum vinum eorum, & venenum Aspidum insanabile,* hoc est, sermo illorum tam pestilens & venenatus est, vt confestim inficiat & perimat. Quò spectat illa apud Oseam subsannatio in hos qui superstitiosa doctrina imbuti, ac cultu pernicioso dementati, respectant ad Deos alienos, vt ebriosi ad vini pocula & lagenas, *Ipsi,* inquit, *respiciunt ad Deos extraneos, & diligunt vinacea vuarum.* Comparat enim illorum vesaniam qua rapiuntur ad idololatriam, temulentorum conditioni, qui semper ad calices & pateras viniq́ue nidorem oculos ac nares habent intentas, ac conspectis poculis, vel temulentorũ sodalitio exultant ac gestiunt. Cæterùm quum in vineę mentionem incidimus, illud obiter indicandum, Prophetas vitis vuarúmq; & aliarum stirpium nomine, nunc rerum abundãtiam ac fertilitatem, nunc inopiã & penuriam, nonnunquam populi raritatem vel interitum, aliquando frequentiam, & qui ex paucis in numerosam stirpem sunt propagandi. Sic Deus apud Hieremiam eleganti Metaphora Idu-

Cap. 3

Oseæ locus explicatus.

Esaiæ. 17.

Cap. 49.

mæos ita ſpoliandos pronunciat, vt nihil ex illis ſit reliqui, adeo vt hoſtes futuri ſint illis paulò clementiores, quàm ipſe: *Si te*, inquit, *vindemiatores aggreßi fuiſſent, reliquiſſent forte racemum*, hoc eſt, non prorſus te expoliaſſent, aut omnibus tuis bonis exuiſſent. *Et ſi fures* nocturniq́ue oppreſſores *ædes tuas inuaſiſſent, rapuiſſent quod viſum illis fuiſſet ſatis*, non tamen omnia forte conuaſaſſent, ſed paſſi fuiſſent aliquid ſupereſſe: *At ego*, ait Dominus, *ita ſpoliaui Eſau*, ita abdita quæq́ue detexi, *vt excußis omnibus angulis, nihil celari potuerit*, nec vlla ſupellex ſit relicta, quod Belgæ dicunt, *De noppen afleſen*, hoc eſt, etiam floccos & feſtucas adimere. Quum autem prorſus odioſa ſit & deteſtabilis Deo ſuperbia & faſtus ex rerum affluentia ac proſperitate ortus, qua dulci fortuna ebrij inſoleſcunt ac ferociunt, illam tamen acriter contundit ac reprimit, & tales quamlibet inultos proſternendos pronunciat, vt ſegetes quas meſſores plenis vlnis exporrectisq́ue brachijs vellunt, atque in manipulos complicant, ſic vt etiam ij qui ex paucis futuri ſunt reliqui, colligendi ſint, vt ſpicæ finita meſſe.

Hiere. locus explicatus.

Eſaiæ. 7. Eſaiæ metaphora explicata.

se: interim plerosque superfuturos pollicetur, allata alia similitudine, vt vuæ in vitibus, & oliuæ in olea. Quemadmodum enim nusquam tam exactè perficitur vindemia, quin aliqua supersit racematio, nec tam diligens oliuarum excussio, quin vel sub folijs aliquid delitescat, vel in cacumine aliquid se proferat: ita à clade & vastitate aliqui superfuturi sunt, qui in spem misericordiæ sunt reseruandi, *In die illa*, inquit, *attenuabitur Gloria Iacob, & pinguedo carnis eius emarcesset. Et erit sicut cõgregans in messe quod restiterit*, (vt in spicilegio assolet omnib° manipulis sublatis) *& brachium eius spicas leget.* Interim *relinquetur in eo velut racematio, & sicut excußio oleæ vel duarum vel trium oliuarum in summitate rami, & sicut quatuor aut quinque in cacumine arboris.* Quo indicat opulentos atque optimates fastu & arrogantia turgidos deijciendos: ex tenui verò plebecula nonnullos superfuturos, quemadmodum exacta vindemia aliquot botri aut acini, quibus tenuiores se fouent ac recreant. *Esaia.24.*

De Hysopo.

Caput 26.

Hyʃopi effectus. HYſopus hortenſis herba eodem etiã nomine Belgis cognita condimenti vice iuri innatat, quod eximij ſit odoris, ac ſapore non ingrato, ſic vt elixa quæq; non minus ſalubria efficiat, quàm ſapida. nam pectus & pulmonem expurgat, capitisque pituitam extergit. quocirca in expugnanda pleureſi ac morbo quouis laterali ſingularem effectum obtinet. Qua

Leuit. 14. Num. 19. ratione viſum eſt Deo herbam hanc ſolenni ſacrificio adhibere, quũ vel leproſi luſtrandi ſunt, aut ſcelus aliquod piaculare expiandum, intincto Hyſopi faſciculo in ſanguine paſſerculorum vel vitulorũ.

Pſalm. 50 Quocirca Dauid adulterij atque homicidij ſcelere contaminatus, aſpergi expiarique hyſopo cupit, quò abſterſa omni macula, animi mentisque puritate niteſcat. reſpexit is ad veteris teſtamenti ri-

Exod. 24. tus & ſacrificia. quæcunque enim purificabantur iuxta præſcriptum legis Moſaicæ, ſanguine cum lana coccina & hyſopo aſperſa, puritatem ſunt conſequuta.

Cap. 9. Quæ omnia vmbram quandam & figuram exhibebãt, vt Paulus ad Hebæos teſtatur,

ſtatur, Chriſti cuius ſanguine omnia noſtra ſcelera expiata ſunt, ac fidei acceſſu obliuioni data. Cęterùm quum Hyſopi mentio incidat in libris Regum, ac Solomon diſſeruiſſe memoretur de arborib⁹ à Cedro Libani vſque ad Hyſopum quæ erumpit è pariete: non videtur mihi noſtra deſignari, quæ non eſt exilis & minuta herba, ſed aliquando ſpicato purpureóque floſculo in ſeſquipedalem magnitudinem aſſurgit. Quocirca Adiantum ſiue capillum veneris illum intellexiſſe interpretor, cirratis criſpiſque folijs, quę niſi murorum aſpergines perſequitur. & quoniam rutæ folijs affinis eſt, hanc Belgę *Steenruyte* vocãt, hoc eſt, murariam rutam. Huic *Trichomanes* affinis ijſdem ſemper locis proueniens, quæ recto ſtilo eóque iunceo aſſurgit medij digiti longitudine, folijs minutis, vtroque latere diſtincta ſerie concinnóque ordine digeſtis, virorę perenni. vtraque herba eoſdem habet effectus, atq;, vt Hyſopus tuſſiculoſis & anhelantibus, pulmoniſq; vitijs medetur. Vocãtur autem nunc polytrichi nomine nũc callitrichi, ab effectu, quo capillum confirmant, & nigredine imbuunt, illúmque criſpum & denſum 3. Reg. 4.

perficiunt. Quoniam itaque exiguus est humilisque fruticulus, vix palmari altitudine, atque è parietinis erumpit, hunc pro Hysopo designari arbitror. Nam hic illius dicti sensus est, A celsissima quauis arbore, ad minutissimam herbam quæ parietinis innascitur, omnia illum exactissimè habuisse explorata.

De Arundine quæ Græcis Calamus, Belgicè Riet vocatur, eiusq; differentijs, de lino, stipula, quisquilijs & plerisque alijs ex quibus similitudines desumuntur.

Caput 27.

ARundinis plures sunt differentiæ. vna species est læuore perpolita, enodis, nullisq; distincta geniculis aut internodijs, quæ Typha palustris vocatur, qualis Christo pro sceptro regali in manum tradita, in affectati regni ludibrium. Est huic stirpi sceptri regalis aut imperatorij forma, cuius cacumen duarum ferè palmarum altitudine, ac crassitudine pollicari, densa compactáque lanugine stipatur, quam si manu aut digitis

Matth. 27.
Typha palustris quid

tis demulceas, holosericum aut villosam quandam congeriem contrectare te credas, quæ tamen post dies aliquot dissoluitur in pappos, atque in diffusam lanuginem euanescit. Alia in locis humectis atque irriguis passim conspicitur, quæ *Canna palustris* aut *Donax* vocatur, culmo geniculato, terete, fistuloso, lanuginosa in cacumine congerie, eáque diffusa non compacta. Scatent hac passim vrbanæ fossæ quæ mœnia ambitu muniunt, & in pomerijs paludosa loca ac stagnantia. Plebecula apud nos æstiuis mensibus radicem huius stirpis certatim eruit, quòd habeat esculenti quiddam non sine nauseosa quadam dulcedine, quæ qualitas efficit vt apostemata ad suppurationem perducat, ac spicula spinasque atque aculeos corpori infixos extrahat. Quoniam autem arundo nutanti est cacumine, auraque leuissima hinc inde impellitur, ob id illi assimulantur inconstantes, mobiles, lubrici, vacillantes, volubiles, & qui in dictis factisque, atque in omni vitæ actione non satis sibi constant, aut in sententia firmiter persistunt, nempe arundine magis

Canna palustris.

Arundinis radix esculenta.

Arundinis radix apostemata maturat.

Arūdine mobilior.

volubiles. A quo vitio quum Ioannes Baptista esset alienissimus, Christus in laudem eius constantiæ, & quòd illius doctrina ac de Messia testimonium veritati forent consentanea, prolixam concionē habuit, qua persuasū esse voluit promiscuæ multitudini, illum arundini vento agitatæ prorsus dissimilem, vt qui nusquam vacillet, aut aliud stans aliud sedēs loquatur, vel leui momento à paulò ante probata sententia dimoueatur, sed constantem esse, stabilem, veracem, & cuius verbis nulla subsit vel leuitatis vel constantiæ suspicio. quocirca æquum esse, vt quiuis magnificè de tanto præcone sentiat ac loquatur, illumque nō ex vulgata hominum opinione, sed ex rei veritate æstimet. Cæterùm vt reliqua persequar, ex Arundinis cōditione desumitur Prouerbium, *Scipioni vel baculo arundineo inniti*, de eo qui spem suam ac fiduciam collocat in illo qui nō solùm non fulcit aut præsidio est, sed etiam nocet ac detrimēta infert. Eadem vtitur Metaphora Esaia teste Rapsaces in obsidione Hierosolimę, qua inuictum Deóq; fidentem Ezechię regis animum labefactare nititur, omnibusque machinis ac minis ad deditio-

Luc. 7.

Christi de Ioanne præconium.

Cap. 36.

4. Reg. 18

tionem ſolicitare. Apud Ezechielẽ quoque Dominus eadem vſus ſimilitudine Cap.29.
inſultat regi Ægypti, illíque internecionem minatur. Quum enim Iſraëlitas illius præſidio innixos fulcire ſtuduit, *ipſe velut baculus arũdineus confractus*, & ſibi vulnꝰ inflixit, & illos fœdè lacerauit, lateribus humeriſque vndiq; diſſolutis ac perforatis. Quo indicat omnes illorum vires attritas & collapſas eſſe, omneq́; belli robur conuulſum & diſſipatum. Sic eñ
Deus, vt Dauid teſtatur, increpat feras Pſalm.67.
arundines, hoc eſt haſtatos ac lanceis armatos milites conuellit, labefactat, proſternit ac deijcit, Metaphora deſumpta à longis firmiſque arundinibus, quales etiam brachij craſſitudine ſpectamꝰ, quas in acie vibrare ſolent, atque eminus cuſpidem hoſti obijcere: quod nũc Turcas in Paleſtina factitare audio ab ijs qui ea loca religionis ergo frequentãt. Similem cladem Deus ſtirpi Heroboam intulit, at
que Iſraëlitas idolorum cultui deditos 3.Reg.14.
concuſſit more nutantis in aqua arundinis, eoſque euulſit è terra vbere & fœcũda quam à progenitoribus Dei munere erant conſequuti. Quo deſignat illos ad nihilum redactos, atque opibus, poten-

tia, honore, dignitate spoliatos. Vt autẽ Deus desumpta ab arundine similitudine, inani fiducia inflatos, & qui rebus caducis & momentaneis innituntur, non-
Esaiæ. 42. nunquã conuellit & deijcit: Sic ediuerso
Luc. 4. fragiles, imbecilles, pusillanimos, vacillãtes, mœstos erigit, consolatur, fulcit, animumq́; ęgrotum ac labantem salubri doctrina fouet, instaurat, reficit. Quo referri
Cap. 42. Matth. 21. ri debet insigne illud vaticiniũ apud Esaiã de Christi lenitate & mansuetudine, quę afflictas quasque mẽtes in spem salutis erigit. *Ecce seruus meus quem elegi, dilectus meus in quo sibi complacuit anima mea. Ponam spiritum meum super illum, & iudicium gentibus annunciabit, non contendet neque clamabit, neque audiet quisquam in plateis vocem eius, arundinem comminutam non confringet, & linum fumigans non extinguet, non erit tristis nec turbulentus, & in nomine illius gentes sperabunt*. Duabus hisce metaphoris nempe Arundinis conquassatę seu confracti Calami, & lini fumigantis decla-
Esaiæ. 61. rat, quanta Christus erga contritas afflictasque mentes mansuetudine & clementia, quàm salubri doctrina in ruinam inclinatos erigat, labentes fulciat, mœrentes soletur, imbecilles & vacillantes

tes in fide, instauret, & si quid aliunde accesserit damni atque imcommodi resarciat, adeo vt plagas menti illatas leniter tractet & placidè, nihil agat vi, minis, terrore, sæuitia, vt nonnulli feroci & turbulento ingenio, qui lapsos sublata omni resipiscentiæ spe, sæuiùs tractant, quàm mansuetudo Christiana exigat. Similiter nec linum fumigans extinguet. Quæ similitudo desumitur à lychno pensili, siue elychnio, vel spupa, vulgo *Lement*, quod oleo imbutum flammam alit nonnunquam subobscuram & fumidam minusque luminosam, vbi vel pinguedo desit, vel parciùs illa fouetur. itaque hac comparatione designat fidem modicam, debilem, vacillantem, inclinatam, quæ tamen non prorsus extincta sopitáque est, licèt aliquando sit extinctioni proxima. quã Christ', & quisquis eius ministerio fungitur, nec extinguit, nec opprimit, sed tantisper dũ aliqua pietatis scintilla emicat, & subsit mẽti vel exiguus ignicul', nutrit, fouet, exuscitat, atq; animum Spiritussancti flabello accẽdit & illustrat, vt discussa omni caligine, lumẽ fidei & pietatis perspicuè eluceat, ac lõgè latéq; in vsum proximi se diffun-

Esaiæ locus explicatus.

Doctrina Christi quid menti praestet.

fundat. Ita autem Deus doctrinam suam quæ est velut fomentum animæ, mentisque pabulum, temperat & moderatur, ne quis nimia seueritate possit ab instituta professione resilire, atque ab Ecclesia alienari, nec etiam lenitate & mansuetudine nimia, tanquam molli educatione corrumpi, ac seueritate quadam oscitante ac supina ad omnem virtutem obtorpescere. Siquidem iudicij seueritate in officio continentur impij, imbecilles lenitate & mansuetudine. Sic in Euangelio quo cuique salus denunciatur. *Dulcia permixta amaris*, hoc est, consolationes minis, & amara dulcibus, hoc est, minæ consolatione mitigatæ. Per fumum & vaporem nebulas: per fœnum festucas, paleas, stipulas, fauillas, pulueres, quisquilias, aliáque reiectamenta designantur in Biblijs quum homines, tum res viles, leues, inanes, futiles, minutę, nihili, nauci, nulliusque momenti vel pretij, & quæ plus detrimenti, quàm commodi adferunt. Ex his variæ & multiplices similitudines à sacris scriptoribus sumũtur, quibus narrationes suas exornant. Sic Deus impios vt paleas dissipandos pronũciat, exurendos vt stipulas, vt puluerulenta quæ-

Quisquiliæ & alia reiectamenta quid designent.

Psal. 1.
Esaiæ. 17.

quęque discutiendos, vt quisquilias a-
liáque ventiludibria dispellendos. Quò Cap. 21.
spectat illa apud Iob sententia. *Lucerna
impiorum extinguetur*, hoc est, splendor eo-
rum, gloria, honor, decus, magnificentia
obscurabitur & exolescet. *Et erunt impro-
bi velut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla
quam turbo dispergit*, hoc est repentino fun
ditus comminuentur. Sic Esaias trituran
dos pronunciat Moabitas, & quicunque Cap. 25.
Dei verbo obsistunt, vt teri solent paleæ
in plaustro, & non minore negotio absu-
mentur, quàm ignis deurit stipulam ari-
dam. Non minus atrocia minatur ijs qui Cap. 5.
bus consuetudo peccandi in naturam a-
bijt, & vitijs suis iam domesticis atque as Hierem. 13
suetis occalluerunt. *Si mutare potest Æthi-
ops pellem suam, & pardus varietates suas*, hoc
est, tegmen maculosum illi natiuum, *&
vos poterit benefacere, quum malis estis assueti.
Quocirca ego vos dissipabo tanquam stipulam
quæ vento rapitur in deserto*. Simili clade pe-
rituros denunciat apud Esaiam illos qui Cap. 1.
cultus adulterinos stabiliunt, & omne
præsidium ac fiduciam in idolis consti-
tuunt: *Eritis*, inquit, *sicut quercus defluenti-
bus folijs, & sicut hortus absque aqua. Et erit for
titudo vestra*, hoc est, Deus ille ficulneus,
cui

cui innixi estis, *vt fauilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur vtrumque simul, nec erit qui extinguat*, hoc est, Omnis illa pompa ac spectaculum fictæ religionis abolebitur incendio, vt purgamenta lini & stupea congeries (nostri *werck oft vlas* vocant) accensa face deflagrant. Cæterùm vt reliqua persequar, Amos propheta acriter insectatur negotiatores frumentarios, quòd quum granaria habeant onusta frugibus, in annonę penuria famelicam turbam deglubunt, ac præter stateras dolosas, trutinamque accisam ac parum æquam, qua populares defraudant. tenui plebeculæ pro sincero tritico quisquilias, paleas, glumam, acus, hoc est, peripsemata seu purgamenta furfuribus deteriora obtrudunt, ac cariùs diuendunt (Belgæ prouerbiali sententia *Caf voor terwe* vocant) ac fallaci astu, inopia pressos reddunt sibi oberatos atque obnoxios, vt non liceat aliò diuerti, etiamsi merces viliùs prostent. Quoniam nemo debitorum Græca fide, hoc est, prompta numeratáque pecunia emptionem cum creditoribus transigit. Quod si cui libeat hāc prophetæ Satyram excutere, quam contra

Cap. 8.

tra

tra hos instituit, qui plus nimio quæstui inhiant, magnoque inopum detrimento precia rerum intendunt, dilucidè perspe cturus est, quàm graphicè atque ad viuũ nostræ ætatis homines suis coloribus de pingat, & quid Deus illis minetur, qui pauperes absorbent, atque egestate oppressis victum vitæque subsidia subtrahunt. Verùm ijs missis, sermonem referamus ad Metaphoras, quæ ex inutili ac vo latili hac congerie desumuntur ad illustrãdas res veras ac solidas. Deus quum apud Hieremiam verbum ac doctrinam suam cumprimis salutarem, efficacissimam in erigendis pascendisque famelicis mentibus prædicet, tritico illam cõparat, quòd solidum alimentum corpori præstat, vt illa animæ: doctrinam verò inanem, superstitiosam, adulterinam, fucatam, instabilem, fallacem, noxiam, infrugiferam somno ac paleis. *Quid tritico, inquit, cum stramentis & paleis*, hoc est, quid vanitati cũ veritate? quid somno inani ac fallaci cũ re vera, certa & indubitata? quid densissimis tenebris cum clarissima Euãgelij luce? Paleę etiã metaphora Io annes Christi pręco vtitur quum acriter instigat socordes ad amplectẽdã oblatã salu-

Quid discriminis inter Dei verbũ & nugas hominum.

2. Cap. 6.

Matth. 3.

Simile à tritico & paleis.

salutem. adesse enim Messiam *qui* accepto in manu ventilabro, *expurgabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum: paleas verò exuret igni inextinguibili.* Quibus verbis indicat pios recipiendos in æterna tabernacula post exactos huius æui labores: impios verò æternis incendijs destinandos. Vt autem Ioannes magna seueritate commonefacit populum officij sui, & hortatur ad resipiscentiam adhibitis parabolis de securi arbori admota mox excindendæ, de secernendo tritico à paleis: ita Christus cui semper fuit odiosa ac detestabilis hypocrisis, hoc est simulata sanctimoniæ species, fictáque pietatis vmbra, adducta trabis & festucæ similitudine, acriter castigat illos qui plus nimio sunt oculati in alienis vitijs, ac minutissimos errores curiosiùs obseruant, eosque exaggerãt in immensum, quum vitijs suis maximè blandiantur, eáq; ita extenuent, vt in nihilum recidere patiantur. Quò autem huiusmodi vitiosi affectus & complures alij, nempe philautia, hoc est, cæcus amor, suique fiducia & fastus arrogãtia, animi elatio, proximi despectus, odium, iræ, vindictę cupiditas hominum animis eximantur, sacri vates ac

Matth. 7.

sapi-

sapientiæ professores mentes illorum ad modestiam suique cognitionem ac natu ræ notitiam reuocant, vt obseruare condiscant æui huius breuitatem, & quàm sit inanis, fugax, fragilis, caduca, euanida vita mortalium: & quum innumeris malis exposita, tum angustis arctisque finibus terminata, breuissimis spatijs circũscripta, sic vt ab ijs apposité spiritus ipsaque vita qua homo subsistit, somnium censeatur, fumus, vapor, halitus qui confestim euanescit, atque in aëra diffunditur, vmbra, bulla, fœnum, & herba cito arescens, flos & folium mox deciduum, & vt Iob ait, vẽtus qui per aëra voluitur. Quibus metaphoris designant sacri vates gloriam, decus, magnificentiam, & quidquid est humanę sapiẽtiæ, quidquid fortitudinis & prudẽtię, vanum esse, fluxum, caducum, ruinosum, nisi stabili atq; æterno Dei verbo fulciatur, nisi celesti virtute sustentetur. Hæc omnia scripturæ testimonijs abunde stabiliri possent, sed opus in immensum cresceret. Quocirca quædam in margine designasse sufficiat, quæ studioso auidoque lectori, si perquirere velit, omnium specimen sunt exhibitura.

Iacob.4. Psalm.36. 67.101. 103. Iob.8.14. 13.7. Esaie.9. 45. Osee 13.

Esaie.40 Iacob.1. 1.Pet.1. Eccle. 14.

L De

De Cucumere & plerisque alijs herbis quarum in Biblijs sit mentio.

Caput 28.

CVcumis vel cucumer, Belgicè *Concommer*, notior est, quàm vt describi debeat. Hunc autem & plerasque alias herbas Hebræis atque Ægyptijs fuisse vsui Bibliorum historia commonstrat. Quum enim Moses vexaretur à populo Israëlitico, ac vulgus promiscuum flagraret desiderio carnium: *Quis*, inquiunt, *dabit nobis carnes ad edendum?* recordamur piscium quos in Ægypto comedimus. In mentē venerunt cucumeres, pepones, porri, cæpe, & allia. Istis autem non solùm plebeij vtuntur, sed etiam patritij partim in obsonijs & condimentis, partim in acetarijs cum oleo, aceto & pipere ad acuendam cibi auiditatem. Erexerunt olim in vinetis & cucumerarijs casas & tuguriola, quod etiam hodie Galli & Belgæ factitant, in quibus custodes excubabant, ne quis alienos prouentus inuaderet. peracta autem vindemia, ac sublatis cucumerum aceruis, subducebant se excubitores, ac gurgustia deseruerunt, nulláq; amplius conspecta hominum frequētia. Ab hac

Exod. 11.

hac solitudine desumit similitudinem Esaias cõtra Hierusalem, quã pronunciat desolandam ac redigendam in vastitatẽ, vt vix tenue vestigium supersit, futura sit velut in deserto vineto & cucumerario tugurium vacuum. *Et erit*, inquit. *filia Siõ, vt vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas obsessa quæ vastatur.* Baruch autẽ statuas, delubra & simulachra idolorum non plus terroris incutere ait, quàm tuguriũ in cucumerario. *Nam quale est*, inquit, *formido aut terriculamentum in cucumerario nihil custodiens: Tales sunt istorũ Dij lignei, aurei & argentei, aut qualis est in horto Rhamnus aut spina alba cui auicula insident.* Alludit ad Priapi statuam quæ in hortis collocari solet ad abigẽdos terrendosq́; nocturnos fures. Quod huiusmodi versibus indicat Horatius qui Baruch verbis prorsus consonat, ac pari irrisione vulgi superstitionem exagitat. Cap. 1.

Olim truncus erat ficulnus, inutile lignum,
Quum faber incertus, scamnũ faceretne Priapũ
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum auiũq;
Maxima formido. nam fures dextra coërcet,
Obscœnóque rubet porrectus ab inguine palus.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis considere in hortis.

De Iunipero.

Caput 29.

Cap. 4.
3. Reg. 19.

VT Cucurbita vmbraculum & velut opus topiarium Ionæ præbuit, atque à Solis æstu liberauit: Sic iuniperus Heliȩ ex itinere lasso ac defatigato vmbram exhibuit. Quum enim vates hic profugus cessisset furori Iesabelis, ac loca deserta peragraret, sub quadam Iunipero resedit. Hoc siquidem arbustum quum densius frutificetur, ad arcendum solis calorem non est incommodum. Quocirca mœsto & delassato fuit is secessus molesti itineris solatium, quum autem his paululum respirat inedia tędióque cōfectus, finem vitæ sibi imponi cupit. Cæterùm quum somnus (vt sic constitutis assolet) obreperet, ac ille paululum obdormiscèret, ecce aderat genius, & illum ad cibū capiendum inuitauit, oblato pane cinericeo, & aquæ poculo, quo refocillatus rursus iter ingressus peruenit ad montem Oreb in cuius spelunca noctem illam securè peregit tutus ab insidijs illorum qui furibundæ mulieris mandato Dei prophetas ad mortem rapiebant. Quæ documento cuique esse debent, Deum

Helias profugus.

in

in vitæ huius stadio miris modis suos exercere, verùm non prorsus destituere, quos tametsi calamitatibus premi patiatur, nunquam tamen illos opprimi sustinet. Iob quum ex tanto opulentiæ & felicitatis gradu in extremas calamitates esset deiect⁹, deplorat se irrideri ac subsannari à sordidis infimæque sortis homuncionibus, qui præ egestate atque alimenti inopia victum in syluis venabantur, ac Iuniperi rubíque baccis, atque herbarũ radicibus famem sedabant, vt conspicimus hodie validos vagosque nebulones, quos nostri à liguriendis ollis (nam encenia festáque Genialia passim consectantur) *Pot boeuen* vocant, radices Iringiorum, dauci, pastinacæ syluestris eruere, atque acinos rubíque mora ex sentibus & virgultis decerpere. Cap. 30.

De Labrusca.
Cap. 30.

LAbrusca vitis est syluestris, vuam proferens gustatu peracerbam, quæ non maturescit. Hunc fructum quoniam nihil gratum palato proferat, Deus moribus & naturę hominum deprauatę apud Esaiam accommodat. Quum enim for- Cap. 5.

mandis colendisq; Iudæorum mentibus nihil non operæ, nihil non laboris impẽdisset, omnis labor & industria frustra insumpta est. Quantumuis enim studiosè atq; accuratè vineam suam excoluerit, nihil effectum est, nec vuas vllas sapidas produxit, sed labruscas, hoc est, acerbas & immaturas vuas. expectauit ex tam diligenti cultura iudicium, æquitatem, mores inculpatos, vitæ integritatem, gratitudinem erga tam sedulum atq; industriũ cultorem: sed vice versa, prolata sunt acerbissima quæque, iniquitas, iniustitia, virtutum neglectus, odium, ira, indignatio, ingratitudo erga tam munificum animi mentisque cultorem. Eãdem vocem accommodat impijs quibus Deus in obliuionem & contemptum deuenit, quorum irritum fore conatum indicat, ac frustra illos laborem insumpturos excolendis vineis, Sic In die, inquit, plantationis tuæ labrusca proueniet. plantabis plantationem amœnam, sed germen alienum conseres, hoc est, tametsi amœna plantaria humo commiseris ex generosa vite desumpta, sic vt omnia tibi spem optimã polliceantur opimæ vindemiæ, vbi aduẽtare incipiet maturitatis tempus, pro suauis-

Esaia. 17.

auiſſimo fructu labruſcas percipies. Similiter in ſegete quę maturius ad meſſem deueniſſe tibi videbitur, peribit tibi ſperatæ annonę prouentus. eo ſiquidem die quo demetendæ erunt fruges, ac meſſi inſiſtendum, alieni ſubito irruent ac depopulabuntur ſegetem, nec quidquam in horrea conuehes eorum quibus tã ſedulam curam impenderis. De his paulò fuſius ſuperius quædam enarrata ſunt.

De mentha, ruta, anetho, cumino, quæ Christus parabolis adhibet in insectanda Pharisæorum auaritia, & fucata Religionis sanctimonia.

Caput 31.

HErbæ iſtæ in crebro vſu ſunt apud omnes quum plebeios tum patritios, ac paſsim in compitis & triuijs proſtant venales. Quoniam autem holitores viſi ſunt aliquem quæſtum ex ijs conſequi, Phariſæi decimarum exactionibus etiam hæc grauare cæperunt, atque aliquid lucri ex ijs corradere. Quocirca quum CHRISTO inuiſa eſſet ſimulata Religionis ſpecies, atque auaritia Scribarum deteſtabilis & odioſa, inſectatur Matth. 23. Luc. 11.

 illos

illos acriter & seuerè, qui omnia ad compendium suum rapiunt, ac minutissima quæque consectantur, quum illa quæ multum habent momenti ad summam pietatem & in quibus consistit columen Religionis, negligant, nec ad ea magnopere sint intenti. Sic in extorquendis decimis adeo sunt superstitiosi, vt è vulgaribus holeribus mentha & anetho quæ Belgis *Dil* vocatur, decimas exigant, quũ pro nihilo ducant iudicium, misericordiam, fidem, quæ virtutes illos commonefaciant, ne quem afficiant iniuria, vt egenis subueniant, ne quem fallant periurio, sed cuique fidem seruent. itaque ijs neglectis quę sunt in Religione præcipua, suum negotium agunt, suumq; quęstum ac commodum plus satis spectant: in maximis cæcutientes, in minimis mirè oculati.

De Sinapis vi & natura, cui Fides ac Dei verbum comparantur.

Caput 32.

QVò omnib⁹ innotescat ac persuasum sit, quàm salutaris sit doctrina Euangelica, quæ mentes hominum in Deum eiusque notitiam erigit, ac fide solida im

buit,

buit, Christus multis varijsq; parabolis ex rebus passim obuijs desumptis, nulli non mortalium ad hanc amplectendam autor est,& instigator. Comparat autem regnum celorum, hoc est, doctrinam Euangelicam quæ fidem alit ac fouet, semini, margaritis, fermento, sagenæ, siue verriculo, grano Sinapis minuto quidem illi & exili, sed quod vi efficaci & adurente torpentem linguam vellicat, ac palato languescēti saporem gratum excitet. Sic omnes nationes huius semine comminuto attritóque manuaria vel trusatili mola, affuso aceto vel omphacio (agrestam Galli, Belgæ *veriuijs* vocant) condimenti vice vtuntur. Quemadmodum autem Sinapis minutissimum semen solo commissum, vbi adoleuit, in stupendam proceritatem assurgit, ac longè latéq; ramos diffundit adeo vt alitibus & vmbraculum & nidulandi commoditatem præbeat: ita verbum Dei & fides minimè otiosa tametsi in speciem humilis videtur & exilis, se tamen sensim propagat, atq; vt fructifera frondosaque arbor, vires, incrementa suscipit. Rursus vt Sinapismus, hoc est, cataplasma ex contuso sinapis semine, Belgæ *nieuwe ghemalen mostaert* vo-

Matth. 13. Luc. 13. & 17. Marc. 4.

Simile à sinapis vi ig nita.

Simile à sinapis cataplasmate.

cant, membris stupidis vel letargo, vertigine, apoplexia, paralysi, epilepsia oppressis motum sensumq; excitat, atq; inhulcerata nonnihil cute, sanitati restituit: ita fides Dei verbo fulta stupidas torpentesque mentes erigit, & instaurat, atque ad omnia pietatis officia agiles reddit & expeditas. Quocirca ardor & acrimonia Sinapis, saporque feruidus & ignitus, qui non sine narium vellicatione lachrymas elicit, ac caput sternutaměto à pituita expurgat, appositè verbo Dei assimulatur, quod etiã mětes cõcutit, vrit, & inflammat, atq; animos lãguidos & oscitantes ad pietatis studia incitat atque accendit, & nonnunquam pœnitentiæ lachrymas extũdit. Quum solicitudinem ac curam rerum terrenarum, qua ferè discruciari solent anxiæ mětes, Christus animis hominũ eximit, lilia nos contěplari vult, nõ hortensia quibus cultus adhiberi solet, sed agrestia ac sponte nata. Itaque horũ exemplo in munifici patris fiduciam nos excitat, qui nobis de pabulo & commeatu affluenter prospicit, vt alitibus: de victu, de nitore cultúque vestium, vt lilijs agri, quæ tam nitidè tamque operosè exculta sunt, vt ne Solomon quidem Re-

Par effectus verbo Dei & sinapi.

Matth. 6.

gum

gum amplissimus conspici potuerit vel cultior vel ornatior etiam quum in summo splendore esset constitutus. Quamobrem Christus summo studio inhiare nos vult doctrinæ Euangelicæ, ac rerum cælestium contemplationi insistere, adeo vt nihil nobis defuturum polliceatur earum rerum quæ in hac fragili vita & caduca necessariæ sunt, vt etiā vltro ac spōtanea Dei liberalitate sint accessuræ.

De Hedera quæ Belgis vele Cleuer oft Clemmer boom vocatur, quòd arboribus ac parietibus tenaci amplexu adherescat.

Cap. 33.

HEdera quæ Ionæ prophetę aduersus Solis ęstum vmbraculum præbuit (quanquam alij Cucurbitam satis apposité verterunt) ab herendo nomen sortita est: quòd natura sit sequaci, omnibusque se affigat. Hinc Persius, *Cap. 4.* *In proœmio.*

Heliconidasque & pallidam Pirinen
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces

Quum autem hæc arbor Baccho poëtarum *Hedera Baccho sacra.*

tarum præsidi sit consecrata, vt olea Mineruæ, ob id poëtæ hac coronari solent, quemadmodum lauro victores.

Ecloga. 7. Sic Virgilius,

Pastores hedera crescentem ornate poëtam.

Et quum Augustum orbis domitorẽ suo poëmate celebraret, allegoricôs petit suo quoq; carmini locum esse inter eius triumphos, ac patiatur hederã qua poëtę exornari solent, inter lauros Imperatoribus victoriosis dicatas, nonnullum locũ obtinere.

Laurus victoriæ sacra.

Ecgl. 8. *A te principium, tibi desinet. accipe iussis*
Carmina cœpta tuis, atque hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Quum autem superstitiosa gẽtilitas Bacchi orgia, hoc est, sacra Liberi patris tertio quoque anno (vnde *Trieterica* dicta) solenni ritu celebraret, ex hac virente frõde serta & coronas confecit. Sic in libris Machabęorũ Antiochus Iudęos coëgisse legitur, vt detestatis patrijs legib⁹, contemptisq; diuinis institutis, bacchãtiũ more hedera redimiti orgia celebrarent, & qui id facere recusaret, morte plecteretur. Quòd autẽ hæc arbor quę perpetuo frondet, nec vnquam folijs destituta

li. 2. ca. 6.

Hedra cur Baccho sacra.

tuta est, Baccho sacra sit, hinc ortum puto, quòd ebrietati obsistat, ac discutiendis capitis doloribus ex temulentia con tractis sit accommoda, folijs etiam aut ramusculis foris capiti admotis, sic, vt videri possit huius arboris vmbra Ionæ va ti nõ incommoda, vt quæ capitis grauedinem ex æstu & lassitudine contractam discutiat. Mira autem describitur à Catone vis & natura Hederæ. Si enim poculum ex ligno eius cõficiatur, & vino impleatur, si id dilutum sit atq; aquę mistũ, continuò vinum effluit, atq; infernè per lignum diffunditur. Tanta est enim inter hęc *antipathia*, hoc est, discordia, vt alterũ alteri admisceri non sustineat, sed vasculum hederaceum vinum respuat. Cęterũ an hedera fuerit quæ Ionam ab ardore Solis tutata sit, & quam indignanter tulit exarescere, radice à verme erosa, nonnulli interpretes, tum etiam Augustinus ambigit, quum Cucurbita in eum vsum sit accõmodatior, quã vox Hebręa designare videtur, quòd amplissima folia proferat, atq; clauiculorũ amplexu in sublime nitatur, opusq; topiarium citissimè perficiat, sub quo captare opacum frig⁹, atque æstum solisque ardorem propulsare

De re rust.

Hedera natura.

Hedera vino obsistit.

Cucurbita.

ſare liceat. quum enim infrigidantis ſit naturæ, feruido cœli ſtatu foris corpus à colore tuetur: intus etiam atque in corpus admiſſa intemperiem ex æſtu contractam mitigat, vt acetaria ex cucumere, milone, pepone, citrullo, lactucis, atriplice, portulaca confecta, quæ primis menſis inferri ſolent, atque etiam eorum nonnulla naribus admoueri, quo ſpiritus collapſi recreentur.

De Moro arbore & fructu eius Belgis Moerbeſien vocato à colore atro & nigricante.

Cap. 34.

MOrus arbor Belgicæ nationi notiſſima æſtiuis menſibus in vſum refrigerandi expetita, caudice eſt vel trunco valido, cortice vbi adoleuit, ſcabro, nec vllo læuore perpolito, ligno intus colore buxeo & ſubflauo, folijs in expanſæ manus modum diſſectis, ficui non adſimilibus, fructu oblongo, ouali, granoſo, primũ candido, quũ pubeſcit, rubro, maturitate nigricante. arborũ omniũ poſtremò floret, nec in folia floreſq; ſe expãdit niſi ver ſtabile ſit, quaſi nolit vllam hiemis iniu-

iniuriam aut aëris inclementiam perpeti, at quæ omnium primò fructum maturum & esculentum edat. Inficit Morum manus sanguiuolento colore vbi maturuit: eluit extergetque maculas ac neuos immaturum, hoc est, album ac nondum rubicundo colore perfusum, sic vt nihil necesse sit aquam aut quid aliud extergendis manibus adhibere, sed succum tantùm mororum quæ adhuc virescunt. Fructus huius arboris salubriter expetitur in refrigerandi vsum æstiuis præsertim mensibus quibus potissimum viget, idque in prima mensa atque ante cibum assumptus. nam peracto prãdio aut cœna in corpus admissus putrescit, ac morbis ex corruptione excitatis seminaria ministrat, vt Cerasia, pruna, corna, persica, vuę recẽtes &c. quę ante cibũ refrigerant, sitimq; sedant, ac calidã hepatis intemperiem mitigãt ac reprimũt. nec verò grauatè post cibum admittere soleo, modò horum fructuum succus deglutiatur non admisso in corpus cartilagineo illo stamine quod à pediculo cui fructus adherescit per morum se porrigit. sic eñ vino exhilaratis fumos reprimit, vt poma succulẽta, punica, arẽgia, limo-

Mora quãdo edenda.

limones, & mala Citrea quæ absoluto prādio hoc efficiunt, vt quis minus ebrietati succumbat, & mens illi minus fumo ac vapore vini obnubiletur. Sic enim à naturali ratione non videri possit alienū, nec valetudini contrarium quod Horatius cecinit. *Ille salubres*

Lib.2.saty. 4. *Æstates peragit, qui nigris prandia moris*
Finiet

Alioqui si affluentiùs deuorantur mora, vt à lasciuis ac petulcis puellis assolēt, substituendum est, *Incipiet*. Conficitur ex mori arboris fructu, tū ex eo qui ex Rubo colligitur (vulgo *braembesien*) medicamentum aut ἔκλειγμα quod *Diamoron* vocatur, reprimendis vuulę ac tonsillarum fauciumque tumoribus aptū. Adimi autem aliquando hæc solatia ac naturæ fomenta improbis qui vel Dei munificentiam non agnoscunt, aut eius donis abutuntur, Dauid passim testatur, inter hæc alias quoque vitæ delicias complexus. *Consumpsit*, inquit, *bruchus & locusta fruges illorum, grando vites, & pruina moros eorum*. Sępius enim contingit aëris inclementia atque intempestiuo gelicidio florescentes vineas, moros, segetem, oleas ita confici, vt nullus prouentus ex illis percipiatur. Psalm.77.

Cæte-

Cæterùm quum in Mori mentionem incidimus, obiter enarrandum quod in Machabæorum historia scriptum est. *2. Mach. 6* Quum enim Antiochus Syriæ rex Iudæis esset infestus, atque omni armorum genere illos oppugnaret, duos & triginta Elephantos, in illorum dorso turribus ligneis erectis, armatóque milite instructis, in aciem produxit, & quò belluæ efferatæ in pugna essent ferociores, obiecerunt illis rubicunda velamina mororum atque vuarum rubentium succo perfusa. nam sanguinolento colore exasperantur elephantes, atque in hostem sunt atrociores, maiorique impetu feruntur.

Historia ex lib. Machab.

Elephanti rubro colore efferãtur

De Sycomoro & Caprificu.

Caput 35.

SYcomorus vtriusque partis nomẽ exprimit adscito à ficu & moro noie; Cuius fructus est Sycaminos. Arbor describitur à Dioscoride & Plinio amplissima, ficus similitudine, folijs moro proximis, quæ fructus edit ignaui gustus, insipidos & immaturos, quos non ramis vt ficus, sed caudice ipso gerit, caprificis similes, & qui non maturescunt, dulciores tamẽ prçmaturis ficubus quas *Grossulos* vocãt,

Sycomori descriptio.

nulla intus granorum congerie. Præbuit
Luc.19. hæc arbor Zachæo qui Christi videndi
erat auidus, suggestum. quũ enim statura
pusill⁹ esset, in Sycomorum se subduxit,
velut procul à sordidis ac caducis rebus,
vt illi Iesus esset conspicuus, sic vt in Zachæo typus sit expressus gentium, quib⁹
factus est aditus in cœtum consessumq́;
fidelium per fidem in Christum, cuius
Matth.21. quanta sit vis & efficacitas, ficus arefactæ
portentosum ostentum declarat, cuius
exẽplo Christus exstimulat Apostolos,
Luca.17. vt illã in mentibus suis foueant, eaq́; polliceatur tantũ accessurũ roboris & potentię, vt si Sycomoro imperent vt eradicetur, & in mare se trãsferat, illorũ iussis obsequuturã: tũ etiã, si visum sit, montẽ loco dimouere, atque id exigat profectus
Matth.17. Euãgelij, cõfestim atq; absq; mora perficiet, quod facere iussus est, modò adsit in
Marc.11. Deũ fides minimè vacillãs, eãq; vim habeat quã granũ Sinapis: quod tametsi minutũ sit, tamen attritũ exerit acrimoniã
suam, ac nares vellicat, totumq́; corpus
excitato sternutamento concutit: itaq;
Luca.13. appositè fides & doctrina Euangelica
huic grano comparatur, quòd mentem
hominis inflammet, atque in Dei amorem

rem ac venerationem rapiat, qua de re superius. Ceterum vt ad Sycomorum oratio recurrat, Esaias acriter insurgit in populum Ephraim & Samariæ incolas, *Cap. 9.* quòd superbo atque elato animo Deo insultaret atq; illuderet. Quũ enim illos cladibus ac calamitatibus afficeret quò ad resipiscentiã reuocaret, cõtemptui illis fuit Dei manus, & pro ludibrio habita: fit vt nihilo facti sint emẽdatiores, vt pueri insolentiores qui á parente flagris cæsi, obstinatè persistũt ac se deteriora facturos pollicentur. Quũ autẽ plagę illos ad saniorẽ mentem reuocare deberent, facti sunt obstinatiores, magisque præfracti, calcitrosi, refractarij. Sic enim allegoricôs ac figurata locutione ludibrio habent illatas clades, incendia, ruinas ædibus suis immissas: *Lateres ceciderunt & collapsi sunt: quadrato lapide eoque expolito ædificabimus. Sycomori succisæ sunt, Cedros substituemus.* quasi dicerent, Exiguum est, nulliusque momenti damnum ac detrimentum quod perpessi sumus, minimo negotio paruisq; sumptibus resarcietur: imo omnia magnificentiùs instaurabuntur ac spectabiliùs. pro lateritijs marmoreas ædes erigemus. pro Sycomoro *Esaiæ locus explicatus.*

hoc est, vulgari passimque obuio ligno Cedrina laquearia erigemus, omniáque operosiùs perfici curabimus. Quamobrem quum obsurdescerent ad Dei vellicationem ac monita, omniáque illis essent non sine irrisione despicata, Deus iritatus scelerum continuatione, extenta manu atrociora illis inferre meditatur, quòd moniti atque acerbè castigati non referrēt pedem, atq; ad percussorem cōfugerent. Huius arboris mētio etiam fit apud prophetam Amos, qui quum neq; propheta esset, nec ex propheta oriundus, nullisque artibus liberalibus institutus, sed rusticanis negotijs ac pastorali vitæ assuetus, adscitus est à Deo in prophetici muneris functionem, illique mandatum est, vt contra Hieroboam Regem & Amasiam Sacerdotem horrendum vaticinium fulminaret. cuius conatibus quū obsisteret Amasias, Amos primùm excusatione se purgat, quòd cogatur hāc functionem obire, tametsi nec propheta sit, nec propheticis institutis ab incunabulis imbutus. quocirca quum hoc onus illi à Deo sit impositum, illi potius quàm Regi & Sacerdoti obsequendum. Amasias instat & suadet, ne pergat vaticinium

Cap. 7.

Amos locus explicatus.

in

in Regem proferre, sed in Iudæam se sub ducat extra Israëliticos limites, suæque vitæ fuga consulat, ne illum ad vincula, mox ad supplicia rapi contingat. Amos exertè ac palam vocationem suam tuetur, nec in animo sibi esse testatur vt eã deserat, aut ab imperata legatione sit dis cessurus. Itaque Amos ingenuè fatetur se non esse prophetam, nec prophetæ filium, sed armẽtarium seu bubulcum aut pecuarium qui Sycomoros vellicet, hoc est, Caprificos decerpat & colligat. *Verùm abduxit me* (inquit) *Dominus Deus* (quẽ admodum etiã Dauid de post fœtantes ad regni solium euectus) *quũ sequerer gregem, & dixit ad me: Vade propheta ad populum meum Israeliticum.* Itaque neglecto Regis & Amasię Sacerdotis mandato vaticiniũ suum liberè exequitur, atque vtrique internecionem denunciat. Qua fiducia etiam vsi sunt Apostoli, quum interdictũ illis esset à Pharisæis, additis minis, ne omnino loquerentur neque docerent de nomine IESV. Petrus enim & Ioannes confidenter, sed citra contumeliam respõderunt, An iustum sit in cõspectu Dei vestris potius iussis obtemperare, quàm Dei, vos qui legis præcepta tenetis, iudi-

Psal. 77.

Actor. 4.

cate. non enim possumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

De malo Punico, vulgo Granaet appelen.

Caput 36.

Arboris mali punici descriptio.

MAlus Punica à Punica Carthaginensi regione, & à corticis colore nomẽ obtinet *Granata*, quòd mala rubentibus granis scateant. In illa Hispaniæ parte quæ *Betica* dicitur, nunc *Granata* à Mauritanis auorum nostrorum memoria occupata, (nam illos Ferdinandus Arragonum rex expulit) frequentissima. Arbor est non admodum procera, folio angusto, nitidi læuoris expolitique viroris, flore qui Citinus puniceo, siluestri qui Balaüstium dicitur, rubicundo, pomo quod duro cortice seu tegmine aut putamine coriaceo integitur, *Sydion* Græci, *malicorium* Latini uocant, perficiendis corijs idonea astrictionis ratione, & quòd atro colore illa inficiat, granis intus exuberantissimi ruboris, succulentis, & angulosis numerosa congerie arctissimè in se compactis, ac velut septis aut loculis, tenuiq; ac flauescenti intus mẽbrana distinctis, sapore aliquando

dulci,

dulci, mitigādæ siti idoneo, aliquādo acido ac vinoso hepati refrigerando accommodo. & quum astrictionis sit particeps, cohibendis cruentis ac dissentericis fluxionibus. sistunt enim acida poma omnium profluuia, ac partem affectam corroborant. Mali Punici in sacris Biblijs frequens mentio, eóque designatur decus & ornamentum virtutis, vitæque integritas, tum etiam dulcia, púráque ac casta eloquia. Sic Sponsus conuocans sponsam suam, ac blandimentis verborumque lenocinijs alliciens; *Dabo tibi*, inquit, *poculum ex vino condito*, hoc est, aromatibus confecto, qualę nostrum *Hypocraticū mustum*, hoc est, succū suauē mali Punici recenter expressum quo nihil palato gratius: hoc est, refocillabo te suauissimo meo colloquio, reficiā te salubri doctrina, & spiritali compotatione te exhilarabo. Rursus alio capite. Quum Sponsus incredibili amore sponsam cōplectatur, hoc est, mirè afficiatur erga Ecclesiā suā Christus, cui Spōsę aspectus, oculi, genę, palpebrę sint visu gratissimę, *Vt fragmē* inquit, *mali Punici; ita & genæ tuæ*, hoc est, Sicut dimidiat⁹ cortex mali granati confracti aut dissecti, q fragrātissimi ruboris

Granata acida dyssenteriæ apta.

Cant. 8.

Cap. 4.

grana spectãda exhibet, sic malæ tuę quæ non enormiter extumescunt, aut sunt inflatæ aut indecorè protuberant, sed decenter constitutæ, amabili ac gratioso rubore perfusæ. Quo castitas designatur, modestia, pudor, probitas, quibus rubicundus color attribuitur. Deinde paulò inferius, *Emißiones tuæ* siue propagines, *aut plantaria tua, paradisus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus* alijsque fragrãtissimis herbis, quæ quòd proximè assistãt, omnia efficiunt suauiora, magisque odorata. Quibus designat gratissima quæque, omniaque mentis solatia ac fomenta quæ nunquam satiant, & quibus animus maximè reficitur. Quum autem in hoc Cantico Sponsus & Sponsa singulis ferè momentis vltro citroq; suauissimo colloquio se reficiant, quo languorẽ qui amori inesse solet, excutiant, alter alteram identidem ad inuisendos hortos inuitat, quò spectent an vineę florescant, Cap. 6. 7. an mala Punica germinare incipiãt, an aliqua ex floribus oblectamenta possint cõcipere. nõ eñ patitur alter ab alterius amplexu se diuelli, sed indiuulsè sibi mutuò adhęrere cupiunt, atq; alter alterius suauissimo colloqo ac cõsuetudine frui.

Quo-

Quoniam autem mala Punica seu *granata* miris modis oculis blandiuntur, ac gustum saporemque suauissimum salubris succi exhibent, ideo Deus pręcipit ad horum similitudinem confici orbiculata poma, ac tintinabula foraminosa in formã mali Punici, in quibus se spectandum exhibet rubicundum illud granorũ blandimentũ, quò in mentem reuocaret obliuiosis Iudęis durum legis corticem, sed postmodum coruscante Euangelij luce subsequuturum suauissimum Euangelicæ doctrinæ succum. *Exod. 28. 39. 3. Reg. 7. 4. Reg. 25 2. Para. 3. Hiere. 52. Agg. 2. Ioëlis. 1.*

De Citreo ac malo Medico, Limonibus & Aurangijs, vulgo Araeijn appelen.

Caput 37.

NOn defuit etiam gẽti Hebręæ quum in oblectamentum, tum condimenti vsum malum Medicum seu pomum citreum, cuius generis sunt vocati *limones* & *aurangia* aureo croccóque colore, quorum pleraque orbiculata sunt, nonnulla oblonga atq; ouali forma, præsertim citrea & quę *limonis* nomine passim innotescũt, eximij odoris, & quę cor mirè recreãt, ex horũ corticibus in laminas *Malum Medicum. Citrea mala.*

aut taleolas dissectis, ac melle cõditis aut etiam zaccaro incrustatis cõficiũtur tragemata ac bellaria, *Sucaet* nostrates vocãt, quę nõ solũ palato grata sunt, sed cor etiam reficiũt ac vires instaurãt. in quem vsum etiã hui⁹ arboris flores melle cõdiuntur, antequam prorsus dehiscunt aut se in folliculos expandunt. Spiritus enim extenuatos erigunt, ac tabidis aridisque corporibus fomenta ministrant. Est alia ab hac arbore *Citrus* etiam vocata, sed quæ huiusmodi mala aurea non proferat, siluestri Cupresso aut Cedro non absimilis, sic vt nonnulli existiment ipsissimam esse arborem quam lignum *Sethim* Biblia vocant, ex quo confici præcipit Deus trabes, mensas, cõtignationes, tabulata, laquearia, tigna. Est enim lignũ à carie ac teredine vermiculisq; alienũ, nec vllo æuo corruptioni obnoxium. Vbi autem ascia perpolitum est ac dedolatum, Belgæ *verschauen* vocant, crispanti venarum discursu picturatum conspicitur, vt apud nos vestes polianthicę ac variegatę, siue polimiticę, hoc est, vario & versicolore filo cõtextę. *geboorduert, geschackiert* nostrates dicũt, quòd in vulgari cameloto, atq; etiã in byssina, sericáq; textu-

Citrus lignum Sethim.
Exod. 35.

textura perspicim⁹, quę *Damascena* vulgo appellantur. Spectãtur apud nos ex hoc ligno elaboratæ mẽsæ ductiles ac versatiles, tum vt nũc passim cõficiuntur in hospitum inopinatum aduentum emissitiæ & extractiles, quo plures accumbant, spectabili ac peramœna colorum varietate, læuore perpolitę, quorum nihil non natiuum est & genuinũ, nec vllo pictoris pigmento fucatum. Quocirca existimo Deum ex hoc splendido atq; incorruptibili ligno voluisse construi ea quæ vsui erant Sacerdotibus in templo, sic vt arca fœderis & quidquid in sacris Hæbræorum spectabile erat, ex Cedro & Citreo ligno confectum fuerit. Quum enim rebus externis afficerentur Iudæi secus quàm Christiani, omnia in illorum sacris splendida esse voluit sumptuosa, magnifica, atque operosiùs elaborata, quò oĩa essent augustiora, maiorq; religionis cultusq; diuini veneratio, ac populus meliùs in officio contineretur.

Exod. 35. 37. & 38.

De Croco, Belgicè Sofferaen.
Cap. 38.

CRocus radice bulbosa ac cepicea in capillamenti exilitatem spargit folia

iuncis

iuncis multo tenuiora è quibus flosculus emergit, tametsi is aliquãdo ante folia conspiciatur, cerulei coloris, in cuius medio velut crocea stamina ac filamenta se proferunt fragrantissimi odoris, adeóque intensi, vt cerebro vi soporosa officiat. Cor verò Crocus ita recreat vt digito annulari sinistræ manus affrictus cõfestim ad Cor penetret. tanta est illi cum corde societas, vt vel foris vel intus adhibitus absque mora per arterias illuc perferatur. quo fit vt corpori venustatem adferat, & colorem floridum cõciliet, modò ne sit immodicus eius vsus. nam immoderatus risum perpetuum hominem excitat, & (vt tradunt medici) nimio gaudio hominem conficit, si trium drachmarum pondere exhibeatur. Quũ itaque tantopere Croco hominis cor reficiatur, non sine ratione Sponsæ hortulo ac viridarijs Crocus oderatissimis alijs herbis interseritur, sic vt fragrantiam suam tanquam in vnum fasciculum coactæ inter se conferant. Cyprus, nardus, crocus, calamus, & cynamomũ cum præstantissimis *Libani* arboribus herbisque cum primis odoratis. Quibus designatur decor atque omnium virtutum ornatus,

Dioscorides lib. 1.

Cant. 4.

natus, oratio quoque Ecclesię & piorum hominum qui suauissimum odorem Dei naribus offundunt, sic vt oratio ad Deũ feratur, iuxta Dauidem, *tanquam incensum & sacrificium in odorem suauitatis*. Cæterùm quum Crocus succos, liquores, lintea, vestes, lanam, colore vel luteo vel flauo, vel fuluo imbuat, aut si exuberantius affusus est, rutilanti, rubentíque ac rubicundo, fit vt isti colores rebus in quibus apparent, atque se proferunt, ex Croco nomen sortiantur. Sic Medici in æstuosis febribus & feruida hepatis intemperie lotium obseruant croceum, vel luteum, vel flauum, vel crocatum: quòd festucas & filamenta Croci referant quæ ad rubedinem deuergunt, ac rubenti colore perfusa sunt. ita intensior est color crocatus & croceus qui crocum ipsum æmulatur, quàm flauus aut luteus, aut quem à Citreo pomo Citreum vocant, nam isti colores dilutiores sunt. Sic Caltha vulgo *Calendula* ab auri fulgore Belgis *Goutbloeme*, luteo & subcroceo colore spectatur. sic viola lutea & muraria quæ Mauris *Chieri* dicitur, *Ghelluwe stocskere* à nostratibus appellatur, quòd lignescat. Sic vnguentum quod Croci colorem

Psal. 40.
Eccle. 45

Ex Croco colorum nomina.

Caltha flos luteus.

colorem æmulatur & eum recepit, Crocomagina vocatur & Crocinum. Sic Oxycroceum à croco & aceto nomẽ obtinet. Quod verò ad vestes attinet croceo colore, tum coccineo ac purpureo imbutas: multa eius generis in sacris literis obuia sunt, quemadmodum etiã apud alios Scriptores paludamentum Imperatoriũ coccineum legitur, Hyãthinum & vestis Crocatula crocei coloris, Belgę *Rowaens* vocant à Rotomago Galliæ ciuitate, vbi lana eo colore inficitur. Sic etiam Hieremias lamentatur redactam esse in nihilũ Hierusalem, omne decus & ornamentũ ciuitatis sublatũ, nec in ea quidquã esse spectabile, aut visenda specie, sed omnia deformata: inductã extremã calamitatẽ, sordes, miseriam, inopiam. *Qui*, inquit, *delicatè ac voluptuose vescebantur, atq; delicijs affluebãt, in via cõculcati sunt, Qui nutriebantur in croceis*, hoc est, crocei coloris velamẽtis vel rubẽti coccino, *amplexati sunt stercora.*

Thren. 4.

De Myrto quæ apud omnes nationes nomen retinet, & de Myrto siluestri.

Cap. 39.

Myrti descriptio.

MYrtus arbuscula, aut potius apud nos frutex & virgultum perpetuò virens,

virens, Veneri dicata est, ac sacrata coniugio in quo exigitur castitas & concordia. folia profert oleæ aut ligustro angustiora saturati viroris, baccas nigras Iunipero affines, sapore vinoso, ex quibus vt etiam ex mollissimis eius folijs oleũ exprimitur: quo Hester delibuta Regi Assuero in matrimonium assumpta est. Conficitur etiam ex baccis vinum myrtites quod pollet vi astrictoria, ac stomachum dissolutum confortat. id etiam ruptis atque ex alto delapsis commodè exhibetur. Huius arbusti ramis Hebręos adornasse ędes suas ac vestibula in Encenijs, hoc est, solẽnitate festorũ quæ celebrari solẽt ob tẽplum post Persarum exiliũ instauratum: in *Scenopegia* hoc est, tabernaculorũ festo: á figendis tabernaculis nomẽ sortito Scriptura passim testatur. Sic Neemias vrbis ac templi legisq; instaurator præcepit populo reduci ex captiuitate atq; exilio in Hierusalem, vt velut in publica lętitia ac triumpho, conferant se in montes ac siluas, atq; ex nemoribus adferant Oliuę, Cupressi, Citri, palmarum ac Myrti ramos, quo conficerent ex virenti fronde vmbracula, passimq;

Cap. 2. Hester oleo myrtino vsa.

1. Mach. 10. 3. Esdr. 4. Ioannis. 7. 2. Esdr. 8

ſimq́ue inter ſe exhilareſcerent atque eſſent Geniales. Hic mos etiam Belgis vulgaris eſt, ſiquando ſolennis aliqua annuaq́ue pompa exhibetur, aut Regem vel Principem inaugurari contingit, aut parta ex hoſtibus victoria, longaq́ue obſidione liberata Ciuitate triumphus per vicos ac compita agitur. Id etiam Troianos factitaſſe abſoluta longa vrbis obſidione, pulſisq́ue (vt ijs perſuaſum erat) Græcis Virgilius teſtatur,

Aeneid. 2. *Nos delubra Deûm miſeri quibus vltimus eſſet*
Ille dies, feſta velamus fronde per vrbem.

Cęterùm Eſaias (quem aliâs teſtati ſumus in illuſtrandis vaticinijs ſtirpes, herbasq́; ſuis narrationibus accommodaſſe) illos pronunciat felices fore, omniaq́ue illis ad proſperitatem ac ſucceſſum optabilem futura adiumento, qui Deo fidunt, eiusq́; bonitati & clementiæ innituntur, ita vt nihil incommodi ſit acceſſurum, adeo vt quæ nocitura videbãtur, rebus mutatis, fructum non exiguum ſint allatura, quod ſic indicat,

cap. 55. *Pro ſaliunca aſſurget abies* à proceritate dicta & quòd in ſublime abeat. *pro vrtica* mordaci & contempta herba, vulgo *Netel, myrtus*, ſuauis, ſpecioſus & odoratus

tus

tus frutex. Quo designat pro noxijs infe stisq; fruticibus fœcũdos, amabiles, salutares, frugiferos substituendos, hoc est, pro vitijs virtutes, pro seruitute libertatẽ, pro exilio reditũ regressũq; in celestẽ patriã. Rursus quũ ostendit se nõ defuturũ afflictis ac desperationi proximis, sed in extrema calamitate, clade, angustijs subuẽturum, *Irrigabo*, inquit, *scaturigine aquarum terrã aridã*, ac siticulosam. *ponã in deserto abietem, vlmũ, cedrũ, myrtũ, cupressum. ponam in locis incultis* ac squallidis *pinum & buxum* arbores quæ perenni sunt virore, & quibus folia nõ defluunt. Quo Deus indicat se præter naturę ordinem, prętet spem atque hominũ opinionem, rebusq; deploratis adfuturum populo suo, sic vt in regione deserta speciosissimæ arbores se proferãt, hoc est, hominũ mentes ieiunæ ac siticulosę florentissima virtutũ germina sint allaturę. Paulò inferiùs idẽ argumentũ prosequitur, ac pollicetur cõsolationem ac mẽtis tranquillitatẽ, futurũ cũ esse vt instauretur Ecclesia, ac cœtus dispersus sit colligendus, ac pristino cultu ac nitore postliminió illustrandus, quod hoc tropo confirmat: *Gloria Libani ad te veniet, abies, pinus, buxus simul ad decus &* Esaia. 41. Esai. 60.

N ... *ornatum*

ornatum sanctificationis tuæ. Quibus verbis indicat nô solùm Ecclesiã ędificandã eximijs arboribus quas silua Libani suppeditat, sed quidquid in hominũ societate excellẽs, magnificum, heroicum est, huc allatum iri, non solùm plebeios atq; infimæ sortis homines quos minus despicit Christus, quàm sublimes, sed Reges & principes, satrapas atque heroas in hanc societatẽ conuocandos. Cęterùm quum myrteti apud Zachariam prophetam mentio incidat, oblataque inter hæc Prophetæ visio, de illo pauca disseram, Nã omnia adamussim exequi nimis quã operosum, & ingenij nostri captum superat. Sortiuntur ab herbis atq; arboribus nomina Siluę ac nemora, quòd huiusmodi stirpibus cõsita sint. ab arundine Arũdinetum. Vnde in libro Sapientia, *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent*: hoc est, Sanctorũ fulgor & claritas impios, vt stipulas crepitantibus flãmis deuret. Palmeta quæ palmis scatent, Myrteta loca myrto & vrbano & siluestri fœcundissima. In hoc autem vireto exhibita est Zachariæ visio quam populo indicat, quò prophetia visioni coniuncta maioris apud illos sit autoritatis ac ponderis, atque acriùs oscitantes socordesque

Cap. 1. Myrtetum & ex eo Allegoria.

Cap. 3.

Zachariæ visio quid designet.

que mentes stimulet. *Vidi*, inquit, *nocte, & ecce vir insidẽs equo rufo*, hoc est, spadiceo colore, vulgo *Castaenne bruijn, & ipse stabat inter myrteta in profundo, & post eũ equi, rubri, varij, & albi: & dixi, qui sunt hi? & respondit vir qui stabat inter myrteta* (quo Christum designari puto qui Ecclesiã obscuratam ac deformatã vitijs, emendatã cupit) *isti sunt quos misit Dominus vt perãbulent terram.* Quibus verbis commõstrat in valle huius mũdi vmbrosa atq; opaca, in qua mali bonis permisti sunt, Deũ singulari sua prouidentia curare res humanas, atq; hominum cõmodis cõsulere ac prospicere, ipsamq; Ecclesiã per Christũ & Apostolos aliosq; verbi Dei ministros, qui in tãta ac tam cõfusa hominum multitudine ac diuersitate suis quique officijs funguntur, vt illis partitus est Deus, erigere, demandata illis prouincia, vt tacitè explorẽt quid rerũ geratur in terris, in quo statu cõsistant res mortaliũ, sic vt ea cura pastoribus incũbat, ac munus delegatum sit, vt salubri exhortatione, (quod Paulus Timotheo præcipit) additis minis extimulẽt homines quò resipiscant, atq; ad Deũ vnde profugerunt, se conferant, quod ipsum si obtineri possit, desituras

afflictiones, nec futuras diuturnas nec perpetuas. itaq; Propheta obiecta populo sua hac visione ad resipiscẽtiam ipsum prouocat, sic enĩ futurũ vt Deus illi fact' placatior, pœnas atq; vindictas remittat, omniáq; in pristinum statũ restituat. Hęc de myrto amabili atq; odorato arbusto sufficiant. Est huic affinis myrtus nemoralis, cuius baccis turdi, *lijsters* vulgo, & merulę *meerlen* impẽsè delectantur, ita vt earũ caro saporem baccarum referat odoratum. sic ficedulę vnde nomen adeptę vulgo *Sneppen*, ficubus saginantur. Huic siluestri myrto affinis est frutex aut virgultũ Pseudomyrtus quę Brabantis *Gagbel* vocatur, odore non sine grauitate iucundo, cuius folia & frutices exiccatos vestibus interserũt, quò grato odore perfũdãtur.

Myrtus siluestris.

Pseudomyrtus.

Refertur etiam inter siluestres myrtos Ruscus quam Belgę *Scerpe busboom* vocãt, folijs quidem myrti, sed latioribus, mucronata cuspide munitis, sic vt incautiùs attrectata digitis aculeum infigat vt vespæ. inherent folijs nullo petioli appendice baccæ pisi magnitudine, myrteis minores, corallino rubẽtiq; colore perfusę, cuius radice vtimur in ciendo lotio, & atterendis calculis.

Ruscus.

De

De Pino quæ mutuato nomine Belgis Pijn boom dicitur, & Nux pinea pijn appel.

Cap. 40.

PInus arbor etiam Belgico ſolo aſſueſcit, ſed nõ aſſurgit in vllã proceritatẽ, folio exiſtit tenui, rotundo, aculeato. Fructũ ſeu nucẽ nihil neceſſe eſt deſcribere, quũ paſſim obuia ſit, ac nucleus in alimẽti & medicamenti vſum omni nationi veniat. *Pomum* Belgę vocant, quum nux ſit, ſed quæ in hoſtem emiſſa ac capiti illiſa illũ proſternat. Vnde extat apud Macrobiũ iocus vrbanus Caſellij iuriſconſulti, Lapidatus à populo Romano Vatinius quũ gladiatoriũ munus ederet, obtinuit vt Ædiles edicerent, ac proclamari per prçconem iuberent, ne quis in arenã niſi pomũ mitteret: forte ijs dieb⁹ Caſellius cõſultus à quodã an nux pinea pomũ eſſet, reſpõdit, *ſi in Vatinium miſſurus es, pomũ eſt.* Tanto ac tam acerbo odio flagrabat populus in pernicioſum ciuem, vt illum extinctum potius quàm ſaluũ cuperet. Cęterùm Prophetas pinũ atq; alias memorabiles herbas cõcionibus accõmodare, aliàs demõſtraui. Eſaias in deteſtan

lib. Saturn. cap. 6.

Eſai. 44.

dis statuis Ethnicorum atq; idolorum simulachris miro artificio plerasq; arbores narrationi accõmodat, ac cõmonstrat quãta cura ac solicitudine ea studeant effingere atque elaborare fabri quę nulli vsui sunt, nec vllam salutę conferũt, adeo intenti illi rei, vt lima, malleo, calenti foco ijs efformandis ad lassitudinem se exerceant, ac siticulosi efficiantur antequã opus perficiant: Artifices verò lignarios (vt concionem prosequitur) normam, & perpendiculum, amussim adhibere, securim, ferram seu runcinam, circinum & si qua alia sunt instrumenta tornandis poliendisque lignis idonea, sic vt pars eorum succidat Cedros, ilicem, quercum, pinum, ex quarum assulis segmentisque ac scandulis serra dissectis ignem excitet coquẽdis panibus atque edulijs, aut vt ijs incalescat; ex reliqua arboris parte sculpit Deum, & incuruatus adorat illũ. Hęc propheta Esaias toto hoc capite prolixè enarrat, ac semel atq; iterum repetit, quò homines meminerint, vnde petenda auxilia, cui incuruanda genua, ad quẽ manus, oculi, corda erigenda, nempe ad Deum cui soli honor & gloria, & qui per Christum seruatorẽ nostrum Spiritu suo abun-

abundè nos imbuit, & contra omnia aduersa reddit inuictos.

De Buxo Belgicè busboom errore vulgari Palma dicta.

Cap. 41.

Miris modis hallucinari contingit plerosq; in herbarum & arborum cognitione. Sic sunt qui Anethum vulgo *Dille*, quam Christus concioni adhibet, *Anijs* credant, quum *Anisum* sui generis sit, & Belgis nomen retineat, semenque proferat discutiendis flatibus aptissimum; sic vt Anethi folijs vtamur in condimentis, in oleraceis, in carnium elixarum liquamine, verùm non illius semine: at Anisi semen & feniculi in condiendo instaurandoque liquore Ceruisiario, in placentis, in bellarijs, in pomis assis salubrem vsum obtinet. Sic Abies arbos celsa ac procera, ita vt hinc nomen sortiatur, quòd abeat atque assurgat in immensum, non est populus alba vulgo *Abeel* dicta, vt nigra populus *popelier*, sed arbor Prophetis sæpiùs in concionibus ad populum erudiendum adhibita, si quando fastum depriment, ac superbiam elatosque ac sublimes deprimendos prædicant,

Matth. 23.

Abietis descriptio.

cant,ac etiam deiectos erigendos. Abies perpetuò virescit, folijs pinnatis pectinũ modo resectis, flore croceo, specioso atq; amabili. Huic picea, vt larix pino, prorsus assimilis, ex qua mali nauium & antemnę eriguntur quas Belgæ *Mastboom ende spriet* quę velum sustinet, vocant, vnde Picea *Mastboom*. Conspicitur huius generis arbor in immensũ fastigiata in Cœnobio Anachoritarũ quos *Carthusianos* vocãt, Zirizeę contermino, quę fructũ profert pino non absimilem, turbinata specie, sed qui nucleum exhibeat non esculentum. Cęterùm vt ad Buxum deueniã, in magno errore versantur qui buxũ palmã esse existimant, quũ ab hac per oĩa dissideat, nisi ꝙ vtraq; perpetuò viret, nec folijs spoliatur. Hũc errorẽ ex eo exortũ opinor, quòd nostrates hac fronde vtantur die ante Paschæ solennitatẽ octauo, qui Dominica Palmarum dicitur: nam eo tempore apud Belgas reliquæ frondosæ arbores desiderãtur. Spectatur hęc arbor in singulis ferè apud nos hortis folio myrti exiguo, cõcauo, subrotũdo, læuore perpolito, perẽni virore, flore herbaceo, odore graui, & quẽ nõ solũ animãtes, sed etiã hoĩes auersentur, ligno autẽ duro

duro ac ponderoſo ita vt in aqua demergatur, colore pallido ad flauū inclinato, ſic vt ij qui colore muſtellino ſunt ac giluo, minusque amabili, buxeo vultu eſſe dicantur, Belgicè, *Vael ende onghedaent*. Non deſunt qui huius arboris ſcobem & ramenta lima attrita morbidis corporibus exhibeant, & luem Veneream ſeu morbū Gallicum ijs expugnare tentent, eáque pari effectu cenſeant cum ebeno ſeu Guaiaco ac ligno Indico, qui mihi toto cœlo errare videtur. Lignum enim Indicum odoratum eſt, ſucco oleoſo ac reſinato imbutum, ſapore non ingrato. at Buxus arida eſt, exucca, tetro viroſoq; odore, ſapore inſuaui, & qui venenoſæ qualitatis ſit particeps, ſi modò guſtare libeat. Conficiuntur autem ex tornatili hoc ligno ac raſili materia pectines, pugillares, manubria, foratiles fiſtulæ, capuli, pyxides, trochi: in quem vſum, quàm in medicaméti accommodatior. Noui enim ſacrificum quendam apud nos, ſed non admodum firmi cerebri aut mentis ſanæ, qui cineres buxi deuſtæ atq; in die Palmarum conſecratæ quem ritum Romana Eccleſia dominica Palmarum obſeruat; cuidam adoleſcentulo ebibendos

Color buxeus.

Buxum male morbo gallico adhiberi.

Buxi natura.

Rei geſtæ narratio.

propinaret aqua lustrali immersos, adhibito inani ac ridiculo quodam exorcismo, ad dispellendas, vt adstantibus persuasit, febres, & vermes exigẽdos: nõ ita multò post febris quidem depulsa, sed adolescens morte sopitus est, sic vt autor fuerim meis ciuibus, ne quis tale quiddã iterum attentaret, quum buxeæ frondes deletoriȩ sint & exitiales, corporiq́; humano noxiæ ac perniciosȩ, quod odor grauis etiam & virosus indicat, & sapor abominabilis atque amarulentus, quem palatum respuit atque auersatur.

Iam verò vt susceptum argumentum prosequar, hoc est, desumptas à Prophetis similitudines explicem, commonstrabo obiter Buxum etiam adhibitã concionibus, eamq́; arborem scitè atq; apposítè suis narrationibus prophetas accommodasse. Quum enim huius arboris lignum cornea sit ferreáque duricie, sic vt si quid illi insculpatur, non facile obliteretur aut exolescat. Dominus præcipit
cap. 3. Esaiȩ vt peccatum Iudæorum qui Ægyptijs fidebant, amplificet atq; exaggeret in immensum, omnibúsq; palàm faciat, quàm fœdè à Deo desciuerint, & aliunde potiùs, quàm ab ipso salutẽ sint venati: obi-

ti: obiter hoc illi dat in mandatis vt ita describantur eorũ scelera atque asseruentur in monumentis publicis, vt ne vnquã in obliuionem possint deuenire. Sic enim velut iritatus sceleris indignatione, *Nũc ergo*, inquit, *vade et scribe hanc prophetiã super buxum* vel in tabula aut pugillari buxeo diligenter & accuratè exaratam, *vt sit in diem vsq; nouißimum in testimonium & vsq; in æternum*, hoc est, istud effice vt tam accuratè hoc scelus obsignetur, vt sit indelebile, nec vlla vetustate contingat obliterari aut exolescere, sic vt & illorum oculis possit continenter obijci, & alijs in memoriam reuocari elapsis iam aliquot sæculis, omnibusque testatum esse illos detestabiles esse ob patratum scelus, edito exemplo atque exhibito specimine, ne alios quoq; eo impietatis deuolui cõtingat, Belgę dicũt, *Op dat een anderaen haer mach spiegelen*. Hieremias quoq; similivtitur Metaphora, & proclamat, *Peccatum Iuda scriptum esse stilo ferreo, vngui adamantino exaratum in tabula cordis eorum, & in cornibus ararum seu altarium eorum, quibus continenter adstant, & in quibus ipsi & filij eorũ sacrificia peragunt*. Stilo ferreo & cuspide adamãtina scribitur, (nihil

Esaiæ locus explicatus.

Cap. 17.

Hieremiæ locus explicatus. (nihil enim adamante durius, sic vt acutissima instrumenta exigat, quo perpoliri possit) quod indelebile esse vult, nec annorum decursu interire, sed perpetuò subsistere, nec vllo æuo obscurari. In Cornibus ararum, tanquam in vestibulo primoque aditu & ingressu templi, vt semper habeant in recenti memoria, vt continenter versetur ob oculos. Sic Dauid,

Psalm. 50 *Et peccatum meum contra me est semper*, hoc est, oculis iugiter obuersatur, mentíque assiduè incumbit, sic vt nunquam has furias & erumnas, has animi carnificinas excutere possim, nisi scelus pœnitétia expiatum sit, ac Dei misericordia expunctũ ac deletum, Iob etiam tot calamitatibus pressus, tantaque mole ærumnarum obrutus, concepta emergendi fiducia, ab huiusmodi reb⁹ desumpta similitudine, cupit id quod dicturus est in omne æuũ perdurare, esse enim indubitatum certumque ac fixum, nec se quidquam ambigere aut desperare, quin fœlicem atq; optatum successum res sit habitura. *Quis*, inquit, *mihi tribuet*, *vt scribantur sermones*

Cap. 19. *mei? Quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculpantur in* saxo vel *silice?* Quo perpetuò extét, om-

niumq;

niumque animis possint infigi, omniumque oculis obijci. *Scio enim quòd Redemptor meus viuit*, certoque persuasum habeo *me in nouissimo die de terra surrecturum, & in carne mea visurum Deum Seruatorem meum. quem visurus sum ego ipse & non alius, reposita est haec* Spes & fiducia *in sinu meo*. Quibus verbis præter verã corporis resurrectionem (quę vt in Christo peracta, ita in nobis, hoc est, ęius membris perficienda est) hoc agit apud amicos qui illi plus attulerunt molestiæ quàm solatij, vt omnibus testatum sit se aliquando ex ijs malis ac miserijs emersurum. tametsi enim à Deo adflictus sit atq; in nihilum redactus, tamen certam se habere spem, eam concipere fiduciam, vt vindex & instaurator suus Deus hanc cladem ac calamitatem in quam deiectus est, à se auferat, & erecturus sit ex sterquilinio in quo voluitur, in pristinam dignitatem, sic vt res ex luctuoso ac funesto initio lętam Catastrophen seu exitum sit habitura non sine numerosæ prolis accessu, ac rei familiaris amplissimo prouentu. Quæ res indicat Iobi historiam nõ esse commentitiam aut fabulosam, sed veracem & cui fides derogari non debeat, sic vt ex

Iobi locus explicatus.

Iob. 42.

Cap.5. vt ex re gesta proponatur nobis patiẽtia
Cap.14. ac malorum tolerantia, vt testatur Iacobus Apostolus & illo prior Ezechiel.

De Nuce Cap.42.

QVum Sponsa (quo nomine & Ecclesia & pij cuiusq; anima quæ Christo insita est, designatur) omnes consectetur & captet odorũ suauitates quæ è speciosissimis fructibus emanant, hoc est, nulla non requirat oblectamẽta virtutum quibus se reficiat: *descendit in hortum nucum, vt longè latéque prospectet* atq; *inspiciat, an vineæ florescant, an mala Punica germinent, an se poma proferant in conuallibus.* Quibus Metaphoris indicatur, omnium virtutum chorus. Intelligi autem hic debet non nux auellana vulgo *Haeze note*, ex Corylo, sed iuglans vulgo Belgis dicta *Ocker note boom*, quę est arbor procera & ramosa, folijs non sine grauitate quadam odoratis, latis & oblongis, fructu multis inuolucris ac tegumentis munito, calloso foris atque herbaceo cortice vt Plinius eleganter describit, intus compactili caricarum loculo. Sunt enim huic nuci bifidæ putamini carinæ, nucleis verò quadripartita distinctio, lignea interuires-

Marginal notes: Cant.6. (beside "& captet odorũ"); Nucis arboris descriptio. (beside "note boom"); Lib.15.ca.22. (beside "nius eleganter")

uirescente membrana. Nux autem hæc *Basilica* vocatur, hoc est, regalis, quòd à Regibus è Perside in Europam translata sit, communi nomine *Iuglans*, quasi Iouis glandem dixeris, quòd eam primus hominibus Iuppiter commonstrârit. Eduntur hæ nuces salubriùs, minorique incommodo recentes & succulentæ, quàm aridæ. Nam raucescunt vetustate & capiti grauedinem inferunt, vnde Græcis nux *Caryon* dicitur, quòd capiti noxã inferat. Ex hac Medicamẽ Diacaryon Medicis in vsu est, quod è nucibus cõfectum faucium vitijs adminiculatur reprimentis ratione. Virides autẽ decerptæ antequam putamina obdurescunt, melle & Saccaro cõdiuntur, diuq; asseruari possunt, roborando stomacho vtiles, atq; ori palatoq; nõ ingratæ, sic vt mensis inferri possint, etiã inter bellaria, vt cortices Citri aliaque tragemata, hoc est, delicata quęque edulia quæ secundis mensis atq; alio cibo saturatis apponi solent. Elicitur etiam ex nucibus virentibus necdum interno cortice induratis in turbine ac meta distillatoria aqua ad multos vsus efficax, nempe ad pestis contagia, ad faucium ac palati hulcera, ac pustularum eruptiones, ad eluendas maculas

Nucis Etymologia.

Virides nuces condita.

Aqua nucũ qua virtute.

maculas, neuos, lentigines in facie: quod etiam præstat aqua quæ ex vitis sarmentis verno mense incisis profluit, qua de re nullum veterum mentionem fecisse memini. Cæterùm quum nux Regia foris ligneo sit duroque cortice, atque intus suauem sapidumque nucleum contineat, appositè sanè nec incommodè illi accommodari vita humana vel potius Christiana potest, atque Ecclesiæ decursus. In hac enim nubila serenis, dura mollibus, aspera lænibus, acerba mitibus, dulcia amaris, solatia castigationibus immista sunt. Durum aliquando est & operosum Nucem frangere, quod ipsum si dentibus tentes, periculum imminet ne, si imbecilles sint, illos frangas. Quo spectat illud Plauti, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangat nucem.* Quo denotat, illi qui dulcia degustare velit, amara degustanda, qui aliquid commodi sectetur, aut aliquod malorum solamẽ conquirat, ne laborem fugiat, nihil non faciat ac patiatur, quo salubria assequi posset.

Lachryma ex vitis sarmentis.

Nux aduersitatis & prosperitatis symbolum.

Plautinum prouerbiũ Gurgul.

De pomis in genere, è quibus Sacri vates similitudines desumunt.

Caput

Caput 43.

POmorum differentię & species apud belgas innumerę sunt, sic vt superiorem, nostra ętas vincat. nam insitio & inoculatio plurima genera peperit. Inter hęc sunt pręcocia quę pręmaturè maturescũt, sed fugacia, vt omnes fructus verni & æstiui qui asseruari nequeunt. Hiberna verò & Autumnalia in multam hiemem, imo in ver insequens illæsa intactáque seruantur. Horum alia dulcia, alia acida, acerba, austera, vinosa, mitia, diluta, aquosa, alia varij mistique saporis. Præbent autem hi fructus amabiles nulli non hominum oblectamenta, atque oculis, palato, naribus blãdiuntur, vt etiã pirorũ infinitæ differẽtiæ, sic vt si quis vllius generis mala conspiciat, contrectet, odoretur, degustet, mirè hoc blandimẽto afficiatur, sic vt etiam eo cõspecto in mentem veniat Dei munificentia, qui tanta rerum varietatę nos cumulatissimè instruxit. Inter poma referuntur quæ orbiculata sunt, nã pira ferè oblõga sunt & turbinata forma. Horũ differentias enumerare non est huius instituti, quũ omissis Cotoneis, mespilis, Citrijs, aurangijs,

Præcocia poma quæ.

Serotina poma quæ.

O Per-

Persicis,& volemis sic dictis quòd manus volam impleant,Punicis, Armenijs &cę. hoc tantùm admonere visum est, Deum has delicias homini indulgere partim in alimenti vsum,partim in sanitatis conseruādæ tutelam, eumq; nōnunquā adimere hęc vitę solatia,si quādo erga illius munificentiā sunt ingrati. Desumitur apud Amos prophetā elegans Metaphora ex pomis ęstiuis quæ cito quidem marurescūt,& vt res nouę,hoēs afficiunt,sed quę cōfestim putrescūt, nec asseruari possūt. *Ostendit*,inquit,*mihi Dominus Deus vncinū*, hoc est,corbē seu canistrū *pomorum æstiuorum,& dixit,Quid tu vides Amos? & dixi,canistrū pomorum*, (quibus designat fructus pręcoces & primitiuos) *Et dixit Dominus ad me,Finis super populum meum. Haren tijt is ghepaßeert,haer gheluck is ghedaen*. Hac Metaphora pomorum quæ non possunt diu subsistere,nostri vocant *Somer fruijt*, hoc est,ęstiuos & pręmaturos fructus,indicat imminere populo interitum, instare corruptionem vt pomis maturis, quæ si diu asseruantur,putrescunt, vt sunt pruna,cerasia,persica, corna quæ perennare non possunt,aut in hiemem perdurare, sic vt appositissima similitudine pronūciet,maturos

Cap.8.

Amos locus explicatus.

turos

turos esse vt consumantur, atq; intereãt, aut proximos esse interneciòni: eò enim peruenisse illorũ nequitiã, atq; vt æstiuos fruct⁹ maturuisse, vt desituri sint, nec amplius possint subsistere. Sic vulgo de facinorosis captis, *Den loops is ten eijnde: Dic pere was rijp.* Idipsum vrget Apocalypsis, ac Babiloniæ hoc est, qui Ecclesiam cõtaminãt, extrema minatur, atq; auferẽdas pronunciat omnes eius delicias, decus, magnificẽtiam, splẽdorem. Inter alia autem *Recesserunt*, inquit, *animo tuo desiderata poma, & preclara quæq; & omnia pinguia perierunt à te, nec amplius illa inuenies.* Quo indicat omnia quibus oblectare se solet, & palatum reficere, ablata esse, pompã, strepitũ, ferculorũ apparatus, bellaria, ac mellita repotia, nostrates *Banckettẽ* vocant, in quibus suauissimi fructus mensis inferri solent, vt poma sapida ac succulenta, pruna, Persica, aliæq; secundæ mensæ deliciæ.

Cap. 18.

Apocalypseos locus explicatus.

De Quercu, vulgo Eycke, & alijs glandiferis arboribus.

MVlta sũt in sacro Codice stirpiũ genera quę seriatim recẽsere immẽsi esset operis atq; infiniti laboris. Quocirca boni cõsulet ęquus lector, si nõ oĩa adamussim

sum exequutus. Quum autē Prophetę arbores concionibus adhibent, non modò satiuas quibus hortus excolitur, sed etiã siluestres quę ferè vrbanis sunt proceriores, earũ nonnullas obiter attingam. Sũt etiam nostris regionibus cognitę fagus vulgus *Bueken*, vlmus *Olmē*, Quercus, Robur, Ilex, Acer, Suber, *corck* Belgicè, cuius cortice suffulta sandalia & calceamenta frigus & aquã arcent, aliæq; glãdiferę arbores, quę olim ante inuẽtas fruges alimentũ hominibus suppeditabant. Vnde
Esa.1.2.4 prouerbiũ, *Stultũ est inuentis frugibus glande vesci*. Prophetæ per has arbores, validos & rubustos designãt, qui inopes opprimũt, ac tenuioribus sunt infesti, quos tamen Deus minimo negotio conuellit
Psal. 103.
Psalm.28. ac deijcit. *Ipse* enim *tanget montes, & fumigant, ipse Cedros* in immensum fastigiatas *prosternit* & confringit, sic vt vix tenuè vestigium tãti fastus appareat. Sic Deus
Cap.2. apud Amos, *Ego exterminaui à facie eorum Amorræũ, cuius altitudo vt altitudo ac sublimitas Cedrorũ.* Quo designat & denotat fastũ, superbiã, arrogantiã ac Dei cõtemptũ. Similiter Zacharias mentē cripit fastuosis, & tanquã rebus desperatis ad lamẽta, eiulatus ac fletus prouocat, *Vlulate*, in-
Cap.11.
quit,

quit, *quercus Basan, quia succisus est saltus munitus, ac magnificentia vastata est*, hoc est, ablatum est omne robur, omnis vis & potẽtia, omnis munitio qua subsistiterunt. appositè illos quernis arboribus cõparat. Vt enim maxima duricia robori & quercui est, ita vt eorum nonnulla vix findi queant, vel cuneis, vel securi, vel serra dissecari: ita isti muniti ac vallati opibus ac numerosa clientela, ad eas opes ac dignitates honoresq́;, vt sublimes arbores, euecti sunt, vt nunquã deprimi potuisse viderentur. verùm Dei potentię nihil obstat. Superiùs fusiùs de ijs tractauimus.

De Rosa, et ex illa desumptis Metaphoris. Caput 44.

ROsa apud omnes nationes flos spectatissimus, mireq; odoratus Cor & Cerebrũ odoris suauitate recreat. Intus verò adhibita, affectarũ partiũ dolores mitigat, & cõfortat astrictionis ratione. Succus tamẽ aut earũ delutum clemẽter ac placidè aluũ proluit, flauam bilem expurgat, iecoris obstructioni auxiliatur, in quẽ vsum conficitur apud nos *Rhodopharmacũ*, hoc est, Syrupus rosaceus solutiuus qui citra noxã aluum deijcit, & biliosa *Rosæ vires* *Rhodopharmacum.*

excrementa quæ febres tertianas excitant, expurgat. Huius amabilis floris multæ spectantur differentiæ. Vulgatissimæ sunt quæ albescũt, quibus succedunt rubentes & muricatæ, hoc est, quæ purpureo colore collucẽt, inter quas flagrãtissimi ruboris *Milesiæ*. Sũt etiã apud nos Puniceæ quæ prænestinæ dicuntur, vulgo *Prouinciales*, colore qui Belgis *incarnaet* dicitur, quòd viuæ carnis colorẽ referãt, ac subfloridum aut rutilantem. Sunt etiam Damascenæ; sunt muscatulæ minutiore flosculo cãdido, odoris eximij, vt Cynorhodus vrbanus & satiuus vulgò *Negelẽtier*, quæ Plinio videtur Rosa Græca & *Lychnus*, alia à Coronaria, flore roseo vel subrutilo, minuto, odorato, que dos etiã folijs aculeatis inest secus quàm vulgaribus rosis quarum folia inodorata sunt. Quũ autem Rosa nihil sit fugacius, nec quod citius marcescat, aptissimè huic vitæ humanæ fragilis, caduca & momentanea cõparari potest, cũ omnis splendor eius, gloria, decus, magnificentia, fastus, superbia, quæ omnia vt flosculi citissimè euanescunt. Notãtur autẽ in Scriptura sacra qui luxum fouent & odoratis rebus abutuntur. Sic enim cõpellant se lasciui homines,

Rosarum differentiæ

li. 2. ca. 4.

Cynorhodus odoratus.

mines ac delicioſi, qui à morte nihil hominis ſupereſſe ſibi perſuadent, *Quũ ætas noſtra imbecilla ſit æui breuis, & vt fumus & vmbra euaneſcat, agite fruamur bonis præſentibus, & vtamur rebus naturæ: dũ iunctus adeſt. Vino precioſo & vnguentis nos impleamus, & nõ ſinamus elabi florem temporis*, hoc eſt, non fruſtra patiamur preterire amœniſſimã æui partem nempe adoleſcentiã, quæ Genialiter nulloq; nubilo eſt tranſigenda. *Coronemus nos roſis anteq uã marceſcant, nullum pratum aut viridarium ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra*, vbiq; relinquamus ſigna lætitiæ, nemo veſtrum exors ſit inſolentiæ noſtrę, *quoniã hæc eſt pars, hæc eſt ſors vt cõditio noſtra. wy en ſullen anders niet hebben. Hæc*, inquit ſapiens *cogitauerunt & errauerunt, Excæcauit enim illos malitia ſua, nec Dei arcana cognouerunt*, itaque illorum conceptum improbat, quòd non vſum rei ſpectent, ſed luxum & prodigalitatem rerum naturæ, nulla habita Opificis ratione. Ceterùm apud Eccleſiaſticũ cõparatur animæ puritas, cãdor, integritas, decus, & virtutis præſtãtia Roſis, alijsq; odoratis ſtirpib⁹. Sic Sapientia æterni patris, ſui cõmẽdatrix, *Ego*, inquit, *quaſi Cedrus exaltata ſum, quaſi palma in Cades, & quaſi plantatio Roſa*

Sapien. 2.

Sapientiæ locus explicatus.

Eccleſiaſtici locus explicatus.

Eccle. 29.

in Hiericho. In ijs enim locis erát præstantissimę. Rursum quũ ad amplexandã Sapientiam exhortatur, *Audite me diuini fructus*, hoc est, Pij filij *& quasi rosa plantata super riuos aquarum fructificate, vt lilium flores emittite*. Paulo inferiùs quum Simeonis Pontificis laudes prosequitur, easq; amplificat in immensum, comparatione desumpta à naturę rebus, *Ipse est*, inquit, *quasi stella matutina in medio nebulæ, quasi luna plena quum suis diebus lucet*, hoc est, vel tota, vel media sui parte à Sole illustrata: *quasi flos rosarum vernis diebus, & quasi lilia apud aquæ riuos, &c*. Ex ijs cõijcito studiose lector, quàm illi frigeant Metaphoræ aut collationes qui ignorat herbę aut fruticis naturam, ex qua similitudo desumitur, atq; ad ornandam concionem adhibetur. Cæterùm quum inter scribendũ id Horatij in mentem mihi venisset,

Eccle. 39.

Eccle. 50.

In ar. Poë. *Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci*, lectorem delectando, pariterq; docẽdo, visum est vulgare quiddam de Rosa adijcere; quò iucunda serijs mista minus satient. Inoleuit apud Belgas ac plerasque alias nationes cõsuetudo, vt si quãdo lepidi sodales inter se cõuiuia agitãt ascitis inter hęc pręstãtioris formę aliquot puel

lis

lis stipulentur peracto symposio silentij fidem, *ne fidos inter amicos sit qui dicta foras eliminet*, eáque de causa, vt id ratum habeatur, *sub Rosa hæc peracta* dictitant. Vnde passim in cœnaculis Rosa lacunaribus supra mensæ verticem affixa conspicitur, quo quisque sit secreti tenax, ne quid temerè effutiat, sed omnia reticenda meminerit. Ita si quid licentiùs, parumque verecundè aut reuerenter dictum vel actum sit, aut si in Geniali accubitu inter se cantillent, lusitent, basient ac figant oscula, lasciuiant, titillent, insolescant, ante digressum *omnia sub rosa transacta* contestantur interposita stipulatione silentij ac pactione reticentię impetrata, ne quis disseminare audeat vel minimum eorum quæ in hoc sodalitio peracta, vulgo *Swijcht vā my ic swijghe van dy*. Quo spectat Prouerbiū, *Odi memorem compotorem*, in eos qui liberiùs dicta, postridiè in mentem reuocant atque effutiunt, quum vino sint inscribenda atque obliuioni danda quę in conuiuijs incautiùs exciderunt. Ita Lacedæmonij ex Lycurgi præscripto in foribus primoque aditu atq; ædium vestibulo inscripserūt, HAC NON EGREDITVR SERMO.

Hora. lib. 1. Epist.

Rosa cur mensæ affigatur.

Prouerbiū in futiles.

Lacedæmoniorum institutum.

Vnde autem hic mos receptus sit, vt Rosa in cœnaculis erecta silenda imperaret, quæ inibi agitari solent, Carmen istud graphicè exprimit.

Est rosa flos Veneris, cuius quo furta laterent,
Harpocrati matris dona dicauit Amor.
Inde rosam mensis hospes suspendit amicis,
Conuiuæ vt sub ea dicta tacenda sciant.

Est autem myrtus & rosa Veneri dicata. his enim herbis odoratis exornari debet Cõiugium ac torus Genialis, in quo, excluso tumultu ac dissidio, omnia decet esse placida, quieta, sedata, & si quid inciderit, silentio inuoluendum. ob id Cupido Veneris filius Rosam Harpocrati silentij Deo qui digito labellum compescit, consecratam esse voluit, eoq; munere illum decorauit, quò exhiberetur hominibus loquacibus Rosa velut silentij symbolũ. Vt autem Harpocrates apud Grecos, ita Angerona Dea apud Romanos silentio præfecta est.

Harpocrates silentij Deus.

Rosa silentij symbolum.

Angerona silentij Dea.

De Zizania, & Lolio, alijsque herbis frugibus inimicis.

Cap. 45.

Qüid zizaniorum nomine designetur.

ZIzaniorũ nomine designatur omnis inutilis, vitiosa, noxia fruticatio quæ

semen-

sementi ac frugū incremento officit, quęque sata strangulat ac necat, succumque quo nutriuntur depopulatur, sic vt segetes aliæq; herbæ salutares aut malignè emergant, aut prorsus suffocętur. Quum autem lolium tritico infestū sit, ac noxā inferat, inter Zizania, hoc est, ea quæ extirpanda sunt, principatum obtinet. Cōspicitur autem in segetibus folio angusto, pingui, oleoso, hispido, semine in spica exili, flosculo purpurascēte vt phœnix cui⁹ meminit Dioscorides, huic prorsus affinis, quę lolium siluestre vel murinum vocatur quòd à muribus erodatur, nostrates vocant *Muijskoren*, hoc est, spuriā atq; adulterinam tritici speciem, quæ aliquando à puro discerni nequeat. Huic ferè sociari solet inter segetes Githago vel pseudomelanthium siue nigellastrum, folijs porri, prælongo culmo, flore purpureo, semine in loculo papaueraceo, nigro, subrotundo, inodoro, farina intus candida si dentibus atteratur, nostrates *Bolder* vocant. Lolium autem Theophrastus prouenire testatur ex tritici ac ordei corruptis vligine seminibus aut ijs gelido imbre dilutis. Semen eius panibus admistū, capiti dolorem, oculis cali

Lolium frugibus noxium.

Phœnix herba. Lib. 4.

Melāthium adulterinū.

caliginem adfert, quòd vaporosos humores in cerebrum deferat. Vnde manauit Prouerbium in cęcutientes quiq; sunt caligantibus oculis, *Lolio victitare.* Sic Plautus.

Lolio victitare prouerbium.

In Milite.

Mirum est lolio victitare te tam vili tritico.
Quidnam? quia lusciosus. Verbero Ædipol, tu quidem cæcus, non lusciosus.

Cęterùm quum Zizaniorum nomine nullæ peculiares herbæ designentur, sed omnes illæ frugum & herbarum pestes quæ ęxtirpandæ sunt, ne frugiferas herbas opprimant, Belgæ communi nomine hanc inutilium herbarum congeriem *wiet* vocant, & *wien* eruncare atquè eruere, fundumque à noxijs fruticibus purgatum reddere. Quocirca ineunte vere antequam sata adolescant, maturè ac tempestiuè euellenda curant omnia frugum detrimenta. Virgilius autem obiter complectitur quęcunque Zizaniorum nomine compræhensa sint & satis noceant.

Georg. li. 1.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, quum iam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent siluæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus, vt mala culmos

Esset

Esset rubigo, segnisque horreret in aruis
Carduus, intereunt segetes, subit aspera silua,
Lappæque, tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.

Ouidius quoquè agros & noualia culta prestari vult,

Vt careant lolijs oculos vitiantibus, agri, Li.1.Fast.
Nec sterilis culto surgat auena solo.

Hinc appositè Christus per Zizania, hoc est, agrorum pestes & vitia, doctrinam noxiam, perniciosam, insinceram designat, denique improbos & perniciosos doctores qui heresi pestifera mentes hominum imbuunt, ac peruersa subdolaque interpretatione, instigante Diabolo, celestem ac salutarem Euangelij doctrinam deprimunt, ac falsa veris, vitiosa sinceris, dubia certis immiscentes Verbum Dei ac pabulum animæ inficere student & contaminare, quos tolerari quidem vult Deus in spem emendationis, & quò moniti resipiscant, non tamen prohibet, vt Chrysostomus ait, hæreticorum conciliabula dissipare, ora obstruere, loquendi audaciam concidere. Quo spectat illud Pauli ad Titum, *Hæreticum hominem*, hoc est, qui pertinaciter inheret prauæ opinioni ac destinata malitia pergit tueri falsa,

Math. 13. — Cap. 13. in Matth. — Cap. 3.

post

post vnam aut alteram monitionem, velut insanabilem ac deploratum fugito, sciens quòd euersus est, quoniam ipse suo iudicio damnatus est, suaque culpa perit, quòd monitus in errore persistat. Et quanquam Zizania exstirpāda nolit Christus, factiosos tamen & qui Reipublicæ tranquillitatē excitatis tumultibus perturbant, Magistratus imperio subijcit.

Rom.13.

De Libanotide Coronaria, quæ vulgo Rosmarinus dicitur.

Caput 46.

QVum Bibliorum interpretes nō semper exacta herbarum cognitione sint imbuti, viri alioqui linguarum peritia ad miraculum instructi, fit nonnunquam vt stirpium aliam pro alia substituant, ambiguitate vocis Hebrææ decepti. Sic non desunt (inter quos est Franciscus Georgius Venetus reconditæ eruditionis vir) qui Libanotida, hoc est, nostratem Rosmarinum Coronariam pro Hissopo vertendam censeant, quæ vox à thuris odore nomen sortita est, quē fruticem aut virgultum Iudęi in fasciculos manuales coactum ac cōplicatum, scoparū more, cōspergēdis lustrandisq; hostijs immo

Lib.7.cap. 27.de Ha. mundi.

immolaticijs accõmodabant. Nominis autem vicinitate decepti (nã Latinam vocem refert Esop) Hissopum transtulerũt. quum vt isti censent, Rosmarinum fuerit interpretandum. Quum etiam Iudæi nostra hac ætate (vt audio) fruticis huius fasciculo vtuntur, vbi sacrificia sua peragunt, ac cæsis hostijs peccata expianda sunt, imbuto intinctoque hoc fruticulo animantium sanguini, quo adstantes cõspergunt, Quod ipsum olim Ethnici factitabant (mutuato à Iudæis expiandi ritu) vt Iuuenalis, Persius, Horatius passim testantur, ramusculo Oliuæ, cuius rei exstat luculentissimum exemplum apud Virgilium, qui pompam funebrem describit, qua Misenus Æolides generosi hominis more effertur. Sic enim rem Aeneid.6.
prosequitur.

Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam,
Ossaque lecta cado. texit Chorinæus aheno.
Idem ter socios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, dixitque nouissima verba.

hoc est manibus eius optima quæq; precatus est, quo officio etiã nostrates mortuos prosequuntur, vbi sepulchro inferri cõtingit. Nostri autem sacrifici ex veteri insti-

Aquæ consecratæ aut lustralis origo.

ri instituto in hunc vsum manipulo vtuntur ex cetis confecto, atquè aqua sacrata adstantes conspergunt, nulla quidem, vt mihi persuadeo, superstitione gentili, sed vt Dominicis diebus hoc symbolo baptismus in mentem reuocetur, quo is ritus ac ceremonia sit instauratio ac velut repræsentatio eius Sacramenti quod semel adhibitum, nunquam iterari debet: cæterum vt ad Rosmarinum referatur oratio, scatent passim omnium horti viuaci hac fronde, folio tenui, crebro, oblongo, crassiusculo, colore intus candido, supernè viridi, suauiter odorato, flore ceruleo, oleoso, ita, vt si in vasculo distillatorio ex hoc aqua eliciatur, oleum innatare videas. Quod ego paralyticis & apoplectis salubriter admouere soleo, ceruice ac nuca illo inuncto. Odor fruticis animum reficit. præsentaneam autem vim obtinet in expugnando morbo Regio qui vulgo Ictericus appellatur *Gheluwe Zucht*, perfusa extima cute flauo felleoque colore: sic vt hæc vis etiam ad animum transferatur vitiorum neuis ac maculis deformatum. Rursum morbum comitialem qui menti vim infert, impugnat. sic omnibus autor sum, vt in elixa-

Aqua Rosmarini vis

Morbi Regij remedium.

elixatum carniũ liquamine crebro eius vſum admittant. Odor accenſi fruticis peſtis contagia fugat, atque ædes ſuauis odoris fumigio à vitioſo halitu tutas præſtat. Conficitur ex eius floribus medicamentum, quod quoniã diu ſubſiſtit, *Conſerua* triuiales Pharmacopolæ vocant, cuius vis cerebrum mirè confortat, ſi nimio humore oppreſſum eſt, memoriam collapſam erigit, & ne quis morbo caduco, apoplexia, paralyſi, ſpaſmo corripiatur, aut caligantibus oculis efficiatur, ſingulari vi ac efficacia inſtructa eſt. Quum autem thuris odor ac ſuffimentum Deo offerri ſolet, eoque homines illi litare, non alienum à ratione eſt Iudæos thurificis fruticum odoribus eſſe vſos, ac Roſmarini miniſterio (quæ ſingulari vi pollet in expugnãdis cerebri morbis, vbi mentis ſedes eſt & herba grato odore imbuta eſt) ſua ſacra peregiſſe: vt nunc Chriſtiani viuida ac feruenti per fidem in Chriſtum oratione ſe Deo reconciliant, qui cultus illi omni thure ac ſuffimento eſt gratior magisque acceptus: quanquam nihil vetat Baſilicas atque ædes ſacras odoribus perfundere ac virente fronde, herbisque redolentibus vel ſuffitu, odo- *Oratio ſacrificium Chriſtianũ.*

P ratas

ratas præstare, modò absit superstitio, nec columen pietatis in ijs vt plerisque alijs constituatur. Adhibentur enim huiuscemodi adiaphora, hoc est indifferentia ad decus & ornatum religionis, atq; vt habeat populus aliqua honesta oble-
Math.21. ctamenta quibus reficiatur. Sic passus est Christus sibi deferri hoc honoris, vt
Ioan.12. impuberes ac promiscua multitudo faustis acclamationibus se prosequerentur, sibiq; congratulantes Palmarum aliarũque arborum ramos passim per vias ac compita prosternerent.

De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Biblijs fit mentio, & de qua desumitur insignis Metaphora seu collatio à Solomone Ecclesi. cap. 12.

Caput 47.

AMygdalus arbor caudice procero assurgit multis ramis quaquauersũ, vt nostras persica, brachiata, folijs salici proximis aut ligustro, aut vt ea quæ Belgis *Persica* & volema profert, flosculo candido, folijs distincto, quæ tametsi mense Ianuario aut paulò serius statu cæli adhuc

huc rigidò florescat, apud Zirizæos tamen fructus qui nobis *Amandel* dicitur, præcoci partu maturescit. Vidi enim ante sesquiannum in nuptiali pompa generosi viri *Branonis à wyngaerdo*, in quem Socer *Hieronymus à Seroskerka* Zelandiæ Orientalis cis Scaldem Quæstoriam dignitatem trastulit, Amygdala ex arbore recens decerpta ea maturitate vt cum Italicis vel Hispanicis certare possent, sic vt effracto lignoso putamine nucleum intus exhiberent candidissimum, denique succulentum, mireque sapidum adeò vt Proceres aliquot Batavi qui illuc acciti erant, obstupescerent atque incredibili admiratione afficerentur, quum spectarent in tam despicata maritimi tractus regione tam speciosos fructus enasci. Muniti autem erant fructus amygdalini gemino tegumento atque inuolucro pubiscenti, primum cabycis, mox lignei putaminis, cui suberat nucleus membrana obductus, qui in aqua egelida aut tepescenti maceratus, membranam totam exuit, & se edendum zaccaro inspersso exhibuit. Amygdalus nó prorsus nostrati Persicæ absimilis, nisi quòd huic folia maiuscula sint & flos puniceus, illi

Amygdalus Zelandis non denegata.

candidus. fructus Persicæ orbiculatus, carnosus, succulentus, sapidus, vinosus, foris lanuginosus, dura intus ac scabra nuce, amygdalis prorsus affinis, nisi quòd maiori læuore sit nux amygdalina, nec ita foraminosa: fructus amygdalini cortex nihil habet quod edi posset, sed tantùm nucem ambit membranosum tegmen puluini forma; Belgæ vocant *eet porcussen*, intus verò exhibet nucleum nunc amarum, nũc dulcem, quorũ prior ebrietatem arcet præsumpta, exiccandi ratione, nam humiditatem vini ac vaporem consumit, eumque prohibet ad cerebrum efferri. cæterùm amaritudinis ratione, & quòd incidendi extenuandique vi pollet viscerum internorum obstructiones amolitur, hoc est, hepar, lienem, renes à crassis humoribus expurgat, vrinam prouocat, calculum atterit, vt etiam nuclei Persicorum: neuos, lentigines, maculas in facie cuteque extima eluit abstergendi efficacia. Quum autem vulpes calidis & siccis tabescant, vsu amygdalorum amarorum emoriuntur, nisi aquam confestim lambãt, atque amaritudinem quæ vitialem succum illis depopulatur, mitigent ac diluant. Dulcia amygdala

Amara Amygdala quid præstent.

Amara amygdala vulpi noxia.

(quo

(quo commeatu Iacob patriarcha filios instruxit, quũ famis tẽporẽ in Ægyptò illos amãdaret) corpus alũt ac saginant, pectus expurgãt, tabidis conferunt, somnũ placidũ conciliant, delatis ad cerebrum suauibus ac soporiferis vaporibus: gummi vérò eaque resinosa concretio, quam fisso per æstatem, hianteque cortice arbor exudat, astringit atque inspissat humores tenues, ac sanguinolentas excretiones cohibet. Ex hac speciosa ac fructifera arbore quæ præmaturè floret, atque albescente flosculo spectabilis est, desumit Solomon insignem Metaphoram in Ecclesiaste capite vltimo, adiectis alijs quibusdam verbis translaticijs tam obscuris & intricatis, vt non cuiuis sint explicabilia, & quæ Oedipo opus habeant coniectore, quibus tamen pro virili atque ingenij nostri tenuitate aliquid lucis adferre conabor. Toto autẽ hoc capite desumpta ex rebus notissimis, passimq; obuijs collatione commonefacit hominem officij sui, vtque in ætate iuuenili saluti suæ inuigilet, cohortatur, antequam ętas ingrauescat, & corpus senectutis incommodis opprimatur. Itaque Deum ante oculos constitui vult, atque in eum men-

Genes. 43.

Gummi amygdalinũ

Cap. 12.

tem continenter defixam, nec vllo modo committendum, vt in virescente ætate illc in obliuionem deueniat, sed dum viget ætas atque adhuc in flore æui consistit omniaque membra suis officijs funguntur, Deum vitæ integritate ac moribus inculpatis demereri studeat. Elegan- cap. 14.
ti autē periphrasi indicat, quo modo homo in ætate florida cōstitutus sensim deflorescat, atque vt Iob testatur, conteratur, & velut vmbra aut fumus euanescat, sic vt singulis momentis detrimenta cōcipiat, atque in deterius rapiatur, omniumque membrorū vsu & functione priuetur. Accessu enim annorum (nam singula membra Solomon persequitur) caligant oculi, aures obsurdescunt, lingua titubat & efficitur impedita, nares odorandi facultate destituuntur, tremunt manus, labascunt pedes, dorsum incuruescit, totaque corporis compages pedetentim dissoluitur. In hunc autem modum (vt autoris verba enarrem) concionem suam prosequitur, *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis*, hoc est, antequam te circumuallent senij incommoda & morbi, *de quibus dices, non mihi pla-*

bi placent, antequam tenebrescant Sol & lumen & stella & Luna. & reuertantur nubes post pluuiam, hoc est, caligo & nebula oculorum cum lachrymosa lippitudine, *quãdo commouebuntur custodes domus*, hoc est, cõstarum propugnaculũ quod interna viscera munit ac tuetur, *& nutabunt* seu vacillabunt *viri fortissimi*, hoc est, pedes qui corpus librant ac fulciunt, *& otiosi erunt molentes in minuto numero*, hoc est, quum edentulus eris, cibumque ægrè conficies mandibulis: *& tenebrescent videntes* hoc est, oculi, *& claudentur ostia in platea*, hoc est, via & meatus quo cibus in stomachum defertur. in humilitate vocis molentes. *& consurgent ad vocem volucris. Et obsurdescent omnes filiæ carminis*, hoc est, aures quæ sonorum modulatione affici solent. *Excelsa quoque timebunt & formidabunt*, hoc est, quum pedes labant editiora loca non conscendent, vel aliquid ex alto delapsurum metuant. *In via florebit Amygdalus, & impinguabitur locusta*, hoc est, pedes intumescent ob debilem concoctionem nam locustæ exporrectis pedibus saliunt, quod senibus est denegatum. *Et dissipabitur Capparis, Antequam rumpatur funicu-*

Locus Solomonis Allegoricus.

niculus argenteus, & vita aurea recurrat, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam, & reuertetur puluis in terram vnde venit, & Spiritus redeat ad Deũ qui dedit illum. Hac partim Allegoria, qua Solomon aliud dicit, aliud intelligit, partim Metaphora (qua verba cõmoditatis gratia transfert per similitudinem à propria significatione ad alienam) extimulat hominem oscitantem suæque salutis negligentem, vt Opificis ac Creatoris sui memor sit, illúmque identidem ob oculos constituat, nec vnquam in obliuionem deuenire patiatur: atque id præcipuè in adolescentia atque ætate iuuenili quæ minùs prouida segniter saluti proprię inuigilat, suisque cõmodis prospicit. quod ipsum eò magis amplificat, quòd successura sint deteriora, quibus id perfici non possit. Quocirca acriter stimulat mentes ignauas & socordes, vt ab ineunte ætate in Deum mentem habeant erectã, antequam senium ingrauescat, & accelerari contingat dies malos ac tẽpora, annosque plenos incommoditatis, molestię, afflictionis. Nam silicernio ac capulari seni omnia sordescunt vitæ oblectamenta, voluptates, deliciæ, tripudia, cantilenę, ri-

Caput Ecclesiastæ. 12. explicatum.

sus

sus, ioci, lepores, omniaque fastidiuntur edulia, cupediæ, condimenta, bellaria, nec vllis rebus quamlibet suauibus afficiuntur, quibus fere iuuentus occupari ac detineri solet. Hanc autem occasionẽ redimendæ salutis eò magis arripiendã prædicat, quòd in ætate decrepita & inclinata animus vnà cum corpore flaccescat, mens obnubiletur, memoria, ratio, intellectus, omnesque animæ facultates extinguantur, extincta luce, insitoq; naturæ lumine sopito. Etenim (vt ordine ac continuata serie Solomonis caput illustrem) senio confectis oculi cæcutiũt, ac præter caliginem lippitudine vitiantur, vt Sol & Luna illis vix conspici possint. Tunc manus quarum in perficiẽdo opere vtimur agilitate ac ministerio, tremulæ efficiuntur, atq; ad opera manuaria inutiles. Tũc pectus anhelosum est, ac spiritus propter costas subsidentes ægrè ducitur. Tunc pedes qui corpus vt basis ac columnæ fulciunt, labant ac incuruescunt sic vt in ingressu scipionis adminiculo indigeant. Tunc dentes qui cibum molunt ac conficiunt, operaq; mandibularum alimenta conterunt, imminuti officio suo perfunguntur, vt edentilis asso-

let. Tunc visus imminuitur, atque oculi, qui velut ex cauernulis atque animi fenestris prospectant, deficiunt & obscurantur, aut conniuentibus ac collapsis palpebris earumq; musculis minutim ac velut per nebulam vident, vt ij qui vix in platea obuium discernunt. Tunc fauces ægrè cibum deglutiunt, occluso ob siccitatem gulæ meatu ac tramite per quem alimenta in stomachum deferũtur, dentibus etiam inualidis, exesis, infirmis qui cibo elaborando atterendoq; non gnauiter insistunt, Tunc somnus tenuis est & exilis ob cerebri siccitatem, vt senex ad auiculæ sonitum expergiscatur. Tunc offuscatur vox, & stridet ariditate exasperante vocalem arteriam, prorsusque ad cantillandum est inidonea. Tunc ad leuissimum strepitum expauescit, totusque meticulosus ac pauidus semper aliquid sibi imminere, ac è sublimi delapsurum metuit, sic vt non temerè per compita, & plateas ingrediatur, nisi subinde respectet. Tunc florescit

Amygdali metaphora. AMYGDALVS, hoc est, Caput albescit canicie sic, vt eminus concipi queat, quemadmodum Amygdalus arbor quę candidos in summitate flores

pro-

producit, ac longissimè se spectandam exhibet. Tunc vox exilis erit, imminuta, ac stridula. Tunc leuissima quæq; illi erunt oneri ita, vt ne muscam quidem perferat. Tunc peribit appetitus qui fere Capparis condimento iritari solet, totumq; rerum carnalium desideriũ abolebitur. Hæc aliaq; incommoda homini obuentura commemorat Solomon, ingrauescẽte ętate ac deuexa, antequã mutua animi cõcordia ac cõfœderatio, qua hęc cõglutinata sunt, dissoluetur, & priusquam ex hoc corpore animũ emigrare contingat in sedes illi destinatas. Quocirca homini has ærũnas in mentem reuocat, quò in ętate florida ac virenti in Deũ defixos habeat oculos, illiq; suam vitam, mores, ac studia approbare studeat. *Antequã* (vt cõcionem prosequitur) *rumpitur funiculus argẽteus:* quo designat Spinalis dorsi medullam, (Belgę *Hoorinck* vocãt) quę ex Cerebri substantia argenteo splẽdidoq; colore producta (vt etiã in brutis animãtibus conspicitur) à basi occipitis, hoc est, capitis parte postica vno productũ per quatuor & triginta vertebras (qui & spõdyli dicuntur) ad os caudę quod ad anum desinit, porrigitur. Quum autem istę spinæ
seu

Spina dorsi carinæ nauis assimilis.

seu dorsi contextus cui costæ velut curuatæ trabes adherescunt. atque affixæ sunt, sit velut Carina, (nautę *kiel* vocant) cui totius nauigij moles incumbit, tota vis, robur, fortitudo, munimentum humani opificij ac structuræ in spina eiusq; medulla consistit, sic vt scitè Solomon homini imminere interitum pronũciet, quando illam conuelli vel rumpi, vel dissolui contingat, sub confracti argentei funiculi Metaphora, quod instante morte euenit. Cæterùm quod sequitur, *Frangitur aut quassatur fons aureus*, ea figurata loquutione Cor vitæ fontem designat, à quo arteriarum riui (vt ab hepate venarum propagines) producuntur, qui & spiritus vitales, & rubicundum sanguinem secum deuehunt, membraque fouent & irrigant. Per Hydriam autem vel vrnam quæ conteritur iuxta fontem vel scaturiginem Renes intelligit & vesicam meatusque vrinarios, qui ferè in senibus collapsi & in angustum contracti non præstant officium suum, sic vt accelerati interitus causam præbeant. Sequitur, *Et confringatur rota super Cisternam, vel conquassatur & corruet currus fractis rotis in foueam*. Quibus

bus verbis denotat Caput quod ferè moribundis inclinari ſolet & in humeros deuolui. Eſt autem caput rotundum & globoſum, quod vt rota verſatilis quaquauerſum mouetur dextrorſum, ſiniſtrorſum, nunc in pronam, nunc in ſupinam partem, cui mouendi & ſentiendi facultas attributa, ex eóq; ſpiritus animales orti per corpus diffunduntur, ac motum ſenſumque neruis impertiunt: imminente autem morte Caput primum ferè labaſcit ac corruit (vt in oculis perſpici poteſt qui omnium primò moriuntur, aut mortis indicia proferũt) ac totum corpus in præceps rapit, fractiſque omnibus membris, vt axe currus aut vehiculi, omnem corporis ſtructurã in foueam deijcit. Hunc itaque ſubeſſe ſenſum Solomonis verbis, teſtantur ſubſequentia. *Nam tunc*, inquit, *puluis in terram ex qua deſumptus eſt, & Spiritus ad Deum qui dedit illum, reuertetur.* Cæterùm vt ad Amygdalum regrediar, Iacob Patriarcha, cui poſt à vidẽdo Deo Iſraëli nomen inditum eſt, à ſocero Laban parum ciuiliter aut pro æquitate rei tractatus, miro vſus eſt aſtu ac ſtratagemate, ſubdolo quidem ac fraudulento,

lento, nisi industriam interpreteris atque ingenij dexteritatem; qua mercedem auaritiæ pretextu denegatam: atque hereditatem fraude retentam ad se deriuaret, ratione Physica ad id perficiendum vsus. Accepit enim virgas ex Amygdalo, Corylo, populo, castanea, easq; decorticatas in alueo ac canali posuit ante ouiũ oculos, vt quum potum venirent, in earũ conspectu cõciperent. quum autem omnibus animantibus atq; etiam fœminis formæ ac species rerum imaginatarum concipiuntur ex rebus obiectis, illæque fœtibus imprimuntur; factũ est vt pecudes fœtus ederent versicolores ac variegatos, maculisque distinctos, sic vt Iacobus non pœnitendã sortẽ sit consequutus. Ceterùm extat in Biblijs insigne miraculum de virga Aaronis Amygdali in morẽ spectabili florũ ac fructuũ amœnitate germinãte, qua Deus præfracto populo voluntatẽ suam testatã esse voluit, & palam facere omnibus, quẽ præfici velit diuinis ministerijs ac sacerdotis munere fungi: Absorptis itaq; terre hiatu, soló que dehiscẽte Dathan & Abyron vna cũ primarijs aliquot, cõspirationi cõtra Mosem & Aaronẽ consociatis, qui se diuinis rebus

Gen. 30.

Imaginatio conceptum fingit.

Nume. 16. & 17.

rebus ingerere tentabant nullo Dei mādato aut vocatione, cęsis interim ex promiscua plebe ac gregaria multitudine quatuordecim milibus & septingentis, demādauit Deus Mosi vt acciperēt duodecim virgas, inscriptis singulis virgis Principum nominibus, inter quas erat Aaronis Leuiticę tribus. Et posuit singulas Moses in tabernaculo testimonij, postridie ingressus Moses tabernaculū oraculi, vnde à Deo responsa peti solebāt, inuenit germinasse fruticis in morē, virgā Aaronis Leuiticę familiæ, ac turgētibus gemmis flores emersisse, qui folijs dilatatis Amygdala protulerunt. proferens aūt Moses virgas omnes de conspectu Domini, spectandas illas exhibuit vniuersis filijs Israël, qua re visa, acceperunt suam quisque virgam. Aaronis autem in signū rebellionis in tabernaculum relata est: quo sedato sopitóque murmure ac fremitu inconditæ multitudinis, ea virga exemplo sit, ne amplius contra Deum eiúsque ministros insurgant. Historia hæc illustre documen omnibus exhibet, nempe vt nemo sibi vsurpet aut vendicet vllam functionem, aut vltro se illi ingerat, nisi Dei iussu & voca-

Documentum ex historia Aaronis.

vocatione accitus, vel etiam communi consensu ac suffragio eorum quibus ea res per Dei Spiritum demandata est. quemadmodum Paulus ad Hebræos testatur Christum non sibi arrogasse eum honorem ac dignitatem, vt constitueretur Pontifex qui peccata aboleret effuso suo sanguine, sed hac perfunctum legatione iussu Patris qui illum constituit perpetuum Sacerdotem secũdum ordinem Melchisedech. Cui itaque virga, hoc est, regendi docendiq; munus commissum est, ac delegata functio propagãdi Euangelij, ille se alacriter operi destinato accingat, suæq; vocationi gnauiter insistat. Atqui vt Aaronis virga priùs arida, virtute diuina virescere incepit, ac præter foliorum pompam flores peramœnos fructumq; salubrem proferre: ita quoque par est vt ministri verbi Dei germina virtutum proferant, ac salutari doctrina illos, quorum cura ijs demandata est, imbuant, vt fructus bonorum operum per fidem in ipsis conspiciantur. Quod Christus sedulo inculcauit Petro ter ab illo stipulatus amoris confessionem, & pascendi gregis diligentiam. Videtur autem mihi admodum apposite ac conuenienter

Cap. 5.

Hortatio vt quisque suum ministerium exequatur.

nienter Nux Amygdalina posse statui vitę Christianę symbolũ, in qua vt superiùs de Iuglande diximus, aspera mitibus, amara dulcibus, dura mollibus ac suauibus mista sunt, nam per ligneum durumque putamen aduersitates, labores, ærũnę, incommoda designantur: per nucleũ dulcedine imbutũ suauitas & solatium, dolorumque fomentum & mitigatio.

Amygdalina nux vitæ Christianæ symbolum.

De Platano eiusque natura, à qua Similitudinem desumunt sacri scriptores.

Cap. 48.

PLatanus arbor est externa atque aduenticia, vmbrarum gratia ex Asia in Europam aduecta, sic vt Plinius testetur ad Morinos vsque Belgarum olim extremos Romani imperij tributarios esse delatam. Diffundit hæc arbor amplissimè ramos, cortice crasso, folio vitis aut Ricimi, hoc est, eius stirpis quæ vulgò *Palma Christi* dicitur, ob folia in expansæ manus effigiem articulata, Catapotiæ maioris etiam nomine cognita, quòd semen cui inest vis purgatrix, pilulis quę Græcis *Catapotia* dicuntur, ab orbiculari forma, sit

lib. 12. c. 1.

Palma Christi siue Ricimus herba.

inclusum. verùm Platano, quàm huic fruticì folia paulò minora sunt, longo pediculo, hoc est, petiolo quo folium aut fructus dependet, rubicundo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis atq; orbiculatis, scabris ac lanuginosis. Præbet hęc arbos, quòd patulis sit diffusa ramis, ac quaquauersum exporrectis, scenas & umbracula, vt apud Belgas fagus, vulgo *Buecken*, laxatis ac deflexis expansisq; in omnē partē, cultoris industria ramis, eaque elegantius Tilia seu Philyra Belgis *Linden*, cuius apud Brabantos ramosa illa arboris propago, & natura & arte exculta vmbram exhibet & excluso Solis ęstu opacū frigus adfert sic, vt subsidētes mirè afficiat frondosa concameratio, ac lassos languidosq; suauiter reficiat. Non desunt qui quum Tiliam hęc prębere cōmoda videant, ac salubri vmbra astantes recreare, Platanum existiment, Alij fagum, quòd Virgilius cecinerit.

Fagus. *Tilia.*

Eclog. 1.
Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi
Siluestrem tenui Musam meditaris auena.

Verùm magno errore inuoluti sunt, quū illis nulla in folijs cum Platano sit affinitas. Arcent quidem illæ arbores, vt Platanus, Solis ardorem, ac caput ob densam

sam foliorum pompam ab æstu tuentur, sed nõ conspicitur ea species & forma foliorum in nostratibus arboribus, nõ emanat ex frõde ea suauitas & expiratio quæ salubri halitu proximos afficiat. Est enim Platanus ea vi imbuta, vt venenata quæq; arceat, ac Serpentes lõgè abigat adeo vt vespertilionibus hæc arbor aduersetur, nec facile sub ea nidulentur, eiusque vmbram ferre sustineant. *Platani vis & natura.*

Quocirca sacri scriptores hanc etiam narrationibus suis accommodant, ex eaque similitudines desumunt. Sic Sapientia sui commendatrix, atque in enarrandis proprijs encomijs occupata, commemoratione excellentium arborum, indicat se omni virtutum genere exornatam, ita, vt sibi adsit decus, honor, dignitas, amplitudo, sublimitas, fauor, gratia, venustas, quibus dotibus suos sectatores etiam illustrat. fatetur se frondescere ac fruticare, vt Platanum arborem speciosam, quæ irrigata aquarum affluentia augescit, atque incrementa suscipit. Arbor enim hæc impensè humore delectatur, ac sitibunda est adeo, vt vini irrigationem non respuat, quod ipsum factitasse *Eccle. 24.*

lib. Sat. 3. Hortensium Macrobius refert, quò vitatior esset ac magis spectabilis. Vt autem Platanus ramos ac propagines longè lateq́ue diffundit, ac tam gratam vmbram exhibet, vt Xerxes Persarum rex totos dies illa se oblectaret. Ita Sapientia quæ ab Altissimo promanat, omnes qui eò confluunt, ac sub eius vmbra se recondunt, suauissimo Diuinitatis afflatu fouet ac recreat, illorum curam ac tutelam suscipit, illosq́ue ab omni iniuria atque incommodo defendit. Sic orat Dauid, *Sub vmbra alarum tuarum protege me.* Et Hieremias plorabundus queritur se hoc solatio destitutum populi Iudaici personam sustinens, *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus, in vmbra tua viuemus in gentibus*, hoc est, illius præsidio fulti subsistemus & tuti erimus ab omni insultu. Cæterùm quum sint in Palestina ac Syria totóq; illo felicis Arabiæ tractu amœnissimæ summæq́ue proceritatis arbores ob soli vbertatem atq; aëris temperiem, Prophetæ ex rebus obuijs ducta similitudine Regum atque Imperatorum magnatumq́ue splendorem, magnificentiam, sublimitatem, potentiã, maiestatem, celsissimis arboribus vt Cedris

Xerxes platani vmbra delectatus.

Psalm. 16.

Treno. 4.

dris

dris comparant. Et si qui alij sunt paulò inferioris notæ Principes vel Satrapæ quorum non tanta est potentia, vt cum summis certare possint, aut cum illis paria facere, sed tamen in aliquo numero censeri possint, & quibus obtigit non pœnitenda dominatio, non Cedro sublimi atque immensæ altitudinis arbori, sed Abieti vel Platano alijsque minus proceris aut speciosis arboribus comparantur. Itaque Deus apud Ezechielem amœnissima vtitur Metaphora in describenda amplitudine ac sublimitate Pharaonis, quantóque vtatur successu ac prosperitate, quid incrementi florentissimo Regno accesserit, quos progressus acceperit, sic vt pronunciet nullum Regem illi parem, nec quenquam illius magnificentiam adæquare: illum tamen ex tantò fastigio ac gloria minimo negotio deiectum iri, quemadmodum celsissimæ arbores securi deijci solent ac conuelli. Sic enim Propheta narrationē prosequitur, qua Deus superbo elatóque Regi, cui vt nunquam Deus in mentem venit, ita eius populo fuit infestus, exitium minatur: *Factum est*, inquit Ezechiel, *verbum Domini ad me: Fili hominis dic Pharaoni Ægyptiorum Regi, & populo*

Magnates celsis arboribus comparantur.

Ezech. 31.

pulo eius, Cui nam assimilatus es in magnificentia tua? Ecce Assyrius Cedro similis est in Libano. pulcher ramis, frondibus vmbrosus, tanta proceritate & altitudine vt inter condensas frondes sit cacumen eius. *aquæ nutriuerunt eam.* Abyssus seu terræ profunditas qua radices aluntur, in altum illam euexerunt, quumq; extendisset ramos suos, hoc est vires & potentiam assequutus esset Pharaonis dominatus, in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia cœli, & sub frondibus eius genuerunt omnes bestiæ saltuum, & sub vmbraculo illius habitabant plurimarum gentium cœtus. Qua Metaphora indicat Pharaonis imperio multas nationes esse subditas, illique tributarias ac vectigales. Eratq; pulcherrimus in magnitudine sua, in dilatatione arbustorum suorum, hoc est, propagando imperio, ac dilatandis proferendisque finibus. Erat enim eius radix iuxta aquas multas, quæ affluenter illam irrigabant. Quibus verbis designat opes illi accreuisse in immensum ob negotiatorum frequentiam, atque vltro citroque commeantium turbam. Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei, Abietes non adequauerunt summitates

Locus Ezechielis explicatus.

tes

tes eius,&Platani non sunt ęquatæ illius frondibus. Quo indicat nullam prouinciam illi parem, nec Iudæam quæ sanctissima religione exornata est, nec vllas alias nationes quæ Dei cultum amplectũtur illi conferri posse. Ob tantam autem inquit, pulchritudinem & eminentiam æmulata sunt eam omnia ligna voluptatis quæ sunt in paradiso Dei, hoc est, inuidia quadam & emulatione moti sunt finitimi qui Deum colunt & venerantur. Vrit enim aliquando pios felicitas & successus impiorum, ita, vt improborum prosperitas illos propemodum vacillare faciat, atque à studio recti dimoueri. Quod ipsum testatur Dauid, quum inquit, Mei autem pœne moti sunt pedes, pœne effusi sunt gressus mei. quia Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Huius quoque rei indignatione motus Hieremias cum Deo disceptat, & quodammodo cum illo expostulat, quòd via impiorum prosperetur, & bene sit omnibus qui præuaricãtur & iniquè agunt. In eodem argumento versatur Abacuc, & cum Deo propemodũ rixatur, Quare respicis cõtemptores & taces, conculcante impio iustiorem

Successus impiorum pios aliquãdo vrit.

Psalm. 72.

Cap. 12.

Cap. 1.

se? quasi diceret, Cur conniues? cur dissimulas, & quodammodo mussas ad scelera & iniquitates improborum? Iob quoque indignatur impios in tantam felicitatem euectos, vt reliquos habeant contemptui. Quare, inquit, viuũt impij, sublevati sunt & confortati diuitijs? Domus eorum securæ & pacatę, & non est virga Dei super illos, &cæ. Hæc autem tametsi in speciem inter felicitates referenda videntur adeo vt piorum animos fatigent, & velut in lubrico cõstitutos ad ruinam propemodum impellant, exitus tamen declarat, quã sint fallacia, incerta, momẽtanea, caduca, fluxa, tẽporaria quibus illi fruuntur, quum Deus subito & repente omnia euertat, ac in nihilum redigat, vt ne vestigium quidem tanti fastus & potentiæ appareat. quod etiam alio loco indicat Dauid, *Adhuc pusillum, & non erit peccator: & quæres locum eius, & non inuenies*. Et paulò inferius, *Vidi impium super exaltatum & eleuatum sicut Cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: quæsiui & non est inuentus*. Quo denotat Improbos in maximam sublimitatem attolli, sed ex florenti rerum statu, ex quieta possessione deturbari, illorũque pompam

Cap. 21.

Psalm. 36.

Dauidis locus explicatus.

pam ac strepitum euanescere vt fumum, sic,vt ne posteritas quidē in vllam regni partem aut hæreditariam possessionem admittatur,sed euertatur florētissima familia,& aboleantur ędes & palatia splendida, à quibus ferè Reges & magnates nomen sortiuntur.Exēpla quotidie suppeditant Belgarum aliquot proceres gestamine Regio decorati, quorum opes, decus,magnificentia defluxerunt,& nominis celebritas extincta est,quòd in tāto splendore in quo erant constituti,nulla habita sit Dei ratio, nec suam felicitatem Supremo numini acceptam referre studuerint. Quò spectat hæc Ezechielis Metaphora, qua Deus Regi amplissimo interitum minatur, eò quod Cor eius elatum esset contra Deum sic vt alijs prędę sit futurus, atque ad internecionem delendus, ipsis etiam confœderatis in eandem calamitatis sortē deiectis, quibus accedunt multa alia detrimenta quę Ezechiel hoc capite multis Metaphoris amplificat.Huic prorsus affinis est illa apud Esaiā Dei cōminatio contra fastum, superbiā,tyrannidē,crudelitatem, sæuitiā Regis Babilonis, super cuius interitu etiam letatæ sunt Abietes & Cedri Li-

 bani,

bani, vt propheta disserit. Qua Metaphora indicat Duces ac Satrapas, omnesque illius iugo oppressos exultare atq; exhilarescere ruina atq; interitu Tyrãni sæuissimi. Comparatur ille ob magnificentiã ac splendorem Regni, Lucifero sideri argentei ac clarissimi splendoris, qui Planeta nocturnis horis atq; inclinata iam die, Solẽ subsequut⁹, Vesperugo & Hesperus dicitur, Belgis *Auont sterre*, de quo Virgi.

Esaiæ locus explicatus.

Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ.

Eclog. vlt.

Matutinis autem atque antelucanis horis, primoque diluculo Solem præcedens Lucifer vocatur Phosphorus, denique ab amabili venustate ac splendore, lucidoq; colore Venus, à qua & dies nomen sortitur, Belgis *Dach sterre oft Morghen sterre*. Cui rei hæc subest ratio, quòd veneris stella ratione epicycli morã ac retardationẽ faciat in signorũ spatijs. quò fit vt tardius progressa, post occasum Solis appareat, velut itineris eius comes, mox tamen maturans iter, ocyore ambitu vtitur, ac transiliendo se eripit à necessitate moræ, iustumq; cursum perficit, ac Solẽ matutino tẽpore præcedens radiãti splendore cælũ illustrat. Huic sideri quũ Rex Babilonius memoratur assimilis, successu

cessu rerum magnarum elatus, suæq; fragilitatis oblitus diuinos honores sibi deferri passus est, oppressáq; Dei religione, ac profligatis eius cultoribus pro numine coli voluit, cuius insolentiam ac superbiã, lęsęq; Maiestatis crimẽ indignè ferens Deus, illum ex sublimi imperij solio deturbauit, omniq; gloria ac decore spoliauit (quẽadmodũ angelũ Satanę qui Diuinitatẽ affectabat, Deoq; proximas sedes ambiebat) & ea ignominia affecit, vt etiã sepulturæ honor illi sit denegatus, illata etiamnũ memorabili clade regno Babilonico, eiusq; incolis, atq; indigenis vndiq; prostratis. quę ruina ac tã magnifici Regis interitus passim prouocauit populares & finitimos, qui eius pompã ac strepitum vel inuiti spectare ac venerari soliti sint, ad dicacitates, scommata, dicteria sic, vt mortuo cadaueri insultarẽt, quòd opulentissimus Rex qui solo nutu omnes territabat, ex tãta sublimitate ac fastu in tã acerbam ac seruilem conditionem sit pręcipitatus adeo, vt non sit inferẽdus sepulchro more Regio, sed (vt Hieremias Ioachimo Regi Iudaico minatur) sepultura asini sit humandus. Quo indicat corpus, vt asini & equi, feris & ali- *Cap.22.*

alitibus palam obijciendum. Quo spectat illa Esaiæ Ironia & insultatio, *Omnes principes nationum dicent, Detracta est ad inferos superbia tua*, hoc est, fastus, strepitus, magnificentia, voluptates, deliciæ desierunt: *concidit cadauer tuum. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes*, hoc est, corpus demortui nullo erit oblitum vnguento aut ceromate, vt Regibus assolet, quò à putredine corpus conseruetur: sed à lumbricis ac vermiculis arrodetur, vt infimo cuique cerdonum contingit. *Quomodo de cælo cecidisti Lucifer qui oriebaris mane ante coruscantem Auroram? Corruisti in terram qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, supra astra Dei exaltabo sedem meam, & sedebo in monte testimonij in lateribus Aquilonis. Tu verò in sepulchrum detractus es in profundum lacus.*

Esaia. 19.

Esaiæ locus explicatus.

Ambitio ruinæ obnoxia.

Quo denotat eum vita, opibus, potentia exutum, & morte absorptum, qui humanæ conditionis oblitus, se efferre supra humanam conditionem studuit. Deique honorem sibi vendicare. Quæ rerũ vices documento sunt Regibus ac mortaliũ cuique, vt se contineant intra limites, ac meminerint eas esse vices rerũ humanarũ, vt minimo momẽto summa in

imum

imum aliquãdo deuoluãtur, eóq; magis si homo fastu ac superbia intumescat contra homines, & cristas erigat aduersus Deũ. Sic Paulus infelicem ac funestũ exitum denunciat homini illi sceleroso ac perdito qui effertur supra soliũ Dei, & se extollit supra omne quod dicitur Deus aut numen religiose colendum, & à quo cuiusque salus & incolumitas dependet, adeo vt in templo Dei sedeat ostentans seipsum pro Deo, & exercet palam sæuitiam ac tyrannidem in sanctos qui volũt piè viuere in Christo Iesu: quem Deus suo tempore conficiet potenti spiritu oris sui, atque ementita falsaque Diuinitatis specie sese iactantem abolebit claritate aduentus sui, quo detegetur omnis impostura, & euanescet (multis obstupescentibus, qui eius fraudulentis prodigijs & portentis dementati erant) vt fumus eius doctrina, & fucata fictaque religionis ac pietatis species. 2. Thess. 2.

Ex frutice, virgulto, surculo, termite, malleolo, palmite, germine, gemma qui & oculus in arboribus ac plerisque alijs, desumptæ similitudines quibus Prophetæ vatici-

nia illustrant, Hæc Belgæ Spruyten, struij ken, Schueten, Rancken, Plantsoenen, Botten ende knoppen vocant.

Cap. 49.

Frutex. FRutex appellatur quidquid ab radice multiplici caudice ac ramosum se profert, sed quod ad iustam arboris proceritatem non assurgit. *Virgultum.* Virgultum est è terra emergens fruticosa virgularum cõgeries, quæ cõpluribus ramulis ac lignosis surculis constat, nec vt herba emoritur. Hæc aliquando excolitur vt arborescat. *Surculus.* Surculus est germen quod ex ramis simplex & indiuiduum oritur. qualis nobis in ramusculorum summitate ad insitionis vsum accommodatur, *Inte* Belgę vocant, quo efficitur, vt

Virg. Georg. 2. *Aliena ex arbore germen*
Includas: vdoque doces inolescere libro.

Est aũt Surculus in arbore, velut succrescẽs soboles & propago, vt in familia nepotũ & agnatorum successio. Vnde *Surculare.* *Surculare*, hoc est, adnascẽtes arboribus surculos adimere. *Malleoli & Palmites.* Malleoli & palmites à sarmẽtis, hoc est, prelõgis vitis virgulis porriguntur, nouellę sunt vineę germinationes,

nes, inter quas ſunt pāpinarij, qui nihil aliud quā pampinis ac foliorū pompis luxuriāt, Noſtri *water ſchueten* vocāt: ex quibus nihil ſperes quā oſtentamēta ſtirpis: vt ficus Euāgelica Chriſto deteſtata. Sūt enim ſtolones & inutilis fruticatio reſecāda ferro, igniq; deſtināda. Qua Metaphora Chriſtus impios atque improbos deſignat. Alij palmites fructuarij ſunt, à quibus inſequēte ęſtate fructus ſperatur. nā ineunte vere palmites cōcepto humore, velut animati, protuberare incipiūt, ac velut parituri extumeſcere, ſic vt gēmæ in ijs ſe proferre incipiát, Quod Cicero indicat, In vitibus primo vere exiſtit tanquā ad articulos ſarmentorū ea quę gemma dicitur vel oculus, quòd extumeſcat. Vnde *Gemmare* vites dicuntur ac turgeſcere in ſpem futuri fructus, Belgæ *Botten* vocant, *ende knoppen*. Indicauit id etiā Virgilius, *Iam venit æſtas*
Torrida, iam leto turgent in palmite gemmæ.
Germen eſt id quod ex ipſis arborū ſurculis primo vere exit, ex quo mox folium producitur. Sic vere nouo *germinare* dicuntur arbores & pubeſcere. Ex qua re poſt vêr aduentare æſtatē conijcimus: vt etiam indicat Chriſtus ſumpta ſimi-

Ioan. 5.
Gemma in vite quid.
Gemmare.
Eclog. 7.
Germen.

Matth. 24 ſimilitudine à ficu germinante ac profe-
rente groſſos ſuos, Quæ Metaphora ſu-
periùs explicata eſt de ficu. Termes auul
Termes. ſus eſt ex arbore ramus folijs veſtitus
& fructibus onuſtus, præſertim ex Pal-
Rom. 11. ma & Olea, de qua Paulus Apoſtolus ſi-
militudinem deſumit contra illos qui fa
ſtu tumidi, ac ſanctimoniæ ſpecie inflati
alios deſpiciunt, ac concipiunt de ſe opi-
nionem quàm pro humana fragilitate
maiorem. Hæc præfari viſum eſt Lector
candide, quo plus lucis adferret planta-
rum cognitio, ex quibus concinnæ ſimi-
litudines & Metaphoræ deſumũtur. ne-
que enim ſolùm ex arboribus, herbis &
fruticibus ſacra hiſtoria Similitudines
mutuatur, ſed etiam ex earum partibus
& appendicibus, radice qua alimentum
alliciunt, trunco, per quem diffundunt,
cortice quo muniuntur, ramis, fronde,
folijs, flore quibus exornantur: fructu, ſe
Cap. 53. mine quibus propagantur. Sic Eſaias, vt
Ioan. 10. Rom. 10. rem aggrediar, quum de Chriſto, eiusq́;
miniſterio vaticinatur, atque illum ocu-
lis hominum ſpectãdum exhibet, deſcri-
bit tam ſalutarem ſummi patris legatum
nulla ſpecie, nulla formæ dignitate fuiſ-
ſe, ſed abiectum, deſpicatum, ita, vt nul-
lus

lius propemodum illo afficiatur, aut illum vt gratiosum hominem ac fauorabilem complectatur, Similem dicit Christum virgulto aut surculo qui emergit ex terra arida, ieiuna, squallentique ac siticulosa sic, vt nullam spem polliceri posse videatur hominibus (nam coram Deo nihil illo sublimius) vt in vllam sublimitatem possit euehi, suamque propagare doctrinam, aut vlla ratione efficere vt aliquam spem de eo quisquam concipiat instaurandæ salutis, vel aliquid magni ab illo sperare, adeo vt quum multi abiecti hominis specie offenderentur, eò res deuentura videatur, vt vix decimus quisq; fidem sit habiturus tam magnificis promissis eorum qui illum prędicant, ac testatum orbi volunt Christum esse Seruatorem, salutisque humanæ vindicem, & assertorem. Quum enim in eo nihil fuerit spectabile aut visenda specie (nisi deuicta morte, exhibito resurrectionis triumpho, ac consummato salutis humanę mysterio) profecto nõ mirum cuiquam aut absurdum videbitur tam paucos amplecti eius professionem eiusq; doctrinam arripere: quum vix dignum deputent in quem defigant oculos, ac spectarę sustineant:

Esaiæ locus explicatus.

R

neant: et abiectior sit quàm vt eius consuetudine ac familiaritate vti cupiant. Longum autẽ esset omnia persequi quæ in hoc Capite Esaias cõmemorat de propagatione regni Christi, propterea lectorẽ ad huius Prophetę interpretes rele go Hieronymum, Rupertum Tuicensem, Adamum Sasboudum recẽtiorem, & si qui alij in illustrandis Esaiæ vaticinijs fuerunt occupati. Omnium autem Christianorum interest locum huius Prophetę accuratè eruere, in eoq; identidem immorari, ac singula meditando excutere: quoniam in eo nobis proponũtur quibus maximè illustratur Christi & humilitas & gloria, & quid nobis contulerit, quantaque passus sit, vt excussa seruitute ac tyrannide Diaboli, in libertatem damnatos assereret. Reuocat nos ad Christi exemplum Paulus Apostolus rigidus Christianæ religionis assertor & propugnator, atq; hortatur, vt ita simus affecti, sic animati, vt Christus Iesus, *qui quum esset in forma Dei, non se rapinam arbitratus est, vt esset æqualis Deo, sed seipsum exinaniuit, vt assumpta serui forma, factus sit homini similis, & in forma repertus vt homo, factus obediens vsque ad mortem Crucis*

Philip. 2.

Pauli locus illustratus.

igno-

ignominiosam, *quapropter Deus illũ extulit in summam sublimitatem, & donauit illi nomen quod est supra omne nomen, vt in nomine Iesu se flectat omne genu, cœlestium, terrestrium, & inferorum*, hoc est, nulla vis, nulla potestas tanta quę non submittat se illius imperio. Sic Paulus vt etiam Esaias duplicem Christi naturam complexus est, hũmanam qua obnoxius fuit & expositus calamitatibus & miserijs hominum: & diuinam ob consequutũ imperium, quo deuicta morte & Diaboli tyrannide, extinctoq́; peccato, mortales omnes in libertatem asseruit, sic vt nemo non illi assurgat, nemo non caput inclinet, nemo non genua incuruet, vbi tam sacrosanctum Iesu nomen vel proferri vel inclamari audit. Ceterùm vt in argumento suscepto progrediar, quum Esaias nusquam nõ Christi gloriam illustret, atque illius regnum, hoc est Euangelicam professionem propagandam prędicet, Consolatur afflictos & mœrentes qui se destitutos omni pręsidio existimant, vt cõcepta spe & fiducia in Deũ mentem erigãt. Futurum enim indicat (assumpta Metaphora surculi vel fruticis) instauratum iri spiritale Dauidis regnũ per Christũ,

Matt. viii.

Cap. 11.

omnesque pios qui se desertos credunt, propugnatorem habituros & vindicem, excussoque tyranni iugo, libertatem assequuturos, quod hoc vaticinio confirmat: *Egredietur*, inquit, *virga* seu virgultum vel surculus *ex radice Iesse & flos subsequente fructu ex caudice eius. Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis. Spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritu timoris Domini.* Quo indicat Christum omnibus donis cumulatissimum, quibus suos instruit ac locupletat. Eandem similitudinem paulo post repetit, *In die illa radix Iesse*, quæ inclinatis rebus Iudaicis propemodum extincta videbatur, vt aridus truncus (nam Belgę quum indicant non ignobilem prosopiam, Metaphoricè dicunt, *Hy is van een goeden tronck*, hoc est, optimis prognatus progenitoribus) *instaurabitur & erigetur* ita vt omnes nationes tãquam in scopum oculos habiturę sint defixos in Christum, qui stat erectusque est in signum ac velut vexillum populi, atque illum requirent, eò se conferent, illum certatim gentes deprecabuntur. Cæterùm ex radice quæ humorem è terra elicit, ac vitalem succum per ramos

Esaiæ locus illustratus.

n[illegible]s vndique diffundit, ſumuntur in Biblijs ſimilitudines perelegãtes, quas partim rebus proſperis ac ſecundis prophetæ accommodant, atque vbi ſucceſſum pollicetur Deus, vel etiam incrementa virtutum: partim rebus deploratis applicant, quum ſcilicet improbis extinctionem atque interitum denunciãt. Sic Iob quum floreret opibus & potẽtia, ac frueretur rerum omnium affluentia, omneſque proceres illum paſſim honore proſequerentur, *Radix mea,* inquit, *erat humore perfuſa.* Metaphora ſumpta ab arboribus aqua ſalubri irrigatis, quæ non areſcunt, ſed florum & frondium pompa ſpectabiles ſunt. *Et ros morabatur in meßione mea.* Quo denotat omnia feliciſſime ſucceſſiſſe, nec quid detrimenti aut iacturæ acceſſiſſe rebus ſuis. Quum autem radix fundamentum ſit quo arbores fulciuntur & alimentũ percipiunt, Deus apud Oſeam pollicetur reſipiſcentibus atque ijs qui illi fidunt, vberrima quæque, opesque ſtabiles & diuturnas. *Ero,* inquit, *quaſi ros Iſraeli, & germinabit ſicut roſa aut lilium, & erũpet,* hoc eſt, dilatabit, diffundetque ſe *radix eius, & propagabunt ſe rami illius.* Quo deſignat non facilè morituram illorum

Ex radice ſtirpium deſumptæ ſimilitudines.

Cap. 29.

Cap. 14.

felicitatem, sed vt validas arbores, stabilem fore & diuturnam. Solomon autem quum inanem atque euanidam impiorum spem indicat, qua frustandi sunt votis suis, nec sunt consequuturi ea quæ animo conceperunt. *Desiderium* inquit *impij, monumentum est pessimorum*, hoc est, ea cogitant ac meditantur quæ interitum adferunt: *Radix autem iustorum proficiet*, hoc est, pullulabit fructumque salutarem proferet. Vnde Sapientia radicatam se dicit, seu firmas defixisse radices, ac propagatam in populo honorifico, sic vt assurgat in immensum, vt Cedrus & Cupressus, hoc est, longè lateque diffundat virtutes suas, quibus sui studiosos obūbrat, ac saluberrimo halitu fouet ac recreat. E diuerso quum Deus interitum minatur improbis, ac conrfimat non fore stabilem aut diuturnam illorum potentiam, quantumuis illa vallata sit & munita, Radicem illorum eruēdam pronunciat. Quo spectat illud Iobi, *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi ac detestatus sum pulchritudinem eius*. Cui & illud consonat, *Cunctis diebus suis superbit impius, & numerus annorū & tyrānidis illius incertus est, Nō ditabitur nec perseuerabit substātia eius,*

Prouerb. 12.

Eccle. 24.

Cap. 5.

Iob. 15.

nec

net mittet in terrã radicem suam, hoc est, non erit diuturnus: *ramos eius arefaciet flãma, & auferetur spiritus oris eius ab eo*. Hæc omnia indicãt omnem fastum, strepitum, superbiam ad nihilum redigenda. Nõ mitiora denunciat Dauid homini scelerato ac nefario qui rebus fluxis ac caducis fisus, innocentes opprimit: *Destruet te*, inquit, *Deus in æternũ, & euellet de tabernaculo, & radicẽ de terra viuentiũ*: Quo indicat illũ radicitus extirpandum, ac funditus eruendũ, sublata omni spe propagãdæ familię. nã extincta radice nulla amplius est posteritatis spes. Eadem Metaphora Christus vsus est, quũ os obturat Pharisæis, & discipulos libertate dicendi offensos placat, *Omnis plantatio quã non plantauit pater meus celestis, eradicabitur*. Quo indicat Omnem doctrinã aut institutionem vitę quæ non innititur Christi solido fundamento, & quæ plus habet superstitionis, quàm verę pietatis, extirpandam. Solent enim ferè in nihilũ redigi & aboleri quę humanis cõcilijs, nec adhibito Deo statuũtur, omniaq; dissipari atq; obsolescere, que nõ Scripturæ immobili autoritate fulciũtur, vel ad ostentationẽ & quęstũ excogitata sunt. De Germine, hoc est, Psalm. 51. Matth. 15. Ioan. 15. 1. Cor. 3. Sprnys.
 rudimento

rudimento florescentis plantulæ ineunte vere, par est ratio. nã ex eo desumũtur similitudines vel in bonam, vel in deteriorem partem. Sic *vinea Domini exercituũ*
Esa. 5. *Israel est*, vt Esaias testatur, *Et viri Iudæ germen eius delectabile*. Rursus eodem capite in deteriorem partem, *Radix impiorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet*, hoc est, improbi perdentur, nec in vllam magnitudinem assurgent. Rursus
Cap. 4. quum idem propheta consolatur populum & pollicetur gratiam Seruatoris nõ defuturam, *In illa die*, inquit, *erit germen Domini in magnificentia & gloria*, *& fructus terræ sublimis* seu honorificus. Quo ostendit plurimum ornatus ac dignitatis accessurum ijs qui in fide persistunt, ac salutem Christi fauore & munificentia conse-
Esaiæ 61. quuturos. Quò spectat illa exultatio qua sibi tacitè ac velut in sinu plaudit ac gratulatur homo pius, quòd tot tantisq; donis sit cumulatus. Sic enim omnia sua dona ac munera quibus affatim ornatus est, ad Deum cum gratiarum actione referens, *Gaudens*, inquit, *gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo. quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decorauit me, &*

quasi

quasi sponsam ornatam monilibus suis. Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat: sic Dominus Deus germinare facit iustitiam & laudem coram vniuersis gentibus. Quibus verbis indicat se omni virtutum genere excultum, atque id Dei beneficio, cui vni debetur laus & gloria. Vt enim terra fertilis & fœcunda virentibus herbis exornata testatur Dei erga inferiora hæc munificentiam: ita iustitia, pax, tranquillitas, ac ceteræ virtutes quibus mentes humanæ exornatæ sunt, declarant summam Dei erga homines beneficentiam & amorem, sic vt merito hæc Dei munera nos ad gratitudinem prouocare debeant. *Hier. 33.*

Palmites vitis qui se longè lateq; diffundunt, explicant, dilatant, atque vmbracula contra Solis æstum præbent, felicitatem, honorem, dignitatem, magnificentiam, decus, amplitudinē, successum in Scriptura designant. Sic Dauid eleganti allegoria vitis & palmitis, Hebræorū res secundas commemorat, quas, calamitates postmodum sunt subsequutæ. Sic enim cum Deo sermocinatur, *Vineam de Ægypto transtulisti*, Quo designat populū *Palmites quid designent.* *Psalm. 79*

Iudaicum, *eiecisti gentes, & plantasti eam*, hoc est curam adhibuisti illis excolendis & instituendis. *Quae* vitis *extendit palmites vsque ad mare, vsque ad flumina propagines suas*, hoc est, exporrexit imperij terminos. *Vt quid dirupisti sepem eius, & vindemiant eam omnes qui hac iter faciunt?* hoc est, diripiũt, conuellunt, lacerant, dilaniant potentiã populi Iudaici, quòd destituti sint protectione tua, tuoq; praesidio orbati. Idẽ argumentum tractat Esaias, à vinea ac palmitibus desumpta similitudine. Extat autem insignis locus apud Ezechielẽ exhibita parabola Ænigmatica, qua declarat Deus producta in concionẽ Aquila praegrandi ac rapaci, qua Regem Babiloniae regno Israëlitico inhiantem designat, cui talia insignia attribui solent, ac vinea frondosa, multisque palmitibus exporrecta, nihil stabile esse aut diuturnũ nec temerè hominum potentię fidendum, esse enim Regum ac Principum foedera, amicitias, pacta, societates infidas; florentissima regna ruinę obnoxia. illa enim Deum dissipare & excindere, vt vineam foliorum ac frondium pompa luxuriantem: erigere autem humilia, abiecta, despicata, Quod ipsum in postremã

cap. 5.
cap. 17.

capi-

capitis parte his verbis indicat, *Et scient omnia ligna* vel arbores *regionis*, hoc est, superbi, elati, sublimes, Reges, *quia ego Dominus humilio lignum sublime, & exalto lignum humile, & siccaui feciq; exarescere lignũ viride* & succulentum, *ac frondere* vt virentem arborem, *lignum aridũ. Ego Dominus loquutus sum & faciã.* Quo indicat erigere se humiles & despicabiles, atque è sublimi deturbare arrogantes. Quod ipsum agnouit Diua Virgo, & cantico illustri testatum voluit omnibus, Deum clementia vti erga illos qui eũ reuerentur: deijcere autem illos & profligare qui animi fastu contra Deum & homines insolescunt, diuites famelicos pati, esurientes autem affatim saturare & implere bonis. Paulo post idem argumẽtum prosequitur Ezechiel vaticinio fulminato contra Ioatham, Eliachim, & Sedechiam periurum & fœdifragum. Sic enim primò illos suis depingit coloribus, & indolem illorum exprimit, *mali* scilicet *corui*, vt habet prouerbium, *malum ouum*, *Quare mater tua leæna inter leones cubauit? in medio leunculorũ nutriuit catulos suos, & eduxit vnũ de leunculis, & leo factus est, didicit prædã capere, homines deuorare, eo capto à gentibus non absque*

Luc. 1.

Cap. 19.

Ezech. 21.

Prouerbiũ in improbos.

vulne-

vulneribus, nec sine sanguine, ita vt victoria nō fuerit incruenta. Mater frustrata sua expectatione & spe sumpsit alterum è leunculis suis Ioachimum scilicet, *& leonem* hoc est, tyrannum *constituit eum, qui incedebat inter leones, & factus est leo, ac didicit prædam capere, atque homines deuorare, didicit viduas facere, ciuitates depopulari, atque in desertum redigere, qui etiã vinctus catenis abductus est ad Regem Babilonis.* Quò autem magis exaggeret rei atrocitatem, atque amplificet Regis crudelitatem, quæ etiam illi ab vtero materno adfuit, repetit Capitis initium, vsus Metaphora Physica in hunc modum, *Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquas plãtata est.* Quam Metaphoram & quæ subsequuntur, nemo nisi Physicus & qui in re Medica sit exercitatus, rectè interpretari poterit. Alludit enim ad infantis gestationem in vtero. nam rubicundo ac sanguinolento sanguine fœtus alitur, ac sensim incrementa capessit. itaque indicat matrem à qua crudelitatem suxit, mirè fœcundam esse, & sanguine in quo fœtus voluitur, redundantem, vt vineam fertilem in locis irriguis: eóque euenit vt materno sanguine affluenter pastus & saginatus vires validas & robustas conce-

Tyranni descriptio.

Locus Ezechielis Physicus.

cepe-

ceperit. Quod indicat, quum inquit: *Fructus eius & frondes eius creuerunt in aquis multis*, hoc est, humorum in vtero abundantia. *Et factæ sunt illi virgæ solidæ in sceptro dominantium.* Quo designat imperatoriam dignitatem & regalem pompam ac strepitum. *Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum*. Quo indicat illius potentiam ac magnitudinē longè exporrectam, & exaltatam staturam eius inter comantes frondes. Quo designat illum longè superasse magnificentia sua vicinos reges & Satrapas, ac latiùs propagasse ditionis terminos. *Quum autem in tanto regni fastu* ac strepitu *constitutus cæpisset alienari à Domino Deo suo, ipse vt speciosa ac diffusa vitis, auulsus est, & emarcuerunt atque* arefactæ sunt *virgæ arboris illius, eáque vinea transplantata est in desertum loco arido* & siticuloso. Quo designat exilium & captiuitatē, in quam abductus est, ac priuatus honore, dignitate, dominatione, magnificentia Regia, Quod ijs verbis indicat, *Non est in ea* (nam persistit in vineæ Metaphora) *virga fortis, nec sceptrum dominātium*, hoc est, nulla est imperij maiestas, nulla magnificentia, nulla autoritas quæ illum extra contemptum possint vindicare. Hactenus

4. Reg. 25. Hiere. 39. & 52.

Zedechias in Babylonem abductus.

ctenus de palmitibus ac vitis propagine, à quibus Christus etiam similitudinem desumit, atq; homines qui illi per fidem insiti sunt, ac bonorum operum fructum proferunt, fructuosis palmitibus assimilat: improbos verò omni ornatu destitutos, nulloque fidei ac Charitatis succo imbutos, aridis & infrugiferis, qui vt inutiles frutices & sarmenta igni destinantur. Qua de re vberiùs in Capite de Vinca, vbi Ioannis Euangelistæ locus explicatur. Ceterùm Rami Belgicè *Tacken*, qui multiplices ex caudice atque arboris trunco, velut erectis brachijs se diffundũt, simili Metaphora vt palmites cõcionibus adhibentur. Designãtur autem hac voce robur, potẽtia, firmitas, incolumitas, decor, & ornatus familiæ, totiusq; posteritatis propagatio, ac soboles, deniq; consanguineorũ, affiniũ, cognatorum, nepotumque series. Sic Sapiens quũ illi felicitatem ac florentes annos pollicetur qui Sapientiam amplectitur, *Radix sapientiæ*, inquit, *timere Deũ, et rami eius lõgæui*, hoc est, in multos annos illi vita prorogabitur, & longũ habiturus est cui decursum. Extat autem insignis apud Paulũ Cõcio Metaphorica de ramis auulsis ex Olea, & in

Cap. 15.

Ex Ramis Metaphora

Ecclesia. 1.

Rom. 11.

in illorum locũ alijs insitis. in qua solidis argumẽtis ac demonstrationibus Iudęos non ita excisos ac diffractos ostendit ac conuincit, vt sublata sit omnis recuperandæ salutis spes: sed illos denuo inserendos, si fidem amplectãtur. *Si enim primitiæ, inquit, sanctæ, et cõspersio sancta est. Si fermentũ sanctum, oportet & totã massam statui sanctam, quæ fermẽto vndiq; imbuta est. Si radix sancta, & rami sancti erunt.* Si Abraham primus credentium pater fidem amplexus est, & illi imputatum est ad iustitiam: quid vetat & nepotes ac posteros stirpis suæ authorem exprimere, ac fidem eandem amplecti, vt superius fusius à nobis explicatum? Ceterùm vt comantes ac longius exporrecti rami aliquando fœlicitatem denotant, ac rebus lætis ac secundis adhiberi solent: ita nonnunquam illos rebus aduersis sacri Scriptores accommodant, eóque nomine calamitates obuenturas denunciant, nec improbos diuturna prosperitate vsuros. quod huiusmodi verbis indicatur apud Iob, *Cunctis diebus suis superbit impius, sed nec ditabitur, nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam, ramos eius arefaciet flamma*, hoc est, omnia cedent

Pauli locus excussus.

Roman. 4. Galat. 3. Iacob. 2.

cap. 15.

cedent in deterius, & abolebuntur, & si videantur ad tempus florere improbi, suosque ramos diffundere, omnia tamē sublapsa confestim dilabentur. Id ipsum Sapiens obuenturum pronunciat generationi peruersæ, quum inquit, *Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt.* Et si rami tempestiuè suóque tempore germinauerint, infirmiter positi, à vento concutientur, suisque sedibus commouebuntur. *Confringentur enim rami inconsummati,* hoc est, imperfecti & qui nondum iustum robur ac firmitatem sunt consequuti, *& fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducādum,* nec ad vllum vsum idonei. Quo indicat, vt ex orationis serie intelligi potest, nec progenitores, nec filios, nec nepotes vsui esse Reipublicæ, nec aliquid commoditatis aut subsidij adferre rebus humanis. quandoquidem vt concionem prosequitur, *Ex iniquis* & nefarijs *progenitoribus prognati filij, testes sunt nequitiæ aduersus parentes.* In Ecclesiastico seu Concionatore prorsus idem argumentum tractatur, quod instituitur contra adulteram quæ alteri quàm viro legitimo corporis sui vsum concessit, seseq; mœcho subiecit, ac præ-

Cap. 4.

Eccle. 23.

ac præbuit (vt Plautus ait) vsurariam. Quod crimen ita exaggerat vt primùm declaret illam publicitus infamia notandam, & proles quas putat hæredes posse constitui, patri putatiuo, nullo honore, nullaque dignitate habendas. quibus etiam hoc incommodi atque infelicitatis accessurũ pronunciat, vt huiusmodi proles nõ figant radices, nec rami earum fructum proferant, hoc est, nõ propagabitur vlla posteritas, nec erit illis vlla sobolis spes. Cui sententiæ ista eius autoris consonat. *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immundæ super cacumen petræ*, siue in summa rupe *se extendent*. Quibus verbis indicat (vt Christus de semine cõcionatur quod incidit in loca aspera ac petricosa) illos impuros nõ posse radices figere, nec in vllam spem posteritatis emergere, sed mox vbi quid ex eorũ stirpe exortum sit, emarcescere atque in nihilum redigi. Tale quiddam etiam Esaias exprimit, quum inquit, *Ante messem totus effloruit, & immatura perfectio germinauit: Et præscindentur ramusculi eius falcibus, & quæ relicta fuerint, abscindentur*. Qua Metaphora declarat impijs omnia prosperè succedere ad tempus aliquod, accelerari ijs

Ex adulterio progna ti infausti.

Eccle. 40.

Matth. 13. Marci 4.

Cap. 18.

annonam, messem præmaturè adesse, fructus properè maturescere: verùm quum iam omnia maturuisse visa sunt, ac fructu fruituri videntur, segetes, rami, sarmenta, palmites, propagines excinduntur, hoc est, tota felicitas, successus, prosperitas corruit, ac vana spe illusi sperata vindemia, messisq; desiderio, atq; auidè expectata iam flauescẽte segete frustãrtur.

Metaphora ex flore. Flos ex quo fructus speratur, gaudiũ est & amoenitas seu blandimentum arborũ, quod vernis mensibus oculos hominum oblectat, ac suaui odore nares reficit. Herbæ autem aliæ alijs temporibus florescunt, nunc vere, nunc æstate, nunc autumno, nõnullę etiam hieme, vbi coelum clementius est, nec omnia gelu rigescũt. Indicatur non solùm in sacris literis, sed etiam apud alios scriptores, floris nomine quidquid præstanti excellentiq; specie est. Sic prima indoles, adolescẽtia, iuuentus, ętas florida & pubescẽs floris nomine designatur, tũ etiã decor & species, venustas, pulchritudo, blãdicies, ac pleraq; alia fugacia in homine, & quę cito euanescũt, nec stabilia sunt aut diuturna licèt ad tẽpus spectatu grata ac peramoena. In eodem significatu adhibentur cõ-

cio-

cionibus folium, herba, omnisq; nitor & herbescens viriditas, tum fœnum, stipula, ac pleraq; alia quę cito elanguescunt, nec diu subsistũt. Sic Paulus doctrinam inanem, fucatam, adulterinam, infrugiferam, superstitiosam, noxiam, damnosam ligno, fœno & stipulis cõparat. Qui em̃ huiusmodi doctrina minus salutari imbuti sunt, nec solido fundamẽto innitũtur, primum omnium ingruente tentationũ procella labascunt ac corruunt, nec prorsus in aduersitate subsistunt, vt nec arida nutrimenta ac fomites contra ignis vim. 1. Cor. 3. Pauli locus explicatus.

Cęterũ floris nitor spectabilis in Scriptura passim accõmodatur rebus caducis, fragilibus, momentaneis, ruinosis. Sic Iob, *Homo natus de muliere repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur*, hoc est, se expandit, se dilatat, sed conteritur, *& fugit velut vmbra.* Cui illud Dauidis affine est, *Homo sicut fœnum, dies eius sicut flos agri sic efflorebit.* Quibus verbis indicat rem mox perituram, quamlibet speciosa sit, aspectuque amabilis & gratiosa. Quo autem sua cuique fragilitas identidem ob oculos versetur, atque ex aduerso verbi Dei vis & efficacia, Esaiæ elata voce exelaman- Cap. 14. Psal. 102. Cap. 40.

dum præcipitur, *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei sufflauit in eo.* Verè fœnum est populus, exiccatũ est fœnum, & cecidit flos. *Verbum Domini manet in æternum.* Quo palam facit omnẽ pompam, fastum, strepitum, splẽdorem, magnificentiam, deniq; quidquid in homine excellens est, & magnificum, seu externa seu interna spectes, scilicet, prudentiam, ac scientiæ coniunctam sapientiam, & si quid aliud humanę menti insitum est, flatu Dei euanescere. Quapropter nemo rebus tam caducis & momentaneis inniti debet, aut illis fidere, sibiq; inaniter harum rerum possessione blandiri, sed fulcire se verbo Dei quod stabile est, firmum, diuturnum, & mentes hominum solida ac salutari doctrina imbuit. Reuocant nos ad æternas has opes Petrus & Iacobus Apostoli, ac sectanda præcipiũt nõ fluxa, nõ tẽporaria, nõ euanida, quę tanquam flosculi ad Aquilonis flatum, aut Solis ardorem emoriuntur: sed celestia ad quæ Christo duce, eiusq; verbo perduci nos cõtingit. Plures sunt eius generis apud Prophetas Metaphoræ, atque ex folijs floribusque desumptæ simi-

Ecclesi. 14

1. Pet. 1.
Iacob. 1.

Solida spectanda.

similitudines, quarum commemoratione ob oculos ponit mortalium res fragiles & caducas, prorsusque instabiles, quibus tantopere intumescunt homines. Sic Esaias fastum ac superbiam Effraim, quorum nomine designat omnes ijsdem vitijs obnoxios, folijs ac floribus mox euanescentibus ac defluis comparat. Sic enim illis interitum minatur: *Væ coronæ superbiæ, ebrijs Effraim & flori decidenti: Pedibus conculcatur corona superbiæ ebriorum Effraim, & erit flos deciduus exultationis eius, Et sicut fructus temporaneus & præcox.* Vt enim nec fructus nec præcocia poma diu subsistunt: ita nec illorum felicitas diuturnã prosperitatem est habitura. Naum quoque propheta declarat eadem similitudine nihil tam speciosum ac spectabile, nihil tam blandum & amabile, quod Deus non concutiat ac conterat, vbi exarserit in nefarios atque improbos ira illius, sic vt flores & germina elatorum hominum discutiantur, hoc est, omnis illorum põpa, & splendor ad nihilum redigatur. quod ijs verbis indicatur, *Infirmatus est Basan & Carmelus, & flos Libani elanguit*, hoc est, virtus, robur, potẽtia ruinosa est, omnis nitor, decor, species, venustas de-

Cap. 28.

Cap. 1.

florescit ac deformata est. Floribus succedũt fructus & semina, de quibus quoniã similitudines desumũtur, hoc obiter indicandũ, Semẽ duobus modis vt & fructũ, vsurpatum in sacris literis, pro tribu atq; illustri familia vel prosapia, pro sobole ac totius posteritatis propagine, pro successione hæreditaria, pro stirpe, genere, cognatione, Belgæ vocant *Gheslachte*, *afcoemste*: quæ omnia pollicetur Deus in humanæ vitę decursu optatũ felicemq́; successum habitura, vbi quis mandatis eius obsequitur, atq; morũ integritati insistit.

Semen in Biblijs quid designet.

Psal. 36. Quod indicat Dauid in Psalmis quũ inquit, *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. Semen illius in benedictione erit, & iusti hæreditabunt terram. Semen verò* seu generatio *impiorum peribit.* Sic Elephaz vnus disceptãtium cum Iob commendat Dei castigationem, eaque sic erudiri hominem pronunciat, vt totum se committat eius arbitrio, eiusq́ue voluntati sę subijciat, quòd sciat se castigari vel ad emendationem, vel vt exploretur illius constãtia, qua ratione cõsequitur homo, vt oĩa illi prospere succedant, & accedat opima benedi-

Cap. 5. ctio. *Spectabis*, inquit, *multiplex semen tuũ, &*

pro-

progeniem tuam, hoc est, proles, nepotes, & posteros, *& herbam terræ numerosam. Ingrediêris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo*, hoc est, generosi hominis more & magnificè te efferri continget comitante magna procerum multitudine. Rursus quoniā semen herbis ac arboribus inest, atq; id similem speciem producit, seséque ex alia in aliam stirpem propagat, Prophetæ quoque & isto in concionibus illustrandis vtuntur. *Semen stirpium.* Designat autem Semen successum, vberē prouentum, annonam fructiferam, benedictionem, beneficentiam, vberrimos fructus. Ita cū Deus apud Esaiam pollicetur felicitatem ac rerum omnium affluentiam ijs qui illi fidunt, illiusq; mandatis insistunt, *Dabitur*, inquit, *pluuia semini tuo vbicunque seminaueris in terra, & panis frugum terræ erit vberrimus & pinguis. Pascetur in possessione tua agnus spatiosè, & tauri tui & pulli asinorum qui operautur vel colunt terram, commistum migma*, hoc est ordeum purumq́ue pabulum *comedent, sicut in area ventilatum est*, hoc est, ventilabro vannoq; accuratè expurgatum à paleis. Quibus verbis designat rem familiarem amplissimè augendam, omniaq́; ex voto

Cap. 30.

Esaiæ locus excussus.

atque animi sententia successura.

Fructus stirpium quid designet,

De Fructu par est ratio. nam & herbarum arborumque fructus in Biblijs designat vbertatem rerum, abundantiam, fertilitatem, beatitudinem, prosperum successum, opera bona & mala, inopiam, annonæ caritatem & penuriam, iustitiam vitæque integritatem, impietatem, nequitiam, mores improbos: quæ etiam frumenti ac frugum nomine designatur.

cap. 10. Sic Oseas quum ad optimam frugem, ad decus, probitatem, iustitiam exhortetur homines suę salutis oblitos, qui rebus improbis assuescere cœperunt, *Seminate vobis*, inquit, *iustitiam, & metite in ore misericordiæ*, hoc est, Misericordia, clementia, bonitas vobis cordi sit, & in ore versetur, *innouate vobis nouale, dum tempus inquirendi Dominum.* Quo suadet immutandũ vitæ institutum, quo possint vitam, mores, studium approbare Domino Deo. *Etenim hactenus*, vt Propheta inquit, *arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij.* Qua Metaphora indicat nihil illos aliud quã fraudes, sycophãtias, perfidiam, imposturas, dolos machinari, quibus innocentes opprimunt. Quocirca monet vt excussis atque exstirpatis vi-

tiosis

tiosis fruticibus ac Zizanijs in exculto nouali puræ mentis, probitatem, mansuetudinem, iustitiam, humanitatem inserant. Quod etiam apud Hieremiam ac curatè Dominus præcipit, *Nouate vobis nouale, & nolite sèrere super spinas*, hoc est, reddite corda vestra exculta optima semente integritatis, iustitiæ, innocentiæ, bonitatis, extirpatis spinis ac sentibus nequitiæ. Hac enim ratione omnia prosperrimè homini succedūt. Quod Deus apud Esaiam palam testatur insigni consolatione qua pij hominis mentem in spem ac fiduciam erigit consequendæ salutis. Sic enim securitatem rebus adflictis ac desperatis denunciat, *Dicite iusto, quoniam bene illi erit, quoniam fructum adinuentionum seu manuum suarum comedet*. Quo illum cōmonefacit vt securo sit animo, bene speret, optimam spem concipiat: quoniam ingruente calamitate & afflictione famis aut belli, fruetur securè rebus quas sua manu, suoque labore à Deo opt. max. sit consequutus. *Impio* verò, vt idem ait, *malè erit, quoniam secundum opera manuum eius rependetur illi*. Cæterùm Fructus pro sobole etiam & posteritate sumitur ac liberorum propagine. Quod munus Dauid

Cap. 4.

Cap. 3.

Fructus pro hærede

Psal. 126.

Deo acceptum refert, quum inquit, *Ecce hæreditas Domini filij merces fructus ventris.* Quo indicat prolium propagationē Dei donum esse. Rursus quum Deus sub Dauidis nomine Christi regnum fore sempiternum pollicetur, *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Illuc producam* & germinare faciam *cornu Dauid: paraui lucernam Christo meo. Inimicos eius induam confusione. Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea*, vel diadema meum. Quibus verbis amplificat fortitudinem, decus, magnificentiam imperij, quod lōgè lateque sit propagandum. Et sub Dauidis typo Christi Seruatoris regnum spirituale, eiusque Ecclesiam, hoc est, cœtum fidelium, nunquam extinctum aut oppressum iri, nec vlla vnquam vetustate, vlla temporum iniuria abolendum: quamlibet sæuiant inimici, quantumuis doctrinæ Euangelicæ insultent, illamq; lucem extinctam cupiant, atque omnes machinas ad illam opprimendam admoueant. Quò spectat illud Christi de inconcussa fide, & inexpugnabili solidaque professione nominis eius, *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Psal. 131.

Matth. 16.

Quis-

Quisquis enim tam immobili ac tam firmo fundamento nititur, non est quòd metuat se ab illo posse dimoueri aut diuelli. Quod Christus etiam aliâs testatus est, similitudine adducta ex viro prudente ac sagaci, qui ædificium suum construit non in fluida arena (Belgæ *Drijfzant* vocant) aut fundo palustri & vliginoso, sed in solido saxo aut firma rupe, ne ingruentes tempestates, fulmina, tonitrua, imbres, venti, flumina & concursus aquarum totam molem conuulsam dissipent ac discutiant. Qua similitudine designat illum qui fidem solidam ac viuidam, non vmbratilē amplexus est, eámq; factis exprimit, inconcusso infractóq; animo subsistere aduersus imminētes tempestates quę nullis nō momētis homini Christiano impendent. Quā securitatem Dauid etiam illi pollicetur qui Deo confidit, illiúsque præsidio totum se committit, atq; omnem suā spem ac fiduciam in Dei misericordia per fidē collocat. Hac enim ratione fit vt ab omni quantumuis exitiosa peste & periculis tutus sit, & securè subsistat, seu illa noctu, hoc est, tacite & latenter ingruant, vel interdiu, hoc est, palam & aper-

Matth. 7.

Fiducia in Deum.

Psal. 91.

aperto Marte grassentur. Quòd Altissimus cui fidit, vmbra alarum suarum illum muniat, suaq; protectione tutum præstet.

FINIS.

CAPITVM HVIVS operis Index.

Cap. 1. Amplißimos reges ac sacratißimos vates herbarum cognitione exactè fuisse imbutos, desumptæ ab ijs tot Metaphoræ ac parabolæ declarant: quæ hic spectandæ exhibentur. fol. 1.
2 De conditione & natura mandragoræ, quam à Lya sorore eblandita est Rachel. 4.
3 De Manna cœlitus delapsa, tum ea quæ Medicis in vsu est. 9.
4 De Lactuca siluestri. 12.
5 De Olea, Oleastro, Oliua, oleo. 15.
6 De Rhamno, aculeato frutice. 19.
7 De Cucurbita siluestri vulgo Colloquintida. 21.
8 De Salice. 22.
9 De Saliunca. 24.

10 De herba Borith, quæ Medicis veteribus Struthion vocatur, Mauritanis Arabibusque scriptoribus Condisi, cui affinis recentioribus vocata Saponaria, & herba fullonia, Belgis zeep cruijdt, quòd vt smigma eluendis maculis adhiberi soleat. 25.
11 De Cocco vermiculo Cōchylio, Murice, Ostro, ac colore purpureo, Belgæ, Scaerlaken vocant ende Cramoizyn. 27.
12 De Paliuro aculeata stirpe, cui sanguinarij comparantur atque insidiosi, quique ad inferenda damna prompti sunt. 30.
13 De Gith quæ Græcè Melanthion, vulgo à nigrore Nigella dicitur, Belgicè Swarte Nardus ob odoris suauitatem, tum alijs stirpibus desumpta comparatio. 32.
14 De Lentisco, quæ Græcè Schinos dicitur, & Ilice. 37.
15 De Hyacintho, vestéque hyacinthina, vel à violæ colore Ianthina. 39.
16 De Carice, scirpo, iunco palustri, papyro. 41.
17 De Absynthio, vulgo Alsen. 45.
18 De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rubis, Lappis, Sentibus, Belgis dystel, doorne, braem, clitten, & quibus hæ stirpes in Scriptura accommodari solent, & quid designent. 47.

19 De Ficu, Carica, grosso. 50.
20 De Palma arbore eiusque fructu, & quid in scriptura sacra illis designetur. 52.
21 De Hebeno, & alijs quibusdam exoticis quorum in scriptura fit mentio. 53.
22 De Terebintho. 56.
23 De Myrica siue Tamarice, & Erica quæ vulgo a solitudine & loco arido Heyde vocatur, ex qua Belgæ extergendis pauimentis scopas conficiunt. 58.
24 De Resina Belgicè Hers. 59.
25 De Vite seu vinea, cuius partes atque appendices, sarmenta, palmites, malleoli, pampini, clauiculi vel capreoli; vua, racemus, botrus, acinus, vinaceus, seu acinorum granum: Et quàm appositè horum pleraque Concionibus ac vaticinijs adhibentur. 62.
26 De Hysopo. 66.
27 De Arundine, quæ Græcis Calamus, Belgicè Riet vocatur, eiusque differentijs: de lino, stipula, quisquilijs, & plerisque alijs, ex quibus Similitudines desumuntur. 67.
28 De Cucumere & plærisque alijs herbis quarum in Biblijs fit mentio. 73.
29 De Iunipero. 74.
30 De Labrusca. 75.

31 De

31 De Mentha, ruta, anetho, cumino, quæ Christus parabolis adhibet in insectanda Pharisæorum auaritia, & fucata religionis sanctimonia. 76.

32 De Sinapis vi & natura, cui fides ac dei verbum comparantur. 76.

33 De hedera, quæ belgis Vele, Cleuer, oft clemmerboom vocatur, quòd arboribus ac parietibus tenaci amplexu adhæreat. 78.

34 De Moro arbore & fructu eius, Belgis Moerbesien vocato à colore atro & nigricante. 79.

35 De Sycamoro & caprificu. 81.

36 De malo punico vulgo Granaet appele. 83.

37 De Citreo ac malo Medico, Limonibus & Aurangijs, vulgo Araeyn appelen. 85.

38 De Croco Belgicè sofferaen. 86.

39 De Myrto quæ apud omnes nationes nomen retinet, & de Myrto siluestri. 87.

40 De Pino quæ mutuato nomine Belgis pynboom dicitur, & Nux pinea Pynappel. 91.

41 De Buxo Belgicè busboom errore vulgari Palma dicta. 92.

42 De Nuce. 95.

43 De Pomis in genere, è quibus Sacri vates similitudines desumunt. 96.97.

De Quercu, vulgo Eycke, & alijs glandiferis arboribus. 98.

44 De

44 De Rosa et ex illa desumptis Metaphoris. 99
45 De Zizania, & Lolio, alijsque herbis frugibus inimicis. 101.
46 De Libanotide Coronaria, quae vulgo Rosmarinus dicitur. 103.
47 De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Biblijs fit mentio, & de qua desumitur insignis Metaphora seu Collatio à Solomone Ecclesi. cap. 12. 105.
48 De Platano eiusque natura, à qua Similitudinem desumunt sacri scriptores. 113.
49 Ex frutice, virgulto, surculo, termite, malleolo, palmite, germine, gēma, qui & oculus in arboribus ac plerisque alijs, desumptae similitudines, quibus prophetae vaticinia illustrant: haec Belgae, Spruyten, struyken, Schueten, Racken, Plantsoenen, Botten ende knoppen vocant. 119.

FINIS.

TYPIS IOANNIS LATII.

